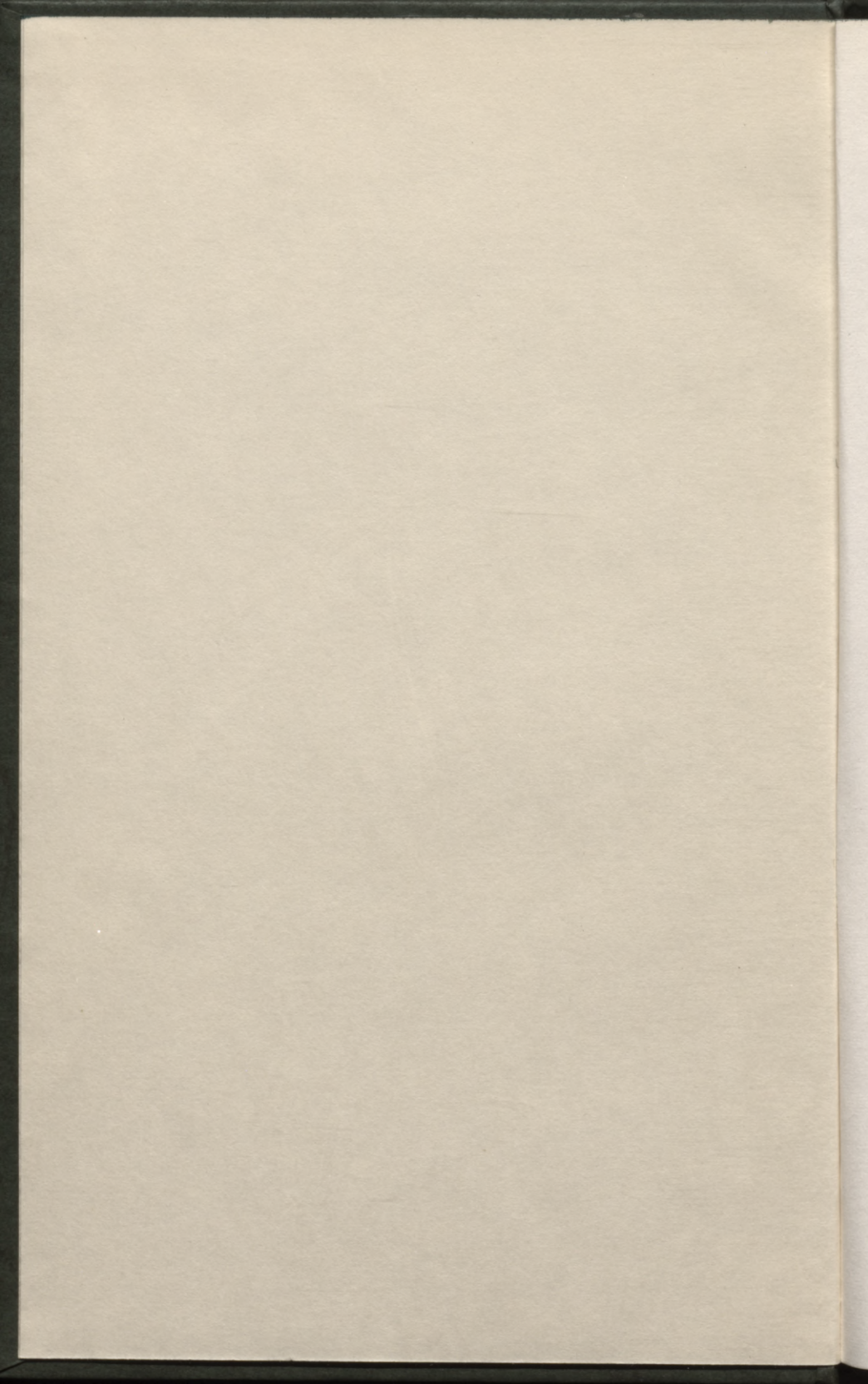

90-4
L 3/2

LAI
NEAIZMIRSTAM

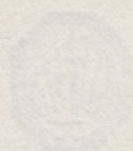
ALFRED S. ...

Handwritten: ...

Handwritten: ...

Handwritten: ...

Handwritten: ...

L 90-4
312

L
810p

ALFREDS DZILUMS

*Lai
neaižmirstam*

DIENASGRĀMATA PĒC IZDOTO LEĢIONĀRU
ATSTĀTĀM PIEZĪMĒM

1972

GRĀMATU DRAUGS

LATVIJAS NACIONĀLĀ
BIBLIOTĒKA

~~GA-19.058~~

0304087874

© ALFREDŠ DZILUMS 1972

Esmu laimīgs,
ka dzīvoju tik
lielā laikā.

I

Tādu ierakstu atradu kāda latviešu leģionāra atstātās piezīmēs. Burtnīcas ir nēsātas karavīra mugursomā. Tām dzeltenī vāki, bet viena ir melna ar virsrakstu — Kurzeme. Vietām teikumi ir veidoti glīti ar zilu vai melnu tinti, citreiz rakstītājam ir bijusi steiga, uzņemtas tikai dažas rindas ar vienkāršu zīmuli, padzisušas pēc divdesmit pieciem gadiem. Bet dienas, mēnešus un gadus nezināmais autors nav aizmirsis atzīmēt, varam izsekot viņa gaitām no Kurzemes līdz Zviedrijai, līdz kādai traģiskai dienai, kad piezīmes beidzas ar īsām, aprautām rindām.

Pirmajā lapaspusē tikai pāris teikumi:

— Par Kurzemes pēdējām dienām, par paša likteni, dzimtenei sadegot, par necerēto izglābšanos — rakstu pārlasīšanai savos vājos brīžos. Esmu daļa no Latvijas, varbūt esmu vēl taupīts savai valstij.

28. martā, 1945.

— Atvelku elpu un sāku. Atrodos gaišās telpās, esmu labi pācēdis, izgulējies, un laika man ir diez-

gan. Rītos aiz logiem vēl sarmo koki, bet ziema drīz kapitulēs pavasarim. Un tad būs vasara. Jāņos ligošu savās mājās, dejošu ar savu meiteni, kurai ir ziedu mēneša vārds — Maija. Jo karš taču drīz beigsies.

Kā tas man gadījās? Vēl 16. februārī, piektdienas vakarā, izvairījos no šķembām mīnu apšaudītā mežā, turpat, kur 5. janvārī gājām uzbrukumā. Jau nājiem tā bija pirmā uguns pārbaude. Dažus jau ievainoja sākumā. Naktī ieņēmām Vidiņus gandrīz bez šāvienu. Mans „funks” nedarbojās, jo pretstacijai bija tukši akumulatori. Izgāšanās. To naktī ievainoja arī manu jautro draugu Albertu. Kur viņš tagad? Vai izturēja? Zēni pārāk aizrāvās, bija pārdroši. Citu domu mums nebija — viņi vai mēs!

Naktī uz 24. februāri gājām uzbrukumā aiz Lestenes, uz mežsarga māju un skolu. Māju ieņēmām viegli, bet no skolas mūs atsita trīs reizes. Nogaidījām tumsu, gājām triecienā, artilērijas atbalstā. Tieši vadības bunkurā iedragāja krievu „paks,” kad gāju pie Osīša ar ziņojumu. Šie visi nobijušies, komandieris ievainots galvā, man vajadzēja viņu turpat pārsiet. Arī vadnieks brīdi bija kontuzēts, bet tad piecēlās. — Gāju līdzī kā pēdējais ziņnesis uz Lesteni. Bija jau gaišs, un apmēram 300 metru bija jāskrien pāri klajumam, lai kristu grāvī. Un tur tas notika — gūžā...

Un te nu esmu. Nogulējis mēnesi uz gultas, drudzis esot bijis pāri 40 gr. C. Bet izturēju.

1. aprīlī, 1945.

Vēstule no Vācijas, no manas mazās māscas. Viņas sīkais rokraksts, to pazīstu, nekāds aprīlis! Pal-

dies, Vija! Viņa domā par mani vairāk nekā lielā mēra. Atsūtījusi arī Breikša „Malduguni.” Tūlīt aizrakstīju pateicības vēstuli, varbūt pēc mēneša saņemš. Paldies Dievam, ka izturējušas gaisa uzbrukumus. Bet par Maiju nekā neraksta...

Ceru un jūtu, ka viss tomēr būs labi.

6. aprīlī, 1945.

Esmu Rendā pie Usmas. Kurzemītes, Dievzemītes, vidū. Klusums un miers. Šalc tikai Ivandes ūdenskritums. Te jāatpūšas, jāatgūst enerģija un svars. Nezinu, vai tikšu vairs atpakaļ savā vienībā — runā, ka karš drīz beigsies. Vācijas pretestība ar katru dienu kļūst vājāka, un tad arī Kurzemes cietskņim gaidāms gals. Šajā ziņā nekādu ilūziju. Bet ceru, ka pasaule nav akla. Un ja nu tomēr! Tad kādu ceļu iet? Vai cīnīties tālāk bez cerībām, vai glābt tikai sevi? Ja zinātu, kur ir Maija, tad būtu vieglāk izšķirties.

Vakarvakarā, atceroties un pārrunājot visas Kurzemes lielkaugas, bija jādomā, cik sīkumaini te esam kļuvuši. Mēs te tīrām zābakus, gludinām drēbes un kopjam zobus. Mazas arī bēdas un rūpes, tādas pašas domas, salīdzinot ar to, ko esam pārdzīvojuši un kas vēl nāks. Man tagad liekas, jo lielāki cilvēkam pārdzīvojumi, jo labāk viņš jūtas.

Nezinu, kādēļ te filozofēju.

22. aprīlī, 1945.

Ivandes krasts pie Lielās mucas. Jau silts pavasaris, un tik tālu esmu ticis, ka vakar varēju deļot.

Ar Dzintru un viņām visām. Ko citu būtu darījis? Maijas te nav. — Dziedājām un trakojam, bet reizēm uzmācas arī skumjas. Vai no visām vietām un sastaptiem draugiem paliks tikai atmiņas? Varbūt šīs ir pēdējās laimīgās, saulainās dienas dzimtenē.

Cik silts vakars! Rakstu, gaididams Rendas meiteni. Neesmu vairs slims, tikai sirdsapziņa drusku pamoka — kādēļ viņu gaidu? Vai tādēļ, lai saņemtu to, ko liktenis atmet lūdzējam, lai vēl dzīvotu kādu brīdi kā cilvēks? Kaut tā būtu Maija, ko te gaidu pie Ivandes ūdenskrituma!

23. aprīlī, 1945.

Izstaigājām vēlreiz Ivandes krastu, visas vietas, kur pirmo reizi apstājāmies. Plauka pūpoli. Šķiroties es salauzu lielu klēpi un ieliku viņas rokās. Vairāk neko. Bet vēl mēs tiksimies, šovakar pagasta namā būs atkal dejošana. Jūtos kā neregulā pasculē. Varu atpūsties baltos palagos, domāt, lasīt un rakstīt. Aizlaidu atkal vēstuli mazajai māšai, jautāju, vai viņa kaut ko nezina par Maiju. Laikam ne, citādi pati būtu pieminējusi.

24. aprīlī, 1945.

Dejojām atkal līdz pusnaktij. Labi jutāmies, pat trakojam. Tā laikam nav laba zīme. Ar Dzintru vēl ilgi staigājām pa Rendu, gar Ivandes krastu, bijām pilskalnā. Man bija jādomā par mūsu senčiem. Viņi jau toreiz saprata, kādas briesmas draud no iebrucējiem šajā skaistajā zemes stūrī.

Dzintra laikam garlaikojās. Saņēmu ciešāk rokās. Nē, neko nenožēloju, jo daudzi mani biedri to vairs nevar. Un cik ilgi es pats vēl varēšu baudīt Latvijas pavasara sauli, siltās naktis un skūpstīt meitenes lūpas?

26. aprīlī, 1945.

Šodien trauksme un steiga. Lazarete pārceļas. Sentimentālām jūtām nav vairs laika. Ārī debesis ir apmākušās, nav vairs žēl ne Rendas, ne Dzintras. Vienas nakts sapnis. Labi, ka esmu te izveseļojies, atpūties un izpriecājies. Lai paliek labā atmiņā Renda un Kurzemes meitene. Nezinām vēl, kā būs aiz Talsiem, uz to pusi taisāties. Visi skrien un grūstās, nav vairs laika rakstīt.

29. aprīlī, 1945.

Talsos uzkritu Albertam. Viņš lazarētē. Ieklie dzās, mani ieraudzīdams. Bet puisis vēl nav ticis tik tālu kā es, deļot vēl nevar. Bet ģan jau. — Mūsu vads esot izputināts, bet kritušo neesot daudz. Formējot atkal jaunu trieciena vadu. Parole: Jāņos būsīm Rīgā!

1. maijā, 1945. Ēnūžos.

Ciņas notiekot Berlīnē, un vācieši piedāvājuši kapitulāciju amerikāņiem. Tālie notikumi tomēr maz mani iespaido. Domāju par Latviju, vai būs atkal mūsu neatkarīgā valsts. Jātic. Un pašiem jāizkaro.

Esmu laimīgs, ka dzīvoju tik lielā laikā. Vēl tikai jāatpūšas dažas dienas tepat Ēnūžos pirms sākšim.

Laukos un mežos jau pavasaris. Kurzeme ir izcietusi garo, bargo ziemu.

2. maijā, 1945.

Hitlers esot kritis Berlīnē. Esmu vienaldzīgs, savā pārliecībā neesmu viņam kalpojis.

No rīta staigāju gar ezera malu. Kārklū krūmos pūpoli jau plaukst ziedos. Dziļi ievilkū krūtīs saldo smaržu. Arī mežs nomierināja — viss būs labi.

Saimnieks jau taisās sēt auzas. Jāiet palīgā.

Pēcpusdienā ecēju. Vakarā saimniece bija izvērijusi balto klimpu viru. Vēl Kurzēmē ir maize. Vec-tēvs teica — nu, dēls, Hitlers ir beigts! Nezinu, vai priecājās vai zobojās. Bet man vienalga. Pēc vakariņām vēl izstaigāju likumu pa mežu, gar pūpolu krūmiem. Domāju atkal par Maiju, Dzintu jau esmu aizmīrsis.

Kāds dīvains miers. Vai pirms vētras?

3. maijā, 1945.

Gulēju līdz brokastlaikam, jo skaitos vēl slimības atvaļinājumā. Vēlāk atkal staigāju aiz ecēšas. Zeme jau sausa un smaržo.

Pievakarē aizgāju līdz Dārtas baznīcai. Īpatnēja celtnē, izturētas formas. Bet jādomā par visas Latvijas ēku, ne tikai par vienu baznīcu. Kādas formas būs mūsu jaunajai valstij? — Te daži ļaudis domā, ja vācieši kapitulēs, tad visu Kurzemi tūlīt okupēs vānkas. Varbūt. Tādēļ jābūt sagatavotiem.

Bet vai nav tā, ka dažreiz cilvēks gan domā, bet dara Dievs?

Esmu nolēmis tepat Ēnūžos pavadīt atvaļinājumu, tad, vienībā atgriežoties, redzēsim, kas tālāk darāms. Citi meklē glābiņu Zviedrijā, vai arī es to nevarētu? Nē. Te vēl jācinās, vienalga, kādā veidā. Baiļu no nāves vairs nav pēc visa tā, kas piedzīvots Kurzemes grāvjos.

5. maijā, 1945.

Sēžu dārza vidū un rakstu. Visapkārt lauku miers, un pagalmā mājas dzīvība. Ābeles zarā svilpo strazds. Ir jau vēla pēcpusdiena, slīpie saules stari apmirdz manas rokas un rakstāmlietas ar maigu, zeltainu gaismu.

Uz auklas žāvējas manas izmazgātās un iztīrītās karavīra drēbes. To darījusi saimnieka Anniņa. Cenšas mani apkalpot kā prazdama, nolasa visas manas vēlēšanās no acīm. Bet es laikam neprotu uzvesties, izrīkojos tik banāli, ka par izmazgāto kreklu iedevu šokolādi. Tā man vēl glabājās mugursomā no slimnīcas dienām. Anniņa laba meitene, bet nav manā gaumē. Drīzāk viņas māsa, viņa te bieži atnāk no ciema, droši vien manis dēļ. Nezinu, kā būtu ar manu tikumisko stāju, ja ietu kādu vakaru viņu pavadīt? Droši vien nekas vairāk nescinātu kā ar Dzintru Rendas kalnā.

Bieži jādomā par Maiju, tādēļ citas meitenes vienaldzīgas.

Visiem cilvēkiem te ir mazliet jūras smarža. Neviens nav sevišķi ipatnējs. Pats saimnieks kluss un mierīgs, strādā, savās domās iegrimis. Un ko domāt viņam ir daudz šajās nemiera dienās. Dažreiz jūtos neērti, sēzdamies pie viņa galda, nekā sevišķa ne-

padarījis. Tos dažus cēlienus, pastaigājot aiz ecēšas, nevar saukt par īstu darbu.

Jābeidz, ir jau vēls. Vēl jāaiziet līdz kaimiņiem, jāpaklausās jaunākās radio ziņas.

6. maijā, 1945.

Vakarvakarā atgriezos mājās ar baigām nojautām. Pēc radio ziņām sapratu, ka angļi un amerikāņi pusi Eiropas atdos krieviem. Arī Kurzemi. Pagalam mūsu vienīgās cerības. Kas tagad darāms latviešu karavīriem? Doties mežā vai meklēt glābiņu pāri jūrai? Viens neprotu izšķirties. Varbūt kopā ar Albertu? Ceru, ka viņš jau būs tik tālu atveseļojies, ka varēs atstāt lazareti. Nē, negribas ticēt, ka esam velti cīnījušies! Par tevi, Kurzeme, Dieva zeme!

Kas būtu jāsaģādā un jāņem līdz meža partizānam? — Kompas, tālskats, mašīnpistole, karte, telene, sērkociņi, makšķeres, sāls un pārtika, cik to varēs saģādāt. Dievs zina, ko latviešu cilvēki domā tur otrā pusē aiz Daugavas? Vai viņus jau nosmacējusi sarkanā migla? Nē! Arī viņi vēl tic Kurzemei un lūdz Dievu, lai mēs izturētu. Un jāiztur. Varbūt esmu lielīgs, bet esmu pārliecināts, ka tāds laiks, kā tagad, man patīk. Tās būs lielas dienas, kad sāksim cīņu par savas zemes brīvību vieni paši! Un ja liktenis būs lēmis šo laiku pārdzīvot, tad kādreiz pilsoniskā mierā varēšu pārdomāt — par čekas zvērbām un SD nodevībām, par latviešu zēnu cīņām Kurzemē. Varēšu visu to pieminēt un stāstīt saviem bērniem ar dziļu elpas atvilcienu — tas bija toreiz, lielajās dienās!

Bet ja neizdosies pārdzīvot — arī vienalga. Nāves nav vairs bail. Ir taču citādi mirt cīņā nekā gultā.

Brīvajās dienās izlasīju Breikša „Malduguni.” Patika. Ierosināja domāšanu vairāk nekā vāciešu kapitulācija Holandē un Dānijā. Arī par Maiju tagad domāju retāk. Cilvēku likteņus ietekmējot saules plankumi, tādēļ viss notiks, kā būs lemts.

Kas vēl darāms?

1. Talsos jāiegādājas tinte, zīmuļi, rakstāmpapīrs.

2. Jāuzraksta vēstule kritašā Namnieka piederīgiem. Āpsolīju to viņa nāves stundā.

3. Jāizstāsta saimniekam, ko esmu nolēmis darīt, jāpateicas un jāatvadās.

7. maijā, 1945.

Pusdienas laikā taisījos ceļā. Ilgi atvadoties no mājas ļaudīm, nokavēju mazo bānīti no Valdemārpils. Necentos to vairs noķert, gāju tieši uz Talsiem. Labi, ka mani panāca kāds braucējs, paņēma līdz. Pilsētā nokļuvu piecos pēc pusdienas.

Albertu lazaretē vairs neatradu. Ievainotie jau vakar esot kaut kur aiztransportēti. Kopējas stāstīja, laikam uz Stendi, domājams, tālāk uz Ventpili. Tā es vienmēr kaut ko nokavēju. Vienam grūti kaut ko izlemt.

Noreģistrēju savus papīrus. Uz Stendi nolēmu braukt otrā rītā. Aizgāju vēl uz pilsētas kino teātri. Filma neinteresēja, domās sevi rāju, ka neierados dienu agrāk. Pēc izrādes atnācu vienīgajā apmešanās vietā, te mani uzņēma kā pašu cilvēku. Esmu vēl latviešu karavīrs pēc ievainojuma slimības atvaļinājumā. Atļāva arī klausīties rietumu radio raidījumus, to te dara visi. Uzzināju, ka Vācijas kapitulējusi bez noteikumiem un rīt būs pasaulē miers...

Dzirdēju arī Čerčila runu. Nespēju vēl aptvert, ko tā īsti nozīmē.

Mājas saimniece liek kārtis. Joka dēļ palūdzu, lai pasaka man tikai — jā vai nē. Tajā brīdī domāju par Zviedriju. Un pareģe kā nepatīkamu pārsteigumu man saka — jā! Muļķīga iekrišana. Dusmojos pats uz sevi, kādēļ lāvos tādiem māņiem.

8. maija vakarā, Stendes stacijā.

Pagājušā naktī ilgi nebija miera. Satrauktās domas neļāva gulēt. Līdz šim biju pārliecināts, ka pats spēju veidot savu likteni. Pats daru, pats atbildu — tādi vārdi ir jau kaut kur dzirdēti. Bet šajā nemierīgajā naktī apjēdzu, ka krievu gūstā nedošos. Vispirms jānolikvidē liekie „loriņi.” Zem formas jāpavelk divi krekli un privātās bikses. Atvaļinājuma apliecība jāpārlabo no „Stenden” uz „Windau.” Uz Stendi nebraukšu, bet tieši uz Ventspili, varbūt panākšu savus ievainotos draugus. Pagaidām vairāk neko nespēju izdomāt. Bet sirds kļuva mierīgāka, un beidzot aizmigu.

Rīts atkal satrauca. Visapkārt klist baumas, liekas, cilvēki tās tišām meklē. Neviens neesot naktī gulējis. Man ir Vidzemes pieredze, zinu, ka tāds satraukums nozīmē vislaunāko. Taču centos nomierināties. Man nav ne ģimenes, ne mantas ko atstāt, esmu brīvs kā putns vai meža zvērs. — Pārtika? Mēģināšu to vēl palūgt kādās lauku mājās, karavīram to neliedz. Vēl dažas dienas paies, kamēr vaņķas pārpludinās visu Kurzemi.

No rīta kāda sieviete teica, ka ievainotie puisi aizvesti uz Vandzeni, apmēram 20 kilometrus no šejienes. Noķēru kādu kravas mašīnu un pulksten des-

mitos jau biju tur. — Velti. Neviens viņus te nebija redzējis. Atkal jāgudro, vai braukt atpakaļ uz Talsiem vai ar mazo bānīti tieši uz Ventspili. Bet dažas slimnīcas mašīnas brauca uz Talsiem, pusdienas laikā biju atpakaļ. Labi paēdu zirgu gaļas uzņēmuma kopgaldā...

Ilgi stāvēju ceļa malā, gaidot kādu mašīnu, kas brauc uz Ventspili. Nenāca. Piesējās vācu žandarms. Kādēļ es neesot ceļā jau 7. maijā, kā apliecībā rakstīts? Muldēju kaut ko par ceļa grūtībām, bet nelīdzēja. Ielādēja smagā mašīnā, kas brauca uz Stendes „frontleitšelli.” Neko darīt, bija jāpadodas. Bija tāda sajūta — tik neskaidrā laikā brīvsoli nevar ņemt, var smagi norauties. Stendē nokļuvi ap trijiem pēc pusdienas. Lai pasteidzoties, citādi pie ieročiem netikšot. Bet man prātā citas domas. Vēroju, ka komandantūrā sajukums, neviens mani nopietni neievēro. Izmelojos, ka man tepat radi, pēc stundas būšu atpakaļ.

Iegriezos svešās mājās un nodzīvoju tur līdz vakaram. Kāda meita saprot angliiski, pārtulko Čerčila runas saturu. Visas tautas esot nolikušas ieročus. Saprotu, ka latviešu leģionāriem būs jāpaliek krievu gūstā. Riebīgs stāvoklis, bet uz komandantūru atpakaļ neēju. Noslēpju savus „maršpapīrus.” Man vēl ir cita apliecība, labi, ka „štelles” rakstvedis tos atstāja. Laikam ar nolūku — glābiņam.

Pošos ceļā. Mājas ļaudis it kā nožēlodami no manis atvadās. Dod padomus, lai meklējot privātas drēbes. Bet es nepiederu tikai sev, esmu cieši nolēmis vēl atrast savus draugus.

Iegriežos Stendes stacijā. Sēžu te un gaididams uzmetu savas piezīmes. Daudzi gaida. Citi grib tikt uz vienu pusi, citi uz otru. Laukā ir jau krēsla. Uz ceļa manāma nervozitāte. Steidzas kravas mašīnas un „šturmgešici.” Rakstu un domāju, ka manā dzīvē

ir atkal pienācis svarīgs brīdis. Nav pirmā reize. Atceros Dundagu pirms braukšanas uz fronti. Mazajā bānītī sēdēja man blakus civilā ģērbies vīrs, cieši mani vēroja, sākām runāties. Jautāja, kāds frontē noskaņojums, ko es domājot par Kureļa vīriem? Teicu, ko domāju — viņi tikai savas ādas glābēji un „zofkas.“ Cilvēks paskatījās mani ar tādu cietu skatu, tad atzinās, ka pats esot kaprālis un līdz ar viņu mežā atrodoties viss viņa vads. Vai negribot pievienoties? — Papurināju galvu. Otrreiz viņu satiku, kad žandarmi mani veda uz VI AK. Atkal bijām kopā vienā mašīnā. Šoreiz viņš brauca atpakaļ pie vecā drauga pulkveža Galdiņa uz fronti. — Trešo reizi viņu sastapu pēc Ziemassvētku kaujām trīs kilometrus aiz grāvjiem. Es tur pavadīju kontuzēto Benci uz sanitārpunktu. Atpakaļ nākot, redzu, ka mans kaprālis ved no lazaretēs atpakaļ uz grāvjiem aizsargus un puscivilā tērptus pušus. Pievienojos. Nezinu, vai viņi tiešām nāca no lazaretēs, bet es atstāju kaprālim savu otro, kaujā iegūto Bergmaņa mašīnpistoli. Nekad vēl nebiju gājis cauri granātu un mīnu sprādzienu ugunīm tik pacilātā garastāvoklī kā toreiz, atgriežoties pie zēniem...

Pēc pāris stundām, turpat.

Iedomājos apstaigāt vilcienus, izgāju laukā. Un ko es tur satieku? To pašu kaprāli Ievkalnu, tagad jau virsniekvietnieku, apbalvotu ar tanku lenti un EK I! — Prasu — kurp? — Uz Ventspili! Vēl atceros Albertu un kāršu licēju. Zinu, kas darāms. Bet mani „loriņi“ vēl stacijā. Steidzos tos paņemt. — Par vēlū, vilciens jau aizgājis!

Pēc pusnakts, vagonā.

Vilies gāju atpakaļ, līzdams zem vagonu buferiem. Pēkšņi sajutu sitienu plecā. Priecīgs sauciens — vecīt, tu? — Lielais Zaļkalns! Tik negaidot un

tieši tel Ar viņu bijām kopā lazaretē, mūsu brālībā Rendā. Viņš no deviņpadsmitās „pancerjēģeriem.” Zaļkalns stāsta, ka Sabilē jau vaņķas un vispār sūdi vārās. Bet viņš cerot tikt līdz Ugāles mežiem. Ko es domāju? Negaididams atbildi, ierauj mani vagonā. Tur pamanu arī veco zēnu Kājiņu, ievainots gūžā, klibo. Kustamies tūlīt uz Ventspils pusi. Vagonā puskrēslā sadzirdu pazīstamu balsi. Jautāju, vai no 44. pulka? — Jā! — Kārlēns, jedritvaikociņ! Ievainots galvā, bet viegli. No lidmašīnas bumbas dabūjis sīku skroti, tikai dziļāks nobrāzums. Varēja būt ļaunāk. Neesam tikušies kopš atkāpšanās no Tukuma. Kārlēns jau kaprālis. Ziemassvētkos beidzis kursus Dundagā. Nebrīnos, viņš ir no tiem pulkām, kas nekad neuzdos. Iepazīstina arī ar savu cīņas biedru, lādzīgu friču zēnu, viņš dabūjis smagāk no tās pašas bumbas.

Nu man grūti izšķirties. Zaļkalns sauc līdz uz sagatavotu meža bunkuru. Viņam draugos kāds vietējais, pazīstot visas takas un biezokņus. Bet Kārlēns vairāk pie sirds. Un Ventspilī varbūt satikšu Albertu. Un tad gan zināsim ceļu atpakaļ līdz Ugālei. — Grūti rakstīt. Krata un vāja „ploškas” gaismā. Zēni visapkārt trokšņo, dažam vēl nav zudis karātavu humors.

15. jūnijā, 1945, internēto nometnē Havdhemā.

Ilgi neesmu rakstījis. Nevarēju. Bet pārdzīvoto atceros visos sīkumos. Man atkal atdota dzīvība, jau kuru reizi!

Bet sāksu no gala, kā tas viss beidzās. Laikam bija 9. maijs, kad braucām no Stendes uz Ventspili. Toreiz nezināju, ka tajā laikā no Kurzemes krasta aizzagās uz Zviedriju pēdējās laivas ar bēgļiem. Ne-

zināju arī, ka Ventspils osta jau uzspridzināta, ne tur vairs „frontleitštelles,” ne žandarmu, ne kārtības.

Pilsētas tuvumā mūsu vilciens sāka bieži stāties. Kādu kilometru no stacijas tālāk vairs nekustēja. Bija jau rīts. Vagonā ieskrēja bauma, ka pulksten septiņos atiešot pēdējais kuģis, pēc tam tūlīt ostā ie-nāksot krievi. No pilsētas plūda laukā bēgļu strau-mes, arī friči smagās mašīnās. Virs Ventspils cēlās dūmu mākoņi, bija dzirdami eksploziju grāvieni. Spridzināja noliktavas.

Skaidrs, nedrīkstējām gaidīt. Kas varēja, metās no vagona laukā. Zaļkalna vairs nebija. Kārlēna draugs palika vagonā, bet mēs abi stāvējām sliežu malā un gudrojām, uz kuru pusi griezties. Brauca garām ešelons ar „flakistiem.” Lai kāpjot iekšā, viņi braucot uz Liepāju. Tādās reizēs ar prātu nevar neko izdomāt, abi ielēcām vagonā. Braucām pāri Ventai. Cūcen! Kas tajā brīdī vēl būtu ticis pāri upei? Vagonā ir friču kompānija un divi latviešu zēni — izpalīgi. Vāciešiem vēl turas šokolāde, arī kāda pudele iet apkārt. Baidos, vai manam drau-gam alkohols nenāk par ļaunu, jo viņš reizēm mēdza ieņemt pāri mēram. Bet šoreiz viņš saturas, iedzer tikai vienu malku.

Ceļa malā bēdīgi skati. Grāvjos kara mantas, ieroči, bruņu cepures. Kādā vietā apstājoties pie-vācu pāris šautenes un dažas rokas granātas. Kas zina, varbūt vēl noderēs. — Vācieši piedzērušies. Laikam tikuši pie kantīnes mantām. Arī mūsu va-gonā mētājas frontes sainīši, segas un visādi „loriņi.” Bet kāda tiem tagad vērtība? Notiek tāpat kā Vid-zemē, bet toreiz vēl bija cita sajūta, vismaz disci-plīna. Tagad virsnieki jau pazuduši. Un kas tas? Uz ceļa kravas mašīnās jau baltie karogi! Pie šautenes stobriem piesieti kreklī...

Tad tāds izskatās jau sen izsmietais V-3!

Sākam apjēgt, ka esam gūstekņi. Kāds vācietis man aizrāda, lai es savus pievāktos ieročus metot prom, citādi krievi visus nolaidīšot no kātiem. Nobrīnijos vien. Tādi vārdi citkārt lepnā friča mutē! Bet es izliekos, ka neko nesaprotu.

Lēnām velkamies uz priekšu.

Drīz ieraugām arī pirmos krievus. Dzied „Katušu.” Priecīgām sejām ar pirkstiem rāda uz vāciešiem kā mēdīdamies. Nu pienācis viņu laiks...

Vilciens apstājas. Prasu Kārlēnam, ko viņš domā darīt. Liekas, puisis ir pārsteigts. Visu laiku cerējis, ka viņu kā ievainoto izvedīs no frontes maīsa un aiztransportēs ar pēdējo kuģi uz Vāciju. Tagad skaidri redzams, ka tas vairs neizdosies. Jāmetas laukā, es viņam saku. Arī citiem dodu tādu padomu. Kārlēns tūlīt klausā, vēl daži mums seko. Slapstīdamies ejam uz jūras pusi. Mūsu pulkā pāris ievainotu friču, kāds ne sevišķi simpatisks leģionārs, iereibis un lielīgs, abi jaunie latviešu izpalīgi, vēl daži vācieši, starp viņiem vilciena vadītājs, kopā ap 14 vīru. Bieži mūs pārlido vaņķu lidmašīnas. Redzu, ka friči ir diezgan bailīgi.

Abi ar Kārlēnu spriežam, ka bars par lielu, no dažiem jāsāk atkratīties. Jāturas kopā tikai ar latviešiem un vēl pāris vācu vīriem, kas izskatās dūšīgāki. Ja spēle iet par dzīvībām, jūtām nav vairs vietas.

Mežmalā auto parks. Kā par brīnumu tur vēl patvēries kāds vācu virsnieks. Viņš mums skaidro, ka neesot nekādas jēgas klaiņot mežos, jo ilgi tā kā tā neizturēšot. Viņš varot mūs uzņemt savā vienībā, un visi reizē varēšot padoties gūstā, tad arī liktenis visiem būšot līdzīgs. Bet ja kāds atsevišķi iznāksot no meža, tad nevarot zināt, ko krievi ar tādu darīs.

Varbūt vācietis runā prātīgi, bet mums ar Kār-

lēnu citādas domas. Mēs esam latvieši, gan čekisti mūsu „grēkus” sameklēs, mums nav nekādu ce-rību iejukt vāciešos.

Virsniekam uz rokas pulkstenis, liekas, labāks nekā man. Nodomāju: velti tu te plāpā, ar pulksteni vien nepietiks. Viņš vēl stāsta savējiem, ka viņu baterijas komandieris aizlaidies un vispār viņi Kurzemē esot nodoti. Skaidra lieta, bet tagad nav laika filozofēt, katra minūte dārga.

Kārlēns domā, ka jātiek pāri uz Zviedriju. Es at-ceros kāršu licēju — jā! Un galu galā, viens pie svešiem palikt negribu, ar draugu kopā jāturas. Gudrojam tikai, ja arī jūrmalā dabūtu kādu laivu, cik dienas ar ariem vajadzētu kulties līdz Got-landeī. Kompasa mums nav, un kur ātrumā sa-gādāt dzeramo ūdeni?

Bet uz vietas stāvēt nevaram. Lai ātrāk tiktu uz priekšu, izmetu no mugursomas visus liekos „lo-riņus,” atstāju tikai segu un pārtiku. Kamēr Kār-lēns noskaidro kādās mājās, kur tuvākais ceļš uz jūru, izrevidēju arī viņa somu. Pievācis smagus ziepju gabalus, izmetu tos laukā. Kārlēns nākdams rāda ar roku, un sākam virzīties caur jūrmalas kāpu mežu. Cenšos būt mierīgs, mēģinu pat izmest kādu jautru vārdu, kaut zeme jau deg zem kājām un virs galvas draud krievu lidmašīnas.

Drīz ieraugām jūru. Zili melna. Apvārsnī ūdens saplūst ar pelēkiem mākoņiem. Izrādās, ka mēs te neesam vieni, gar jūrmalu bariem iet vācieši uz Liepājas pusi. Kur te dabūsim laivu? Mūsu grupas vācieši kļūst domīgi, arī mums, latviešiem, saplok dūša. Abi jaunie un iereibušais aizskrien vāciešiem garām, lai pirmie tiktu pie kādas reņģu laivas...

Mēs ar Kārlēnu paliekam uz vietas. Draugs domā, ka tādi, kas nejauši satikušies, tā kā tā pa-šķīdīs, ja būs jāiet triecienā. Lai skrien. Arī vā-

cieši, pārdomājuši stāvokli, aizies atpakaļ uz auto parku. Vēl brīdi paliek tikai lokomotīves vadītājs ar drūmu seju un kāds jauns, skaists vācu puisis. Nespēj izšķirties. Beidzot vecākais saka, ka arī viņš ies atpakaļ pie sava vada. Dod padomu arī jaunajam — ja visi kopā turējušies līdz šim, tad arī gūstā jāpadodas kopā. Patiesībā īsta vīra valoda, bet mums viņa padoms neder. Arī jaunais vācietis saka — labāk nāve nekā krievu gūsts! Viņš grib palikt pie mums, bet kad lokomotīves vadītājs iet prom, viņš noraisa savu binokli un no kabatas izvelk mazu pistoli. Sniegdams roku, atdod mums savas kara mantas, tās mums vēl varēšot noderēt.

Sirsnīgi atvadāmies.

Atskrien atpakaļ arī abi jaunie latviešu izpalīgi. Izskatās vēl kā bērni, apjukuši un nobijušies. Nevienas laivas tuvumā neesot. Iereibušais leģionārs aizgājis līdz vāciešiem. Ko lai viņi darot? — Kārlēns dod padomu: jūs darītu prātīgi, ja ieietu kādās lauku mājās un palūgtu privātas drēbes. Tik jaunus varbūt neaiztiks. Ar mums ir citādi. — Tā viņi aiziet, galvas nokāruši.

Nu mēs ar Kārlēnu divi vien zili melnās jūras malā. Pārāk laipna tā neizskatās. Cik dzīvību tā šajā karā nav jau aprijusi, nodomāju, bet draugam nekā nesaku.

Lēni ejam tālāk. Nerunājam. Nezinu, ko Kārlēns šajā brīdī domā. Abi pirmo reizi iepazīnāmies atvaļinājuma laikā Ērgļos. Skaistu nedēļu pavadīju pie savas Maijas, bet tagad labāk to neatcerēties. Uz Rīgu braucot, vēl bija jāapstājas pie Jūla. Fronte vēl bija tālu, bet vilcieni jau gāja nekārtīgi. Dzērām un dziedājām visu nakti, no rīta aizkavējāmies, tā tas vienmēr gadās. Es ar Jūla ratu skrēju uz staciju ātrāk, lai nopirktu biļetes, Kārlēnu veda ar zirgu vecais saimnieks. Vilciens vēl stāvēja, es

varēju aizbraukt, bet nebiju paradis biedrus vienus pamest. Paliku uz perona. Kārlēns bija pārsteigts, ka esmu viņu gaidījis. Noklaiņojām līdz vakaram, braucām naktī uz pārpildīta vilciena buferiem. Tā mēs iepazīnāmies tuvāk.

Atrodam kādu pamestu jūrmalas bunkuru. Vācieši atstājuši visādas drāzas, arī patronas. Tās pievācam. Šautenes un rokas granātas neesmu vēl aizsviedis, arī pistole katram kabatā. Tikai negribas domāt, ka šādos apstākļos ieroči būtu jālieto. Divi vien neko nespēsīm, un citiem laikam nav vairs dūšas aizstāvēties. Tā domādams, atkal atgriežos pie kārsu licējas un Zviedrijas — jā!

Ejam vēl kādu gabalu. Jūra kļūst nemierīgāka, viļņi draudīgi šalc, veldamies pret krastu, it kā gribēdami mūs aizbaidīt. Nevienas laivas neredzam, arī zvejnieku ciema nav tuvumā. Preti gar pašu krastu nāk atkal vācieši. Bariem vien. Mēs pagriežamies sāpus priedītēs un noskatāmies, kā viņi aizvelkas uz „Heimat” pusi...

Ventspils virzienā vēl arvien dzirdami sprādzieni un redzami dūmu mākoņi. Pāri galvām mums drāžas viena krievu lidmašīna pēc otras, sastingstam uz vietas ik pēc simts soļiem.

Kārlēns liekas paguris, kaut nesaka nekā. Spriežam, ka nav nozīmes bez mērķa klaiņot. Apsēžamies zem kādas kuplākas priedes un gudrojam, ko iesākt. Vai iet uz Ventspili? Tur ostā varbūt var mūs vēl paglābt kāds peldošs prāmis.

— Ventspili jau krievi! — Kārlēns saka. — Iesim pilsētai apkārt. Man Dundagā kāds draugs, pazīst mežus.

— Kā tiksīm pāri Ventai?

Arī Kārlēns to nezina. Bet negribas iet arī atpakaļ.

— Būs jākuļas vēl kāds gabals uz priekšu, —

saku, — un tad pa mežiem uz augšu līdz Usmai.

— Vai tev tur dzīvo kāds paziņa? — Kārlēns jautā.

Patiesībā nav. Cik tur esmu saticis, viņi visi sveši cilvēki. Kas zina, ko tādā laikā viņi domā. Bet riebigi atcerēties arī Dundagu, tur izvilka kādu puisi no meža un nošāva. Vācu žandarmi. Tagad mūs tur ielenks kā meža zvērus krievu politiņuki...

— Tev laikam bail sākt partizānu dzīvi? — Kārlēns jautā, pētīdams manu seju.

Nē, bailu man nav. Bet es domāju, ka atpakaļ pāri Ventai vairs netiksim, tādēļ jākāto uz Pāvilostas pusi un tad gar Užavu uz augšu. Varbūt tur satiksim tādus pašus mežabrāļus, kādi tagad esam mēs. — Nolādēts, ja būtu vismaz kāda īsta kartel! — sašutis saku. Man kabatā ir tāda maza, sadriskāta lapele, skatāmies to pašu, bet meži un purvi tajā nav atzīmēti.

Ir jau pusdienas laiks. Paejam mazliet sāpus biežākās priedītēs. Vidū laukumiņš, tajā pirmā pavasara dzīvība, jauni viršu dzinumi. Apsēžamies un domājam. Es ilgi skatos savā rokas pulkstenī, it kā klausīdamies, ko mazais sekunžu rādītājs tikšķēdams stāsta. Tas ir tas pats pulkstenis, kas man bija uz rokas, guļot starplaukā pie Lestenes. Arī toreiz tas uzticīgi skaitīja minūtes un stundas līdz vada maiņai.

— Cik mums ir pārtikas? — Kārlēns pēkšņi jautā.

Es īsti nezinu, bet saku, apmēram vienai nedēļai. Bet mums nav arī biezāku segu. Es domāju par ievainoto draugu, kā viņš jutīsies vēsajās naktīs uz aukstās zemes? Vēl ir pavasaris, mežos ziemas mitrums.

— Mums nav arī pārsienamo, — es konstatēju. — Un silto veļu esmu aizmetis.

Arī Kārlēns vairs neizskatās tas dūšīgais kaprālis, kāds bija grāvjos. Viņš runā tā paskumji, kā

patš sevi pārbaudīdams. — Cik ilgi izdzīvosim? Nedēļu vai divas. Varbūt mēnesi. Un ja nekas nenotiek? Neviens mūs neglābs. Atceries, kā bija. Cilvēki atkal baidīsies viens ar otru satikties un sarunāties. Kur nu vēl ar tādiem kā mēs! Nē, nekādu izredžu. Beigās tikai bezcerīga cīņa vai padošanās bez cīņas.

Kārlēns runā reāli, un man trūkst vārdu, lai viņu uzmundrinātu. Liekas, arī pašam nav vairs ticības, ka tiksīm šīm dienām pāri. Uzvarējām Ziemassvētkos un visās lielajās kaujās, bet te, šajā maija dienā mūsu varonības ceļš beidzas. Cik stundu vēl atlicis, kad mūs apņems vaņķas ar sarkanajām nāves zvaigznēm pierēs?

Kārlēns rotaļājas ar jaunā vācieša atstāto pistoli. Pārbauda patronu skaitu. Tēmē pret kādu nokaltušu koka zaru. Viegls sitiens, tas nokrīt smiltīs.

— Strādā labi, — viņš saka. — Ja mūs ielenks, tad — tev pirmā lode, man otrā...

Nezinu, vai Kārlēns runā nopietni, bet stāvoklis tiešām ir tāds, par kādu agrāk negribējām pat domāt. Bet tā nedrīkst notikt! Vai pasaule ir akla, vai tā neredzēja, kā latvieši bija iekodušies savas dzimtenes stūrī Kurzemē? Man jādomā arī par tuvajiem cilvēkiem. Ko pārdzīvoja Maija, mana meitene, ja viņa palikusi Piebalgā pie krieviem?

— Jeb varbūt tomēr padoties bez pretošanās? — pēc brīža Kārlēns mani iztraucē. — Nolikvidēties mēs varēsim vienmēr.

Arī man nav padoma. Bet tik daudz apzinos, ka tagad mums jāklūst cietiem un jāpatur miers. Visu pārdomāt tikai ar aukstu mieru. Vēl mēs neesam sagūstīti. Es sāku atārdīt zīmotnes, arī Kārlēns atpūtas un dara tāpat. No vairodzīņiem žēl šķirties, tos vēl atstājam uz svārku piedurknēm. Es saplēšu dažas vēstules, bet dienas piezīmes noglabāju

somā. Pistoļu stobros ielādējam patronas un ceļamies. Jūtu, ka krūtīs stipri dauzās sirds. Kādēļ? Jo tiešām, baiļu man nav. Kā pats sevi mierinādams, saku draugam: — Tikai dūšul! Mums jātiek šim dienām pāri, un mēs tiksim!

Kārlēns gurdi pasmaida. Viņš saka kaut ko atcerēdamies. — Vai tu zini, ka arī Vilnis ir kritis?

Vilnis? — Nē, to es nezināju. Un viņš to pasaka šajā brīdī! Atceros, redzēju zēnu pēdējo reizi veselu un dzīves priecīgu. Domāju, ka viņš aizbraucis uz Pomerāniju pie piecpadsmitās. Vilnim nekad netrūka dziesmu, visas zināja no galvas. Un viņš taču rakstīja „Anštaltes” vēsturi. Kur tā tagad palikusi? Tajā labi atspoguļojās, kā sarkanā nāve spēlējās ar latviešu zēnu dzīvībām. Arī vēsture varbūt kriptusi krievu gūstā, un tad laikam labāk, ja pats rakstītājs miris...

Kārlēns pagriežas uz jūras pusi. Arī mani sāk smacēt šī vieta, kur īsā laikā izdomāts tik daudz smagu domu. Izņemu no drauga rokām viņa somu, bet tālu nedrīkstu to nest, viņš to atkal atņem. Tik nespēcīgs viņš neesot. Vienīgi šauteni vēl atļauj man stiept.

Jūrā brāzmo viļņi. Pēcpusdienas saule apmirdz baltās putas. Kaut kur ķērc kaijas, kā mūs izsmiedamas. Vīrs galvas vēl arvien drāžas krievu lidmašīnas. Vairs neslēpjamies. Lai.

Esam varbūt gājuši stundu vai vairāk. Nav vairs sajēgas par laiku, tikai apzināmies, ka ar katru minūti ejam tuvāk savam liktenim. Sastopam atkal vāciešus. Šoreiz viņiem pievienojamies, jo pulkā tomēr mierīgāka sajūta. Vīri izskatās diezgan veci un saguruši. Viens stāsta, ka esot jūrnieks.

Bezcerīgi vērojam pelēkos viļņus. Reizēm tie izskatās melni — kā satrakoti zirgi ar baltām krēpēm. Tad kāds iekliedzas — kuģis!

Arī mums sākumā liekas, ka dažus kilometrus tālāk stāv kuģis. Steidzamies turp. Diemžēl, acis bija mānījušas — tikai bāka.

Saule jau noslidējusi zemu, tuvojas vakars. Vai nakts mūs atpestīs?

Ūdens malā izbūvēta bunkuru grupa. Netālu mežs. Apstājos un satraukts vēroju. Sīkās priedītēs lokās vācu karavīri. Tad gandrīz iekliedzos: — Kārlēn, viņiem triecienlaiva!

Steidzamies turp. Patiesi. Turklāt vēl divas, nomaskētas. Bars friču staigā apkārt un pēti. Meža ceļš te pienāk līdz kāpai, ir atbraukuši „flakisti.” Varbūt piecdesmit cilvēku. Bet pret mums izturas vēsi. Tas pats virsnieks, kuru satikām auto parkā un kas aicināja savā vienībā, tagad saka, ka vairāk laivās uzņemt nevarēsot...

Cerības atkal vējā.

Kārlēns domā, ka citur tādu izdevību vairs neatradisim, ja gribam glābties jūrā. Jāpaliek tepat līdz tam brīdim, kad laivas aties no krasta. Ja nevarēsīm uzņemties, tad redzēsīm, kas tālāk darāms. Prātīgi vārdi.

Daži friči ir jau piedzērušies, viņi varbūt kaut kur nokritīs un paliks guļot. — Un beidzot, — Kārlēns atgūst drosmi, — ja viņi mūs dzīs prom, esmu ar mieru laist darbā rokas granātas...

Es saprotu drauga „cemmi.” Tur grāvjos mēs bijām ciņu biedri, te, dzīvības glābjot, viņi grib mūs atstumt malā! Es tikai domāju, vai ir nozīme kavēt dārgo laiku, lai noskatītos, kas te notiek. Nakts ir īsa. Bet draugam nekā nesaku.

Laikam arī daži vācieši domā tāpat. Jeb viņiem neiztur nervi, neuzticas tādai čaumalai satrakotā jūrā. Viņi atdalās no pulka un viens pēc otra aiziet.

Tad „flakistiem” piebiedrojas vēl daži un stāsta, ka Liepājas ostā esot iebraukuši angļu kuģi. Vā-

cieši sāk kāpt kravas mašīnā, liekas, par laivām viņiem nav vairs intereses.

— Ej pēc mantām! — Kārlēns saka. — Brauksim līdz!

Bet es kavējos. Varbūt tikai baumas. Angļi Liepājā? Noteikti baumas. Tomēr negribot eju atpakaļ, lai paņemtu somas un ieročus. Kad atgriežos, vācieši ir jau aizbraukuši. Kārlēns sēž zem priedes viens, tāpat kā es toreiz Ērgļu stacijā uz perona, viņu gaidīdams...

Daži friči tomēr palikuši. Sēžam un vērojam, kā viņi rīkojas ap laivām. Dzeltenā S2 ir tuvāk. Pieejam, klāt un sākam sarunāties. Friči nomana, ka esam latvieši, nekādā sajūsmā par mums nav. Uzmanīgi klausos viņu valodā. Noproto, kuri ir istie laivas saimnieki. Ābi liekas diezgan mierīgi un braši vīri. Kārlēns kūda, lai es runāju, jo mana vācu mēle ir veiklāka.

Varonīgi saku: — Labāk nogrimt jūrā nekā doties krievu gūstā!

— Jā, tā laikam ir, — uzrunātais atzīst.

— Pret mums, latviešiem, nebūtu nekādas žēlastības.

— Jā, laikam gan, vācietis atbild. Sāk mūs novērot, it kā vērtēdams, kādi mēs spēka vīri, jo tādā dēkā ar nikuļiem nevar doties. Stāsta, ka sākumā gribējuši taisīt balķu plostu, bet tad atraduši kāpās pamestās triecienlaivas. Strādājuši visu dienu, kamēr atvilkuši puskilometru līdz jūrai. Auto parkā esot sagādājuši benzīnu, tagad gaidot tikai tumsu un jūras rimšanu.

Piedāvājam cigaretes. Mums somās ir arī konservi, kopīgi iepaikojam. Beidzot S2 vadītājs saka — pagaidām viņi šajā laivā esot divpadsmit braucēju, vēl pāris varētu pieņemt. Lai mēs pagaidot. Te daži esot nākuši un gājuši visu dienu, gan jau vēl kāds

pazudis no vienas vai otras laivas.

— Goda vīrs, — saku Kārlēnam.

Draugs domā reālāk. — Netici, ka viņš tā runā tavu zilo acu dēļ. Viņš meklē spēcīgus, jaunus puisus. Ko viņš jūrā iesāks ar saviem vecajiem „landseriem”? Paskaties, dažs jau tikko turas uz kājām!

Kārlēnam taisnība, un mums lielākas izredzes glābties.

Beidzot arī man ir nobriedusi doma — pāri jātiek. Mežos ilgi nenoturēsimies. Kāršu licējai laikam būs bijusi taisnība — jā, uz Zviedriju! Bet sajūta vēl tāda kā tajā dienā, kad bija jāiet uz čeku — atgriezšos vai ne? Dzīvība vai mokas un nāve? Bet pūlos par to nedomāt.

Reizēm no vāciešu grupas kāds vīrs iet pavērot ceļu un jūru no augstākas vietas. Arī es uzkāpju kāpas paugurā. Kāds velkonis brauc uz Ventspils pusi, mastā karogs. Pielieku acīm tālskatu — sarkans, nekādu šaubu. Ventspils ostas priekšā tas paliek stāvēt.

— Šonakt noteikti jātiek prom uz vienu vai otru pusi, — saku Kārlēnam. Te mūs no jūras var pārsteigt krievu desants.

Gaidām tumsu. Garlaikodamies apstaigājam pamestos bunkurus. Vienā dzirdam latviešu valodu. Kārlēns ieklausās vērīgāk. — Vecīt, tas tak mūsu Janka, sportists!

Ejam iekšā. Kārlēns pazīst arī leitnantu Matisu. Vēl kāds Ātvars ar gaišiem matiem, kustīgs vīrs. Stāsta, ka esot ārsts. Neesam gan neko par viņu dzirdējuši. Arī viņi gaidot tumsu un savu laimi. Vīri ir klusi un nopietni, tikai Ātvars pašpaļāvīgs. Leitnants viņu sauc par Elmāru, mēģina viņu „nobremzēt,” vēl viņi esot maisā...

Liekas, laiks velkas pārāk gausi. Tikko sāk krēs-

lot, ejam atkal pie laivām, tās jāievelk ūdenī. Ja visi reizē ķeras klāt, tad pamazām kustas. Pēc stundas abas ir lejā. Kārlēns un vēl daži atnes arī trīs gumijas pontonus. Tie krietni lieli, katrā var iesēsties ap desmit vīru. Es vēl apstaigāju bunkurus, salasu ieročus. Dažas šautenes atrodu gluži jaunas. Rokas granātās ielādēju kapsulas.

Pēkšņi radusies viegla sajūta, kā pirms dēkaina ceļojuma. Kaut nezinām, kā tas beigsies, viena lieta ir skaidra, malā palikt nedrīkstam, kaut jūra liekas ne mazāk nikna kā ienaidnieks aiz muguras.

Vēl jāpieliek pēdējie spēki, lai laivas ielaistu ūdenī. Nezinu, kā tas gadās, vai vīriem nav vairs spēka, jeb baidās saslāpināt kājas, mūsu „trieciens” neizdodas. Balsta riteņi iegrimst mīkstajās jūras smiltīs, un divas tonnas smagās laivas uzsēžas uz krasta. Bez spēcīgu viļņu palīdzības nav vairs iespējams tās izkustināt no balstiem.

Vācu virsleitnants lādās, vadidams darbus. Neviens negrib brist ūdenī. Jāatzīstas, ka mums ar Kārlēnu arī nepatīk pirmajiem saslāpināties. Pie dzīvības un nāves robežas taču visi esam vienādi. Bet jāstrādā ir, kaut formas pēc, citādi nevarēsim laivās vietas nodrošināt. Mokāmies kādu stundu. Velkam, grūžam, šūpojam, bet laivas nevaram dabūt uz priekšu ne centimetru. Mums ar Kārlēnu kājas jau slapjas, virsleitnants nervozē, jo paša vīri sāk neklausīt pavēlēm. Sākumā visi strādāja ar sparū, tagad viens pēc otra atlaižas, grib atpūsties.

Beidzot virsleitnants noskaišas, aiziet uz bunkuriem, lai mēs darot, ko gribot, tādu „kerlu” dēļ viņš varot arī doties krievu gūstā...

Vai tiešām stāvoklis tik bezcerīgs?

— Viņam nepacietīga daba, — Kārlēns spriež.

Arī mēs brīdi atvelkam elpu, tad apstaigājam

abas laivas. Saku draugam: — Visa nakts vēl priekšā, un viens gals laivām jau ūdenī, vai tiešām ar prātu un vīra spēku mēs tās nedabūsim dziļāk?

Kārlēns neatbild, liekas noguris no pontonu nešanas.

Atceros, ka reiz kaujas laukā izvilkām trīs purva ceļā iegrimušus triecienlielgabalus. Toreiz tas likās vēl neiespējamāk, bet mums nebija citas izejas, un mēs to veicām. Vai te būtu savādāk? Tikai nopietni visiem jāstrādā.

Atklist citi vācieši, brīdi noskatās mūsu pūlēs, dažs dod arī padomu, bet rokas klāt nepieliek. Atkal aiziet, un viņiem līdzī daži no mūsu grupas. Liekas, viņiem vienai, kas tagad notiek Kurzemē.

Otrs, zilās laivas vadītājs, nepiekusis strādā pats, lūdz, mudina un rīko citus. Brīdi apsveram stāvokli. Neviens nezinām, kura laiva būs liktenīgā. Tuvojas jau pusnakts. Tad es pēkšņi saspītējos, brienu līdz vidum ūdenī pie otra laivas gala un sāku to kustināt. Zinu, ka viens gan nekā neizdarīšu, bet ar tādu upurēšanos domāju, ka mums ar Kārlēnu vietas laivā būs nodrošinātas. Krastā palikuši tikai nevarīgi veči un glēvuļi, citi jau aizgājuši. Neviens vairs nopietni nedomā pielietot savus spēkus, pieliek laivai rokas tikai tur, kur ērtāk piekļūt.

Noskaidēties saucu laivas vadītājam — nolādēts, vai viņi nesaprot, ka te tikai brīdi vajadzētu iebrist ūdenī, bet gūstā viņus dzīs spaidu darbos ar durkļiem, tur viņi sals, badosies un beidzot viņus nošaus!

Vācietis tikai parausta plecus, neviens vairs nerespektē viņa virsnieka zīmotnes. Karš ir beidzies...

Esmu slapjš līdz jostai, bet no uztraukuma un kustēšanās aukstumu nejūtu. Skatos, kur palicis mans Kārlēns. Visu laiku viņu viegli varēja ie-

raudzīt pēc baltā galvas apsēja, bet tagad neredzu. Vai arī viņš būtu apdomājies?

Izbrienu no ūdens un saucu: — Kārlēn, turies pie laivām! Tev kā ievainotam pirmajam jātiek prom!

Strādājam atkal. Daži domā tāpat kā es — ar kopējiem spēkiem laivu var iekustināt ūdenī. Kāds fricis man blakus viens pats cilā lielu baļķi kā sviru, bet laiva liekas vēl dziļāk iesēdusies mikstajās smiltīs.

Ventspils pusē var jau manīt rīta ausmu. Vai tiešām būsim visu nakti veltī cīnījušies? Ja līdz gaismai nebūsim tikuši prom no krasta, tad pirmā krievu lidmašīna mums uzbruks. Eju pie vecā motorista vai katras piecas minūtes ar jauniem priekšlikumiem. Bet vīri jau atmetuši visas cerības. Sāku atkal histēriski kliegt: — Tas jāizdara, un mēs izdarīsim!

Vācieši tiešām sakustas dzīvāk. Arī Kārlēns pieceļas no pontona, viņš tur kādu laiku ir pūties, tādēļ neredzēju. Ievainojums viņu laikam nogurdina vairāk nekā citus. Bet nu viņš bez apdomāšanās brien ūdenī un liek pie laivas savus plecus ar lielu dūšu. Pamanu, ka laivas vadītājs nervozi skatās ar tālskati. Liekas, ka pa pludmali tuvojas bars cilvēku. Vai krievi? Es pārbaudu, vai mana pistole vēl atrodas svārku kabatā un bez zināšanas kliecdu — tie mūsējie! Es tiešām tajā brīdī nezināju, vai nācēji krievi vai vācieši. Ja vaļkas, tad lieta vienkārša — viens pirksta spiedienu, un visas mokas galā, tepat sāļajā jūras ūdenī mans kaps...

Bet tie nav krievi, tikai daži noguruši friči.

— Ho-ou-ruk! Reizē! Nochmal! — Ho-ou-ruk! Nochmal!

Visi zinām, ja šoreiz mūs vēl nepārsteidza, tad saulei lecot viņi būs klāt. Ja mūs neielenks, tad sakapās no gaisa. Arī aiziet nekur vairs nevaram,

drēbes slapjas un saplēstas, uzturs pamests. Vienīgā izeja — jūra. Vadītājs sola un lūdzas — vēl tikai pusmetru!

Simtreiz šūpojot smago laivu, tā tomēr dažus centimentrus paslid uz priekšu. Pēc garās nakts mokām tā sāk slidēt arvien vairāk. Brīdi esam cīnījušies ap vienu, brīdi ap otru, abas jau puslidz vienādi guļ ūdenī. Liekas, ka vienu izkustināsim ātrāk, tad atkal otru. Varbūt tā tikai izniekojam spēkus, bet rīts ir klāt, mēs nervozējam un skrienam pie zilās un dzeltenās glābējas.

Beidzot kāds vācu zēns ir gudrāks par darbu vadītāju. Viņš apmet dzelzs tauvu ap pakalģala balstu, ar bomi un ruļļa palīdzību to spiež un kustina — un laiva paslid labu gabalu uz priekšu. Tā vienreiz, otrreiz, un darbs veicas. Nu arī pārējie ar visiem spēkiem saķeras apkārt — hou-ruk! Nochmall!

Pēc stundās abas laivas šūpojas ūdenī, rīta saules apmirdzētas, zilā un dzeltenā.

16. jūnijā, 1945.

No nāves, posta un varoņu zemes Kurzemes pāri Baltijas jūrai uz dzīvības un mierā ostu — Zviedrijul

Vakar nepaspēju visu pateikt. Šorīt nenāca miegs, vēlreiz to pārdzīvoju, it kā tas notiktu šajā stundā, šajā brīdī.

Nostiepj leņķ mūsu mantas, arī šautenes un dažas granātas. Žēl, ka bunkuros neatradu nevienas tanku dūres. Citi nes benzīnu, brezentus, segas, kas nu katram liekas noderīgs bīstamajā ceļā. Kārlēns ir paguris, sēž bez spēka netālu no krasta.

— Kurā laivā rāpsimies? — prasu.

— Dzeltenajā, ar to sākam, — viņš gurdi saka, it kā neticēdams, ka beidzot varēsīm braukt. — Jā,

varbūt S 2 ir mūsu liktenīgā...

Viens pontons jau kārtībā, arī otru jau piesūknē ar gaisu. Friči steigā liek iekšā mantas, ielec arī paši. Esmu tuvumā, drošības dēļ arī es uzmetos uz malas. Laivas vadītājs gan riko, ka vispirms jāpieved pie laivām mantas, tad tikai sakāps paši. Bet neviens viņam neklausa.

— Kārlēn! — saucu. — Kur tu kavējies?

Tikai atgad pamanu viņa balti apsieto galvu tālāk pludmalē. Tur atbraucis kāds pajūgs, ratos vīrietis un sieviete. Kārlēns steidzas viņiem pretī. Vai pazīstami?

Mūsu triecienlaiva jau šūpojas viļņos kādus 15 metrus no krasta. Vācieši vēl airējas ar pontonu līdz malai, lai paņemtu pārējos, kas te paredzēti.

— Kārlēn! — es izmisis kliežu.

Draugs vēl kaut ko sauc braucējiem, tad skrien atpakaļ. Bet pontons jau peld atpakaļ uz laivas pusi. Kārlēns sastomās, negrib brist līdz kaklam ūdenī. Mūsu dzeltenajā laivā iekāpj arī leitnants Matiss un Atvars. Laivas vadītājs vēl sauc, ka te vieta vēl paredzēta „lettische Korporal.”

Kliežu vēlreiz, bet Kārlēns tikai skatās uz pludmali, kur vēl arvien stāv pajūgs ar diviem cilvēkiem.

Zilā triecienlaiva jau aplaidusi vairākus riņķus, kā izmēģinādama spēkus. Vadītājs, kāds vecs jūrnieks, tur jūtas savā istajā vietā. Viņš piebrauc pie krasta, paņem vēl pāris savus puisus, arī Kārlēnu. Man sirds kļūst vieglāka. Arī es taisos pārkāpt zilajā, jo tās braucējs liekas dūšīgāks, bet mūsu laivas vadītājs negrib kavēties, viņš saka, gan jau jūrā savu draugu satiksot. Un mūsu laiva strauji atraujas no krasta.

Vēl svilpju un māju Kārlēnam ar rokām, bet viņš laikam neredz un nedzird, jo esam jau jūrā pāris

simts metru. Zilā laiva vēl paliek pie krasta. Daži stāsta, ka tajā bijis ūdens, tas vēl jāizpumpē. Bet gan jau viņi mūs panāks.

Dažās rokās jau parādās degvīna pudele. Ieņemu arī es pēdējo malku dzimtenē — uz redzēšanos, Kurzeme! Pēkšņi sajūtu lielu žēlumu, arī naida svelmi pret visu pasauli, kas atdevusi mūsu zemi visnežēlīgākai varai. Nespēju pat priecāties, ka pats esmu izglābies, jo vai es esmu labāks par tiem, kas palika nāves ielenkumā? Smaga, smaga sirds par šo bēgšanu. Vai mūžam nejutīšu pārmētumu, ka neesmu palicis Kurzemē, lai to aizstāvētu, bet esmu bēdzis kā glēvulis?

Diena ir saulaina, jūra rāmāka kā vakarā un naktī. Laivas motors un viņu šalkšana saskan kā vienmuļa mūzika. Sejā sitas dzestrs vējš. Pēkšņi zudis satraukums un bailes. Mani pārņem gurdens atslābums. Gribas atgulties laivas dibenā, baudīt sauli kā ekskursijā laimīgajās dienās kaut kur brīvajā Rīgas jūras līcī.

Kaijas laižas mums līdz, un kāds no baltajiem putniem riņķo tieši virs manis. Kaut pavadone neglīti ķerc, tomēr jāuzskata par laimes putnu, jo albatrosi Baltijas jūrā nav manīti...

Otra laiva vēl arvien kavējas krastmalā. Es justos mierīgāks, ja Kārlēns būtu klausījis manam saucienam. Runāju vēlreiz ar laivas vadītāju, vai nevajadzētu viņus pagaidīt.

— Jā, ko viņi tur kavējas? — arī vācietis ir sašutis, bet tajā pašā brīdī ar spēcīgu rāvienu sagriež ātrlaivu uz Ventspils pusi. Kas noticis? Tūlīt arī saprotu, tas ir stūrmaņa gudrs manevrs, jo debesīs mums pretī parādās krievu lidmašīna. Duram it kā uz ostu, bet kad vaņķa nozūd, ņemam atkal kursu tieši uz rietumiem.

Esam bez acīm, jo binokļi palikuši otrā laivā. To

vairs nevaram saskatīt, jo tik tālu esam jau iebrukuši jūrā. Pēc stundas neredzam pat krasta. Vadītājs vēl kreisē uz vienu un otru pusi, bet no mūsu biedriem ne vēsts. Arī „flakistu” laiva, kas pirms mums atstāja krastu ar astoņiem večiem, ar neapbruņotām acīm nav saskatāma. Un mūsu laivas ātrums taču ir vismaz divreiz lielāks.

Vadītājs samazina gaitu, tomēr braucam uz priekšu.

Paraugos pulksteni. Tas apstājies trijos pagājušā naktī. Tikai tagad atjēdzos, ka tad sāku plunčāties ūdenī ar tēva pulksteni uz rokas. Liekas jau pēcpusdiens. Sāk mākties un liņāt. Apvāršņi nav vairs saskatāmi, jūra drūma un pelēka, draud ar baltām viļņu galotnēm.

Laivas vadītājs dod motoram pilnu jaudu. Viļņi ceļas arvien augstāk, apdraud mūs no sāniem. Bet stūres vīrs liekas kārtīgs jūrniece, istos brīžos sagriež laivu pretī ūdens kalniem, tā pārlec tiem pāri. Viņš it kā uzbrūk katram vilnim, to pārvarējis, ar loku nolaižas atkal lejā. Kādu laiku tas izdodas, bet sānu vējš kļūst arvien spēcīgāks, viļņi aug un aug. Pēc katra neveismīgāka pagrieziņa laivā iešļācas ūdens blāķis. Censamies to aizturēt, laivas priekšgalu nosedzot ar segām, teltenēm un brezentiem. Bet jūra ir spēcīgs pretinieks, pēc otrā vai trešā viļņa mūsu lupatas plīst un vējš tās aizrauj līdz. Laivā pamazām krājas ūdens. Divi vīri pārmaiņus stājas pie sūkņa, bet tas ir mazs, sāk arī streikot, nekāda labuma. Vēl atliek tukšās konservu kārbas. Smeļam, cik jaudas, citas izejas nav.

Esam atkal slapji, izmirkuši līdz ādai. Pat gaiss pilns ūdens šļakatu, viļņi sitas mums pretī kā milzu plaukstas. Labi, ka mūsu stūrmanis ir piedzīvojis vīrs, viņš prot izbēgt no asajiem, plīstošajiem viļ-

ņiem, it kā meklēdams nemierīgajā chaosā līdzekļu ceļu. Viņš pazīst jūru un vētras.

Satumst. Nu ir grūtāk saskatīt viļņu uzbrukumus. Esam piedzīvojuši neskaitāmas nakts kaujas, bet pret šo ienaidnieku kļūstam arvien bezspēcīgāki. Laivā ūdens krājas, mēs nespējam to izsmelt un izsūknēt.

Tad no gumijas pontona aizmugurē atskan briesmu sauciens — sūce! Gaiss iet laukā!

Un gaisa sūknis palicis otrā laivā. Tātad —

Bet nāves nicinātāji karavīri prot drosmīgi cīnīties arī pret milzīgo dabas pārspēku. Viņi mēģina aizturēt gaisu ar medicīniskiem plāksteriem, neatlaiž pirkstus no bīstamās vietas — un tas līdz!

Daži jau neiztur svaidīšanos viļņos, mokās ar jūras slimību. Palīgu ūdens smelšanā kļūst arvien mazāk. Un tumsa melnāka.

— Nav vērts! — kāds fricis jau novaid. — Pēc stundas mēs tā kā tā būsīm dibenā! — Un to saka šķietami pats varonīgākais. Viņa ticība ir zudusi, tādēļ arī spēki izsikuši.

— Lupata! — citi sauc. — Mums jātiek pāri, un mēs tiksīm!

Arī man gribas viņu sapurināt, bet nav laika. Drudžaini domāju — jāstrādā cik jaudas līdz tam brīdim, kad kāds vilnis mūs tiešām aprīs. Ja tā notiks, tad tas būs lemts. Tomēr vieglāka nāve nekā Sibīrijas taigā. Bet iepriekš paši nedrīkstam padoties.

— Keine Angst! — laivas vadītājs kliedz. — Enerģiski pumpēt un smelt!

Vīri klausā. Daži man liekas kā īsti vīrišķības un varonības paraugi. Ja tikai mirkli mēs pagurtu, ja stūrmanis kaut sekundi kļūtu neuzmanīgs, tad jau sen jūra būtu mūs aprijusi.

Vējš un viļņi nemitīgi aug, un nakts tumsa tik

melnā, ka ar roku jātausta, vai ūdens neveļas pāri malai. Aizmugures borts ir nogrimis dažus centimetrus zem līmeņa, reizēm ūdens gāžas tam pāri. Šajā galā esam salikuši atlikušās segas, tās piesūkušās slapjas un smagas, spiež laivu vēl dziļāk. Aizsviežam tās jūrā.

Kāds vilnis ietriec man sejā ūdens putas. Jūtu, ka nāve nirdz tepat tuvumā, varbūt jau aiz nākošā viļņa. Mirkli aptaustu savu pistoli, vai tā vēl ir pie rokas. Ja tikai paspētu, laivai grimstot... Negaidīšu, lai jūras nezvērs mani lēnām nosmacē...

Vai arī es būtu kļuvis vājš?

Nē, arī šī kauja jāiztur! — komandēju pats sevi. Jātiek pārī! Jātiek, jātiek, jātiek!

Metos pie pamestā ūdens sūkņa, strādāju cik jaudas ar labo roku, ar kreiso, atkal ar labo. Un drošības sajūta tūlīt atgriežas.

Laivas vadītājs prasa, lai viņam pasniedz malku degvīna, citādi viņam aizlipšot acis. Kāds „kamerāds” liek viņam pie mutes karavīra pudeli, jo pats nedrīkst rokas no stūres rata atlaist.

Arī mūs pārējos māc nogurums. Reizēm acis aizkrīt, reizēm tās atkal vaļā, bet mūsu loma laivā nav tik svarīga kā vadītājam. Kādu brīdi redzu murgu rēģus — viļņu kļajums tumsā izskatās kā purvains mežs, kurā slēpjas ienaidnieks, sagatavojies pēkšņiem triecienam. Vaņķas, čekistu dzīti, jau trūkstas kājās, bet man kabatā tikai pistole ar dažām patronām — pašam sev...

Auksts vilnis aizskalo murgu. Pēkšņi uztrūkstos. Sūknēdams ūdeni, redzu atkal tikai satrakoto jūru, tā vēl arvien veļas mums pretī kā milzīga melnā mute, lai mūs aprītu.

Kliedziens: pontons!

Tas pēkšņi ir notrūcis, ceļa biedru šausmu pār-

ņemtās sejas pazūd tumsā. Un laivas vadītājs pārlielina ātrumu. Vai tiešām —?

Neesmu vēl atjēdzies, kas noticis, kad pontons parādās ātrlaivai otrā malā. Mūsu stūrmanis kliedz, vīri atdzīvojas. Pēc dažām minūtēm un trakas steigas pontons ir atkal piejūgts, bet visi zina, ka tas notrūks pirmā viļņa triecienā.

Laivas motors apklust, tālāk vairs nebraucam.

Un brīnums, uz vietas šūpojoties, viļņi sit mazāk ūdeni laivā. Vienalga, mēs visi esam pārguruši, mēs nespējam tālāk cīnīties. Nezinu arī, vai pusnakts jau, vai rīta puse. Uz mirkli aizveru acis.

Kad pamostos, redzu, ka debesis kļuvušas gaišākas. Un viļņi rāmāki. Laivas vadītājs snauž pie stūres rata. Vīri kur kurais mirst pussnaudā.

— Vētra rimusi! — skaļi iesaucos. — Un jauna diena!

Stūrmanis uztrūkstas. Sāk darboties atkal laivas motors. Un cik labi tas strādā! Uz goda! Braucam atkal. Sākumā lēni, tad arvien ātrāk un ātrāk, līdz iešūpojamies mierīgos, rīta saules apmirdzētos viļņos.

Pēc dažām stundām priekšējie vīri jau kliedz — zeme!

Baidos skatīties, ka nepieviļos. Un nu tikai atceros — kur palika zilā laiva? Kur Kārlēns?

— Jā, viņiem karsa motors, laivas vadītājs tagad atzīstas. Jūtos pilnīgi bez spēka. Esmu vienaldzīgs par izglābšanos, nejūtu vairs prieku un pacilātību. Kaut redzu jau zemi, esmu ar mieru nogrimt tepat svešā krasta tuvumā.

Izņemu no kabatas savu pistoli, brīdi to grozu pirkstos. Protams, tādēļ nav jānošaujas. Ielaižu pēdējās lodes viļņos un iesviežu ieroci jūrā. Arī šautenes un rokas granātas.

Priekšpusdienā esam malā. Gotlande. Neesmu

daudz par šo salu lasījis, zinu tikai no ģeografijas grāmatām, cik tā apmēram liela, kāda tā izskatās. Bet Kurzemes krastā dzirdējām baumas, ka arī Gotlandi jau okupējuši krievi. Tādēļ sākumā friči kāvējas atstāt laivu.

Izlecu krastā pirmais. Svešās zemes aina liekas savāda, gluži citāda, nekā biju iedomājies. Varbūt tādēļ, ka pirmo reizi esmu ārpus dzimtenes. — Krāsotas mājas, dīvaini izroboti krasti, bet jūra — jūra tā pati Baltijas jūra, kuru te sauc par Austrumu jūru.

Esam piebraukuši apmēram salas vidū, 11. maijā, 1945. gadā. Zviedru karavīri pārņem mūs savā gādībā, paēdina un ved tālāk uz zemes iekšieni.

Tiešām esmu atkal izglābies. Kādēļ liktenis mani saudzēja? Vai Aistijai?

23. jūnijā, 1945.

Tikai tagad esmu pilnīgi atguvies. Sākas jauns posms manā dzīvē. Pilnīgi neparedzēts un negaidīts. Esmu jau vairākas dienas atvilcis elpu svešās zemes krastā no baigi varonīgajām dienām Kurzemē, atbrīvojies no karavīra pienākumiem un bezcerīgās cīņas ar satrakoto jūru. Zinu, ka atkal esmu pazaudējis vienu draugu — zilā laiva Gotlandes krastu nav sasniegusi...

Skumji par to domāt tieši šodien, Līgo vakarā. Arī par piederīgiem nav nekādu ziņu. Kad mani te atradis mazās, dūšīgās māšeles vēstules? Jāraksta, tikko atļaus to darīt. Vienīgās cerības no viņas uzzināt, kāds liktenis manai Maijai.

Vai tiešām būs pienācis laiks sākt dzīvi svešumā? Cik vērojams, rietumu varas negatavoja krievus atspiest savās robežās. Un vai man pašam ir vēl

ticība, ka baltieši vieni spēs savas zemes atbrīvot? Klusums pēc vētras un šīs zemes miers arī manu straujo dabu ir sastindzinājis rāmāku. Šaubos un svārstos ko darīt, kad tikšu brīvībā. Ilgi taču mēs te nepaliksim. Vispirms laikam būs jāmēģina nokļūt Vācijā, lai uzmeklētu tēvu, māti, māsas un mazos brāļus. Ceru, ka viņi visas bumbošanas ir pārdzīvojuši. Jeb censties nākotni nodibināt tepat Zviedrijā? Gan jau pasts atjaunosies, ar Sarkanā krusta palīdzību draugus un savējos atradišu.

Un vai tagad nav pienācis laiks domāt par baltiešu vienību? Kaut ko darīt iecerētās Aistijas labā? Bez kopējas valsts mēs taču nebūsim spējīgi nākotnē dzīvot pie savas Dzintara jūras. Vai man velti šajā karā vairākkārt dāvāta dzīvība? Esmu saudzēts nākotnei, jaunām idejām, enerģijai un izturībai!

Piemēram, kāds varētu izskatīties kopējais Baltijas tautu karogs? Jaunās valsts Aistijas simbols. Balts-sarkans-dzeltenis? Sarkans latvjiem, dzeltens lietuvjiem, balts igauņiem. Kopējs valsts trijkrāsu karogs senprūšu piemiņai. Vai šovakar tepat no metnē, satiekoties ar lietuvjiem un igauņiem, nevar jadzētu par to runāt? Es nezinu, varbūt mani izsmies par tādu ideju.

Līgo vakars. Jāatceras Maija un Piebalga. Esmu tur jāņojis. Izdziedājām visas līgo dziesmas pie skaistā Ineša. Nakts bija par īsu. Vai tik vien gara būs bijusi mūsu iecerētā kopējā dzīve?

24. jūnija rītā, 1945.

Nekādas debates par Aistiju neveicās. Līgošana iznāca tāda oficiāla. Nebijām vieni. Zviedri un vācieši, visi kopā, chaoss. Vāciešiem vēl arvien kun-

dzības gars. Citādi viņi vīrišķīgi, Eiropas cilvēki, ar vērienu un stāju arī pēc zaudēta kara. — Bija alus un siers un uguns muca. Dziesmas gan varēja skanēt sirsnīgāk, likās, vīru balsis vēl bija aizsmakušas pēc Kurzemes uguns dūmiem. Jeb varbūt tādēļ, ka mūsu vidū nebija nevienas latviešu meitenes? Tikai atmiņas...

Rita ausmā vēl sēžu pie oglēm un rakstu. Smaržo novituši bērzi. Citi jau aizgājuši teltis pie miera, mani vēl apciemo kritušie draugi un — Maija.

Ilze Kalnāre dzejoja, ka Piebalgā aug meitas egles garumā. Mana Maija tāda nav. Varbūt viņa arī nav īsta piebaldzietē, viņas māte rīdziniece, nerunāja piebaldzēnu izloksnē. Un Maiju es gribēju vest atpakaļ uz pilsētu. Viņa klusēja, kad es par to runāju. Man laikam vispirms vajadzēja runāt ar tēvu un māti, bet es biju tik jauns un man tāda iecirtīga daba. Es nezinu, kā viņi mani vērtēja, varbūt — tāds pilsētas dikdienis atbraucis Jāpus svinēt. Dzēru viņu pašbrūvēto alu un sāku laikam lielities...

Bet šķiroties Maija vienmēr aicināja, lai es atkal atbraucot. Braucu arī. Beidzamo reizi sasvīdušās karavīra drēbēs, isā atvaļinājumā. Šķiroties Maija apcirta man rokas ap kaklu, skūpstīja un raudāja, es nedrīkstot pazust. Nē, nepazudišu, Maija, bet torīt man bija jāsteidzas!

Un šorīt viņa ir atnākusi pie manis, kad citi internētie jau krāc savās teltīs. Mēs runājam par Jāņu vakaru Piebalgā. Viņa vairs neklusē, viņa saka, jā, es iešu tev līdz, kur vien tu mani sauksi.

Un mūsu bērni būs pirmie Aistijas pavalstnieki.

Vēlāk dienā:

Dievkalpojums tepat Havdhemas baltajā baznīcā. Tik sen neesmu bijis dievnamā. Bet mācītājs runā svešā valodā, un svešs gars visapkārt. Tikai ērģeļu

skaņas sauc atmiņā manas mazās māšeles iesvētības. Kādēļ nepaņēmu līdz viņas fotogrāfiju baltajā kleitā, ar puķēm un dziesmu grāmatu rokās? Tik nopietna viņa izskatījās, kaut ikdienā ir draiskulīgs skuķis. Nevaru iedomāties, ka viņa jau liela, iesvētīta meita. Varbūt jau iemīlējusies. Nepārsteidzies, Vija!

Varbūt arī viņa un tēvs ar māti mani piemin šajā dienā kādā svešā baznīcā. Jādomā arī par Albertu, Kārlēnu, garo Zaļkalnu, kas aizgāja uz Dundagas mežiem. Par Maiju un Piebalgu. Kāda gan vērtība būtu manai dzīvībai jaunajā valstī, ja viņus vairs nesatīktu? Pie Kārlēna likteņa pats esmu vainīgs. Kādēļ neierāvu viņu ar varu mūsu laivā? Vai ar viņu kas notiek šajā brīdī, ja tik cieši jādomā tieši dievkalpojuma laikā? Lai svešais mācītājs man piedod, es nesaprotu, ko viņš runā, es domāju par draugiem un piederīgajiem. Vai arī tā nav dievlūgsme?

Un vēlā vakarā:

Aizrakstīju vēstuli Fogelmanim uz Štutgarti. Kabatas grāmatiņā vēl saglabājusies viņa adrese. Bija labs fricis. Ievainoja un laikam sagaidīja kara beigās slimnīcā vai mājās pie ģimenes. Lai viņš pānteresējas, kā var apzināt bēgļus Vācijā.

Vakarā noskatījāmies Havdhemas zviedru meiteņu volejbola spēli. Viena tik veikla un vijīga, atgādina manu mazo māsu. Vijai vēl mazliet jāpiebriest, tad būs tāda pati. Vai nevaru būt lepns?

Kāds te miers, un liekas arī laimīga dzīve! Nevienam nav jābaidās, ka pie durvīm piebrauks melnā mašīna un aizvedīs uz čeku. Ka no gaisa kritīs bombas, šķembas sakapās cilvēkus un lopus. Nevienam nav jādomā par ēdienu, tā te vēl diezgan arī pēc kara. Un visi mīlie var satīkties, neviens nav aizrauts

uz tundru, nevienam nav baiļu nakts gulēt savās gultās.

Bet vai tā būs mūžīgi? Vai reiz arī šos laimīgos, nenorūdītos ļaudis nepārsteigs nāve un briesmas? Sarkana is mēris ir tuvu.

Vēl dziedājām ligo dziesmas. Kopā ar dažiem lietuvjiem. Šoreiz skanēja labāk.

1. jūlijā, 1945.

Ejam darbā. Tā laba zīme. Beidzot tiksīm uz brīvām kājām. Dīvaina sajūta. Četrus gadus esmu bijis militārā ierindā, reizēm kopā ar fričiem, reizēm mēs, letiņi, esam situšies paši vien. Bet vienmēr grāvjos, bunkuros, uzbrukumos. Ir bieži dzirdēti vaidi un redzētas asinis, pats esmu meklējis glābiņu granātu izārdītās bedrēs. Tā četrus gadus. Vai nebūšu no normālas dzīves atradis? Lai nu kā, bet karavīra pienākumiem šovasar jāsaka ardievas, lēnām atkal jāpierod pie privātās dzīves. Lai paliek tikai atmiņas par ieroču draudzību un kopējām cīņām pret vislielākām pasaules briesmām.

Vai rietumi zina, kādēļ esam cīnījušies kopā ar vāciešiem?

Tātad darbs kūdras purvā. Ātkal pārvietošanās. Kā vienmēr tādās reizēs, kaut kas jādara, jāsagatavojas.

1. No acu ārsta jādabū recepte.
2. Jāsalāpa bikses un jāizgludina.
3. Jānogriež mati.
4. Jāsakārto mugursoma.
5. Jāatvadās no tiem, kuri nebrauc līdz. Ātpakaļ laukam neatgriezīsimies.

Dienā vēl dievkalpojums Havdhema baznīcā. Ru-

nāja mācītājs Sviķis. Citēja Leonidu Breikšu. Teica, ka pašu dzīvības nav iemesls, kādēļ esam atstājuši Kurzemi. Vēl cīņa neesot galā, vēl mēs būšot vajadzīgi. Varbūt. Mācītājs runāja labi. Arī par uzticību. Par uzticību sev, savam tuvākam, tēvzemei un Dievam.

Vai esmu bijis uzticīgs līdz galam? Vēl arvien nomoka doma par Kārlēnu. Neesmu bijis uzticīgs savam tuvākam. Vajadzēja pagaidīt, kamēr viņš iekāpj laivā, tikai tad pašam. Jo es taču biju spēcīgāks par viņu, viņa ievainojums vēl nebija sadzījis.

Vai esmu bijis uzticīgs tēvzemei? Jā, četrus gadus. Bet vai vēl šodien? Nē, šodien nav vairs iespējas tai palīdzēt, varbūt vēlāk. Varbūt mēs vēl būsīm vajadzīgi, kā mācītājs teica.

Vai esmu uzticīgs Dievam? Es nezinu. Varbūt esmu no viņa attālinājies. Pēdējā laikā esmu kļuvis neiecietīgāks, šaubīgāks. Tur grāvjos bija citādi. Tur bijām uzticīgāki — draugam, tēvzemei un Dievam.

2. jūlijā, 1945, Martebo.

Vakar pēcpusdienā atbraucām. Bija jauka ekskursija pāri visai Gotlandei. Īpatnēja zeme. Baltas baznīcas, visas vienādas un vecas dzirnavas. Braucām cauri Visbijai. Brīnišķīga pilsēta ar veco baznīcu drupām. Tad ceļš veda tālāk caur jūras vēju saliektām priedēm.

Martebo. Mazs ciems Gotlandes ziemeļrietumos.

Strādājām pirmo dienu. Tikai puslaiku. Zviedri necieta mūsu kara svārkus, esam dabūjuši darba drēbes. Pirms četriem gadiem tās uzvilku ap šo pašu laiku. Tā kā žēl. Bet lai, katram savs laiks.

Neatceros, kad esmu pēdējo reizi turējis rokās lāpstu vai cirvi. Laikam vienu vasaru atvaļinājumā.

Protams, arī bunkurus salabojot. Bet te ir citādi. Esam privāti cilvēki un miera laiks. To sevišķi izjūtu pēc pagājušās bargās ziemas. Cik laimīgi būtu mani draugi, ja viņi te varētu man mierīgi strādāt blakus! Bet viņu vairs nav.

Neesmu vēl aizrakstījis Alberta vecākiem uz Stokholmu. Viņiem jāzina, kad un kur viņu pēdējo reizi satiku. Jāraksta arī Apvienībai. Jālūdz ziņas par studēšanas iespējām Zviedrijā, jāpaaugstinās par dažu cilvēku adresēm. Te purvā būs laika diezgan arī vēstule rakstīšanai. Domāju, ka ir pēdējais laiks meklēt visus pazudušos. Kaut piederīgi būtu mierīgi, kaut viņi zinātu, ka esmu dzīvs un ka man iet labi. Māšele Vija gan ticēs, ka esmu izglābies, tāpat es domāju, ka viņa turas dūšīgi. Es ticu, ka no manējiem neviens nav aprakts Vācijas drupās. — Bet Maija —? Vai viņa vēl Piebālgā vai kaut kur Sibīrijā? Grūti par to domāt.

Daži stāsta, ka Vācijā mūsu puisi vēl staigājot ar nacionālajiem vairodziniem uz rokām, viņi ticot, ka drīz dziļot vaņkas atpakaļ. Vai nevajadzētu steigties turp? Varbūt atbraucot uz purvu ir jau pirmais solis jaunām cīņām?

Laiks deg.

3. jūlijā, 1945.

Katrs sākums grūts. No darba atrasts. Metu vagonetēs kūdras gabalus. Tie apkaltuši, dažs ciets un ass. Rokas izlutinātas, pēc pāris stundām delnās jau skrambas.

Stumjam kravu līdz galvenajam ceļam un saņemam pretī tukšās vagonetes. Jau četras reizes esam pārvietojuši sliedes. Cilājot dzelzs gabalus, locekļi sāk atkal norūdīties. Vakarā ir laba sajūta, jo zinu,

ka diena nav velti aizvadīta. Un kaut ko arī nopelnām. Vispirms būs jānopērk mazajai māšelei kurpes.

Kad zviedru meitenes nes ūdeni, nevaru atraut acis. Slaidas un glītas un labprāt grib parunāties. Bet neprot nevienu svešu valodu, jāiztiek ar smaidiem un acīm.

4. jūlijā, 1945.

Šorīt bija jāapvelk ap nometni dzeloņu stieples. Darbu vadītājs ir netaisns, uzskata mūs par bandītiem. Grib ievest stingru kārtību, reizēm piedraud. Muļķis, neviens te nedomā bēgt! Bet vainīgi ir friči un poļi, viņi mūs apmelo. Un viens čechs ir slinks, nesimpatisks tips. Franču zēni ir patīkamāki. Esam raiba sabiedrība.

5. jūlijā, 1945.

No rīta rakstīju Alberta vecākiem uz Stokholmu, bet nespēju vēstuli nobeigt. Bija jāiet saņemt veļu. Dabūju arī labus apavus, izskatās pēc slēpju zābakiem. Domāju, ka ar tiem pašiem aiziešu arī privātā dzīvē, varbūt pat slēpošu kaut kur Zviedrijā vai Norvēģijā. Brīnišķīgs sports. Bet vispirms jāsarauj kronas, citādi nav nozīmes par to domāt.

Jāraksta LAZ, lai uzņem par biedru. Jāinteresējas par studēšanas iespējām, jāuzzina, kādi latvieši Zviedrijā, varbūt atradišu dažus pazīstamus.

Strādāju kopā ar Jēkabu un Pēteri un vienu lietuvieti. Kaimiņu tautietis manā gaumē. Arī viņš domā, ka Baltijas tautas ir par mazām, lai nākotnē varētu dzīvot katra par sevi. Vienreiz mums jābūt stipriem — visiem kopā. Aistija pie Dzintara jūras.

6. jūlijā, 1945.

Ingrīda Viksna saka Latvijas sargam:

Lai tu ugunīs kļūtu
Neaizskarams un svēts —
Asinīm izpirkt šo zemi
Esi izredzēts.

Vai arī es biju izredzēts? Vai esmu dzejnieces vārdu cienīgs? Dažreiz arī manas domas ir aizmaldījušās romantiskā varonībā, bet parasti tas notika aizmugurē, atvaļinājumos, kaut kur pie Gaujas, Daugavas, bet jo sevišķi Piebalgā... Grāvjos bija citādi. Tur par varonību neviens nesapņoja, tur bija tikai jādara, par romantiku un apbalvojumiem nebija laika domāt.

Atceros, ka Kurzemes avīze apmēram tāpat mudināja 19. divīzijas vīrus kā Ingrīdas Viksnas pants. Un turpat „Brandavās” mūsu „trosē” dzīvoja Ilze Kalnāre, mūsu mīlākā dzejniece. Cik skaisti viņa pateica gluži vienkāršas lietas. Žēl, ka toreiz nepierakstīju, bet tā apmēram bija:

Par varoņiem mūs nesauciet,
Tiem slava kā vēsma pāri iet,
Tik gurušiem kājas noaujiet.

Kur viņa tagad? Vai vēl arvien dalās karavīru liktenī?

Vēl:

Kādēļ pasaule ir akla pret mūsu tautas ciešanām? Mēs esot „fašistu” draugi! Kāds pārpratums, vai arī apzināta ļaunprātība! Ko darījuši mūsu diplomāti ārzemēs, kamēr mēs asiņojām Kurzemes grāvjos? Jeb zviedri to sapratīs tikai tad, kad arī pāri Gotlandei sāks kaut krievu granātas? Cik te

tālu Kurzemes krasts? Tad šī iesūņojusi tauta atmodisies, bet par vēlū.

7. jūlijā, 1945.

Strādāšana jau vieglāka. Pierod. Un neraujam vairs tik karsti kā pirmajās dienās. Te neviens tā nesteidzas, kā bijām paraduši strādāt Latvijā. Darbs uz stundām. Tikai bieži jāskatās pulkstenī, tas garlaiko. Jā, mans tēva pulkstenis atkal tikšķ, tā ir dzīvības zīme.

Sasmaidāties ar zviedru gaidām. Pēc tam labāks prāts visai dienai, jūtamies atkal kā cilvēki. Meiteņu tuvums atgādina, ka dzīve kļūst atkal normāla. — Sapnī redzēju Maiju. Bija tāda atturīga, it kā neuzticīga kļuvusi. Atmodos greizsirdībā. Labi, ka tikai sapnis, tagad par to jāpasmejas. Nebaidies, meiten, es te saturēšos. Arī fiziskais darbs palīdz.

8. jūlijā, 1945.

Pirmā svētdiena vārda istā nozīmē. Brīvu dienu var pilnīgi izbaudīt tikai pēc padarīta darba. Ilgi neesmu apzinājies tādu sajūtu. Līdz šim visas dienas likās vienādas. Arī svētki. Jāatceras Ziemassvētku kaujas Kurzemē.

Priekšpusdienā ciemiņi no Visbijas. Kāds latvietis Zīle un Fersters no Sv. Nikolaja ielas 6(?). Pļāpājām un fotografējāmies. Esmu noilgojies izstaigāt šo vēsturisko pilsētu, paklausīties kādu klasiskās mūzikas koncertu. Tikai tā varētu jūtas un domas atkal ievirzīt normāla cilvēka dzīvē. Ārēji esmu jau atradis no ierindas un karavīra formas. Kājās zviedru

darba zābaki un paša vecās skolas bikses, kuras kapitulācijas dienā pavilku zem armijas drēbēm. Mugurā pelēks darba kreklis. Nekas, var iztikt.

Pēcpusdienā futbola spēle ar zviedriem. Darba vadītājs ir pārvērties, cenšas sadraudzēties. Laikam sāk saprast, ka neesam bandīti un slepkavas. Labi, ka tā.

Alberta vecākiem vēstuli aizsūtīju. Vēl jāraksta Apvienībai. Cik daudz jautājumu vēl neatbildēt! Kur Alberts, Kārlēns, Laima, Nora, Ella? Kur mana Maija un visi pārējie? Vai kāds jau viņā saulē?

Nē!

Vakarā klausāties radio. Pārsteigums: latviešu, igauņu un lietuviešu dziesmas angļu raidījumā! Kļuva silti. Bet beigās gribējām aparātu sadauzīt. „Jūs klausījāties raidījumu par Padomju republikām!” Riebīgi!

Nevaru gulēt. Šķirstu vecus zviedru žurnālus, skatos uzņēmumus par Jāņu svinēšanu šajā zemē. Puskaili cilvēki ar kokteiļa glāzēm rokās. Pie greznām jachtām. Kāds pretstats mūsu tautas brīnišķīgajai Jāņu naktij, ligošanai un ugunošanai — no kalna uz kalnu, kā toreiz Piebalgā. Meitenes tautas tērpos, ozollapu vainagi galvās, pipeņu papuves lauki, vēl nepļautās gundegu pļavas, un balto bērzu birzis visos pakalnos. — Ligo! Tām naktīm atkal reiz jāatgriežas mūsu skaistajā zemē. Tā būs, ja ilgosimies ar visas tautas asiņu pulsiem, ar spēcīgām jūtām, sapņiem un vīru darbiem.

Ticu, ka sapņi piepildās. Atceros, pirms gadiem māte teica, esot mani redzējusi ar asiņainu galvu peldot sarkanā jūrā. Tajā peldējušas nocirstas arī Hitlera un Staļina galvas. Tad parādījies eņģelis, viņš mani izvedis it kā pa šauru pavedienu baltā krastā...

Vai es tagad jau neatrodos šajā krastā? Tikai —

arī pagājušās nakts sapnī mana Maija bija kļuvusi neuzticīga. Ko tas nozīmē?

Pietiek šai brīvajai svētdienai. Punkts un jāguļ!

9. jūlijā, 1945.

Šodien saules aptumšošanās. Kļuva mazliet baigi. Pirms kara abi ar Imantu skatījāmies šo dabas parādību no Meža parka torņa. Kur viņš palika? Pat iedomāties nevaru.

Saule pamazām atkal atguva savu spožumu. Toreiz un tagad, tāds pats dabas likums noteiks mūsu zemes brīvību. Mēs to atgūsim, cieši tam ticu.

Strādājām rīta cēliena maiņā. Laba sajūta, jo visa pēcpusdiena brīva. To izmantoju vēstuļu rakstīšanai, dienasgrāmatai. Savācu latviešu dziesmas, cik pats atceros, cik noklausos no citiem.

Iepazīnos ar kādu igauņu inženieri. Apmainījamies ar adresēm, kādreiz vajadzēs. Nekas tā netuvina cilvēkus kā kopējs liktenis neparastos apstākļos. Te svešā purvā rokot kūdru, kļūstam arvien tuvāki — latvieši, lietuvieši, igauņi.

Zviedru zēns gudrinieks. Strādājot pie mašīnas, met kūdru blakus grāvī. Mazāk darba, bet kubikmetri skaitās. Latviešu puika to nedabūtu gatavu.

10. jūlijā, 1945.

Šodien ārsts un zobu slimnieki aizbrauca uz Visbiju. Pavadīja „Antīš” ar mašīnpistoli. Žēl, ka man nesāp zobi. Bet reiz man tur jātiek acu dēļ.

Zviedru kareivji ir jauki, inteligenti puisi, bet pietrūkst vīrišķības. Atgādina aizmugures „varo-

ņus." Bez stājas un militāra asuma. Ko viņi darītu, ja būtu atkomandēti uz mūsu deviņpadsmito?

Vispār šīs zemes ļaudis ir savādnieki. Lokomotīves vadītājs ģērbies baltā virsvalkā, konduktoram stērķelēta krādziņa. Smalki kungi. — Pie pusdienas galdā katram strādniekam priekšā termosā pudele. Uz sviestmaizēm desas, olas, ķilavas biezās kārtās. Ēd piecas, sešas reizes dienā, pēc katras stundas dzer kafiju. Bet velti filozofēju, arī mēs reiz neapzinājāmies dienišķās maizes vērtību.

Kaitina, ka nopietnas zviedru avīzes iespiež savādas mistiskas sērijas. Viduslaiku un Marsa varoņu zīmējumi ar sensācionāliem tekstiem. Dažos žurnālos tādas blēņas vairākās lapaspusēs. Vai šie cilvēki ir lieli bērni? Esmu novērojis, ka te daudz arī aptaukodu mietpilsoņu. Dzīli iesakņojies amerikānisms. Šai tautai derētu vēsturisks pārķausējums, stingrs rūdiņš, tad viņi būtu līdzīgi somiem.

11. jūlijā, 1945.

Konversācija ar Gunneli. Izrādās, ka sāku jau saprast dažus vārdus zviedriski. Arī viņai gluži labi izdevās „runā latviski.” Meitene liekas garīgi labi attīstīta. Bet sveša. Es laikam nekad nevarētu iemīlēties zviedrietē. Tikai laiku pakavēt, to gan. Liekas, viņas te radītas izpriecām, ne nopietnai dzīvei.

Jeb varbūt es maldos?

Daudz brīva laika. Gadījās rokā angļu avīze „The Times.” Valodā vingrinādamies, lasu sludinājumus. Atkal jauna pascule.

Vai būtu iespējams stāties angļu armijā? Es to darītu. Pēkšņi atrastos Vācijā, uzmeklētu vecākus, māsas un brāļus, nokristu kā no gaisa citā formā.

Tāds latviešu zēnu liktenis, vienmēr mugurā svešas armijas kara svārki. Bet mērķis viens — dzimtenes brīvība.

Jeb esmu avantūrists? Vienalga. Līdz šim esmu nožēlojis tikai neizmantotās iespējas, nekad to, kas izdarīts.

Vai man nebija vēl laika aizskriet uz Piebalgu? Kaut vai brīvsoli. Domāju, bet neizdarīju. Tad varbūt arī Maija būtu Zviedrijā. Kāds sapnis — kopā ar viņu dzīvot mazā Stokholmas istabiņā un studēt! — Nabaga stiprā Maija!

Mācītājs runāja par mūsu dzīvību saglabāšanu Latvijai. Skaisti vārdi, bet ko mēs šajā zemē patiesi varam darīt to latviešu labā, kas palika dzimtenē? Ja neko reālu neiespējam, tad Dievs mūs ir veltī saudzējis. Tad šīs 5000 dzīvības Zviedrijā — arī mana — ir tikai sīks svešu ceļu puteklis, salīdzinot ar to cilvēku likteņiem, kas palika zem sarkanā terrora.

Mūsu pulkvedis Havdhemā teica — tie te, bratīkas, ir glāvu intelektuāļu atliekas, atskaitot kara vīrus un dažus sportistus. Bet viņu spēks par vāju, lai atkal uzceltu izpostīto valsti. Un ja tāda izdevība rastos, vai dzimtenē vēl būs atstāti istie vīri, kas to varētu izdarīt? Sāku saprast to dzelzs krusta l. šķiras kaprāli, kas ziemā izdarīja pašnāvību.

Bet tas nenozīmē, ka, visu to pārdomājot, es gribu nolaist rokas.

12. jūlijā, 1945.

Pirmā alga Zviedrijā — 53 kronas. Laba sajūta, ka pats ar savu darbu varu samaksāt par uzturu. Nejūtamies vairs tādi, kurus piecieš aiz žēlastības.

Nauda jākrāj. Vispirms kurpītes māšelei. Laikam manu pēdējo vēstuli no Kurzemes nav saņēmusi.

Un kā viņai var ienākt prātā, ka atrodos Zviedrijā? Jāsāk darīt kaut kas pašam.

Kādas lietas vispirms jāiegādājas? — Rakstāmbloks. Somu duncītis ar maksti. Lētāks koferis. Bārdas skujamie piederumi. — Uzvalkam vēl nepietiek, to vēlāk.

13. jūlijā, 1945.

Pēc darba runājām atkal par mūsu tautu stāvokli pie Baltijas jūras. Visi bijām vienās domās, ja mēs vēl pēc šī kara gribam dzīvot, tad nevarēsim to darīt atsevišķi katrs par sevi, bet visas trīs tautas vienā valstī. Arī lietuvieši par to ir jau domājuši. Viņu kapteinis parādīja Aistijas karti. Baltu tautu zeme pie Baltijas jūras, jau sen pirms tūkstošiem gadiem. Jau Neronam Romā mūsu senči pārdeva dzintaru un zvērādas. Bet viņi nebija tikai tirgotāji, audzēja arī labību medija, zvejoja. Aisti bija miermīlīgi cilvēki, viņi nepiedalījās karos kā citas Austrumeiropas staigūlu tautas. Viņiem bija savi ķēniņi, viņi dzīvoja pilīs kopā ar labiešiem. Muižās dzīvoja lauku aristokratija ar saviem kalpiem; viņi dzēra medaļu. Aizsardzības karaspēkā varēja iestāties tikai uzticami cilvēki. Ja kāds krita kaujā, tauta ar dziesmām slavināja viņa varonību. Viņa liki sadzīnāja reizē ar ieročiem un medību suņiem, jo ticēja, ka aizsaulē tos atkal vajadzēs.

To esmu lasījis, un tā tas laikam arī bijis. Šodien mums no visa tā der tikai Aistijas vārds un baltu tautu kopība. Arī igauņi pieder pie mums, to norāda viņu vārds — Esti. Ja visi gribēsim, tad Aistija būs!

14. jūlijā, 1945.

Baumo par starptautisku policiju. Es tūlīt tādā vienībā iestātos. Būtu atkal karavīrs, ne tikai kūdras racējs. Bet ar vienu noteikumu: latviešu bataljoniem jābūt kopā, nevis kā vācieši gribēja mūs izformēt. Tikai mēs paši spēsim savā zemē uzturēt kārtību, ne angļi, ne turki, ne krievi. Svešu labā vairs negribu atdot savas asinis, es neesmu nekāda ielas meita, kas piedāvājas katram garāmgājējam.

Pēdējā laikā vakaros, kad nevaru aizmigt, ilgi jādomā par vecajiem kara biedriem. Par visām kaujām un kopējām gaitām no Volchovas līdz Kurzemei. Es savās domās par visu to it kā stāstu savam tēvam. Mazā māsa tādas lietas nesaprātis, un lielā man svešāka.

Bieži atceros Ali, Imantu, Kārlēnu, Albertu un viņus visus. It kā viņi būtu te un katrs stāstītu savus piedzīvojumus. Nevaru iedomāties, ka viņi būtu zaudēti uz mūžu. Un Namnieks. Arī mūsu pulkvedis ir goda vīrs, kaut dažs viņu te apvaino.

No visām draudzībām visciešāk ir sasieta tā, kas kopīgi izcietušas čekas mocības, palikušas stingras uzticībā un nostiprinājušās kauju grāvjos. Šajā šķiršanās laikā tomēr esam palikuši vienoti. Tā man lazarētē teica arī Garjānis, stāstīdams par Augstmani. Tagad it kā degu viņus visus atkal lasīt kopā, ne vairs kā skolas un kara biedrus, bet jaunās valsts cēlējus. Aistijas.

Vēroju šīs zemes ļaudis. Labklājība, miers, ģimenēm droša nākotne. Mums viss tas atņemts. Bet zaudētā vietā liktenis mums devis gaišas acis. Mēs redzam un zinām, bet viņi vēl nesaprot, kādā pasaulē dzīvo. Varbūt mēs esam lemti, lai dziļāk izprastu dzīves jēgu, Dieva tuvumu.

15. jūlijā, 1945.

Šodien svētdiena. Visu rītu nogurņojos. Neesmu pat vēstules uzrakstījis.

Mums uzlikta atkal kaut kādas vaļas. Vēstules varam rakstīt tikai „tysk, engelsk och svensk” valodās. Arī mantas neļauj no Zviedrijas izsūtīt, jāmeklē speciāla atļauja. Tātad Vijai kurpītes tik drīz nebūs. Šonedēļ arī mazāk nopelnīti. Es labprāt rautu kādu laiku uz akorda un divās maiņās. Tā dabūtu arī „cietākus” kaulus.

Vakarā jānoorganizē dziedāšana pie ugunsкура. Vismaz pašiem būs ciešāka kopība.

Pusdienas bija labas. Aknu sacepums. Pēc tam baltmaize ar pienu un ābolu ievārījumu. Kā kādreiz mājās.

16. jūlijā, 1945.

Strādāju jaunā darba grupā. Vada tas pats Bulins, jauns, tumšmatains zviedrs. Lauksaimnieks vai tikai laukstrādnieks, labi nezinu. Viņi te visi izskatās kā vecie vikingi. Bez manis vēl grupā majors un divi kapteiņi.

Reizēm strādāju lēnām, kā savā nodabā, pārdomās. Kad atjēdzos, tad sarauju dubulti. Atturos no ūdens dzeršanas. Daru to reti, ne biežāk kā pēc stundas. Citi to neievēro, tikai lieki svīst. Bet pienu izdzeru divas pudeles dienā. Vakaros patīkama sajūta, sevišķi visi kopā „peldoties” novadgrāvja bedrē. Citu iespēju te nav, līdz jūrai netiekam.

22. jūlijā, 1945.

Atkal svētdiena. Vakar vienu no mūsējiem aizveda uz Visbijas lazareti. Patiesībā arī man vajadzētu tikt pie acu ārsta. Saņēmām atkal algu, var sākt izdot.

Mazliet list. Atpūta pēc darba nedēļas. Pat vēstules negribas rakstīt. Tikai Uldim uzrakstīju atbildi „pa tusk.”

23. jūlijā, 1945.

Vakar atveda darbā arī fričus. Nu vairs neesam baltieši vien. Schade!

Izlasīju sūtņa Kārļa Zariņa grāmatu. Arī mūsu valsts dibinātāji jau laistījuši vārgo Baltijas valstu ūnijas stādīņu, bet tas nikuļojis, nav audzis. Ja vecajai paaudzei tas neizdevās, tad mums jaunajiem jāturpina. Kopīgi stādītam kokam jāaug Baltijas jūras krastā! Nākotnē visās konferencēs pie zaļajiem galdiem mēs spēkosimies ar lielajiem kā viena valsts. Mēs vairs nebūsim tik mazi, mūs dzirdēs skaļāk. Toreiz nokaltušais stāds jau tagad emigrācijā sāk dzīt jaunus asnus. Piemēram, Amerikā esot apvienojušās baltiešu palīdzības biedrības, Francijā lietuvju fondi rūpējas arī par latviešiem, un Gotlandē Martebo nometnē trīs baltieši strādā pie vienas kūdras kaudzes, kopēji lamā fričus un vaņkas.

Mūsu paaudzes nākotnes skats — viena valsts vienai tautai: latviešiem, latgaļiem, zemaļiem, lietuvjiem un kuršiem. Arī igauņiem. Vismaz ūnija ar Igauniju, Somiju, Baltrutēniju. Lai tad mēģina mūs maskavieši aizskart!

Esmu fantasts? Varbūt. Bet 1916. gadā mūsu tēvi

arī sapņoja tikai par autonomiju, un tomēr radās brīvas Baltijas valstis. Tā jānotiek arī tagad. Ja ticētāju nav daudz, tad jāatceras vecā Lapiņa vārds: „Koks aug ar galotni, tauta ar izcilo mazumu.”

24. jūlijā, 1945.

Strādājam atkal rīta maiņā līdz plkst. 13.00. Visa pēcpusdienā brīva. Tik daudz tad jāatceras un jāpārdomā. Un jāraksta, lai sirds kļūtu mierīgāka. Sevišķi vakaros dzen un dedzina tādas mistiskas noskaņas kā kādreiz mājās pie klavierēm. Tādos brīžos esmu pārslogots ar labām un varbūt naīvām domām, kā pasaulē mazināt naidu un nelietības.

Kā viss pārvērties jau dažos mēnešos! Rakstu pie lampas gaismas, sēdēdams zem Gotlandes priedes. Bez aptumšošanas un „kukuruzņiku” draudiem. Tikai odi uzbāzīgi.

Nē, nekas sevišķs šodien nav gadījies. Tikai īss brīdis, kad vakara saule, pazuzdama aiz mākoņiem, man vēl paraudzījās acīs. Prieicīga piepildījuma sajūta, dienu noslēdzot. Laba, mierīga diena, paldies par to!

25. jūlijā, 1945.

Sešpadsmiņi vīri piekrāvām 65 vagonetes, tāds temps te skaitās labs. Arī ēdienu reizēs sevišķi necenšos steigties, dzīve te gausāka. Starp citu, šodien ēdām jaunus kartupeļus. Cik ātri laiks pagājis, kopš esam Gotlandē — kartupeļi jau nobrieduši! Kad izcēlāmieš malā, tos vēl tikai stādīja.

Pie viena gribu atzīmēt arī mūsu dienas kārtību.

— Ritos ceļamies agri, 15 minūtes pirms četriem. Vienā mierā apgērbjamies, izskalojam pudeles. Kuram iztur „nervi,” tas vēl nomazgājas. Bet tādām dažreiz gadās, ka stājoties ir paspējis uzraut tikai labās vai kreisās kājas zābaku. Pēc darba vislielāko baudu sagādā krišana ūdenī. Pusdienās jāgaida rinda, dažreiz piecas minūtes, citreiz pusstunda. Kurzemē ēšana bija dzīves mērķis, Havdhemā bauda, te Martebo purvā — pienākums. Es geht alles vorueber! — Pēcpusdienās jutos kā svētdienā. Lutu sevi ar limonādi un biskvītiem. Lasu Hamsuna „Pānu,” atlaidies guļus. Kamēr aizmiegu. Dažreiz noguļu pat trīs stundas karstajā pusdienas laikā. — Saldi sērs noskaņojums, saņemot literāro žurnālu „Daugava.” Patik Ingrīdas Viksnas dzejolis. — Rakstu arī kara ziņģes, dažas „nošpikoju” no citiem dziedātājiem. — Vakārā atkal turpinu dienasgrāmatā visādus niekus. Zem priedes rakstu ar Maijas dāvināto pildāmspalvu. Brīnums, kā esmu to vēl saglabājis. Kurzemē dažreiz pietrūka tintes. — Nesūdzos, jutos gandrīz kā mājās, tikai virs galvas svešas debesis. Bet tik tuvā saskaņā ar dabu nekad neesmu bijis.

27. jūlijā, 1945.

Vēl par labiem un ļauniem cilvēkiem. Daži domā, ka zviedru sliktās īpašības ir: naudas kāre, iedomība, šķietamā laipnība pret ārzemniekiem, bet patiesībā naidis. Vismaz te, kopā strādājot, tāds iespaids rodas.

Varbūt nevajadzētu tā urbties sevī, meklēt pasaules un cilvēku vainas. Bet ko citu lai dara, ja, ejot pat 35 metrus uz pļavu futbolu spēlēt, mūs pavada

sargs ar ieroci. Citādi jūtos brīvs, varu vismaz domāt un rakstīt, krievu gūstā nedrīkstētu pat to.

Pirmo reizi ļāva mums aiziet uz 2 km attālo Tingstedi. Baznīcā atkal sprediķoja mācītājs Sviķis. Vismaz mani viņš stiprināja ticībā. Kaut lietu uz mūsu galvām visas pasaules lāstus, mēs savu ticību nezaudēsim Laimai, Mārai, latviešu Dievam un taisnībai. Tādus mūs ir izaudzinājis šis laiks, tikai žēl, ka esam tik mazi.

Latviešu Dievs bija ienācis svešajā baznīcā.

Dziedāja Marija Vintere. Latviete latviešu valodā dziedāja „Karogu.” Tādu iespaidu sen nebiju pārdzīvojis. Neviens Bēthovena koncerts to nebūtu atvietojis. Ejot cauri Kurzemei, jūtas bija nokautas, te Gotlandes baltajā dievnamā tās atdzīvojās, it kā es būtu pamodies no murga.

Tikai pēc dievkalpojuma pārdzīvotais sapnis tūlīt izgaisa. Zviedru kareivis turpat pie baznīcas man rupji uzkliedza un ķēra pie šaujamā, kad mēģināju parunāties ar tautiešiem. Brīnums, ka vēl atļāva sasveicināties ar dziedātāju. Šis gan ir izņēmuma sargs, citi ir mīļāki. Pat suns bija līdzīgs...

Tātad karš vēl nav beidzies. Izglābšanās no krievu gūsta vēl nenozīmē brīvību. Gandrīz žēl, ka ieročus iemetām jūrā...

Bet esmu mierīgs. Visu noteiks liktenis.

30. jūlijā, 1945.

Visbija. Saulaina un tīra pilsēta. Vecas drupas un jūras elpa. Nami kalnos un lejās nevienādos kvartālos, visapkārt vecas mūra sienas. Vidū tirgus laukums jeb „ting placis.” Sajūta, ka esmu ārzemēs.

Zviedru meitenēm neglītas kājas, bet sejas skaistas. Nevajadzētu par viņām domāt, bet tas nav ie-

spējams, ja ielās viņas redz tik daudz. Arī nometnē uz viņām jāskatās četras reizes dienā — var sajukt prātā...

Atveda ar vieglo mašīnu pie optiķa. Pēdējo reizi tā braucu no Rāmuļiem uz Rīgu. Arī Strutelē. Ar „šturmgešica” Opelīti vedām kantīni.

Jaunas acenes. Cik ilgi tās atkal lietošu, un ko caur tām redzēšu? Pirmās jau bija ģimnazijā, bet noslicināju Ķīšezerā, plosoties ūdenī ar Imantu. Otrās palika sasistas čekas pagrabā uz grīdas. Trešās leģionā. Ar tām pēdējo reizi redzēju savu meiteni Piebalgā, bet pazaudēju Ziemassvētku kaujās. Ar ceturtām pārdzīvoju Kurzemes ziemeļu, kapitulāciju, pārvarēju jūru, ieradās Gotlandē. Bet nu vairs neder manām acīm. Tagad piektās. Labi stikli, paldies!

1. augustā, 1945.

Desmit vīri — 46 vagonetes. Mycket bra.

Līst lietus. Īstais laiks pārdomām. — Dziesmu dienas Rāmuļos, Āmatas lejā. Atceros visas pazīstamās sejas, katru sīkumu. Arī Maija bija atbraukusi. Tik skaista un puišu ielenkta, ka vienu brīdi kļuva greizsirdīgs. Vēlāk klaiņojām gar Āmatas stāvajiem krastiem. Smilšakmenī iegriezām savus vārdus un divas sirdis. Kā bērni. Ceru, ka laiks tos nav izdzēsis. Tā bija tāda kā saderināšanās un nākotnes solījums.

Vakarā dejojām. Rieta saule vēl apgaismoja mežainos paugurus, bet ieleja jau grimta krēslā. To nakti mūžam neaizmirsīšu — Rāmuļos, Āmatas lejā. Un Maiju Piebalgas tautastērpā.

2. augustā, 1945.

Dzimumdiena. Ko tā man nozīmē? Vismaz kā zēns sen vairs nejūtos. Laikam pēdējā kara ziemā Kurzemē esmu nobriedis par vīru. Nepaguru vissmāgākās kaujās, reizēm it kā rotaļājos ar savu dzīvību. Vadnieks pat brīdināja. Tikai viens ievainojums, un to pašu vairs nejūtu. Liktenis mani saudzēja. Taču kādam nolūkam, citādi nevaru to izskaidrot.

Aistijai, Baltijas tautu vienībai?

Pagaidām esmu viens svešā zemē, bez mājām, bez piederīgiem un savas meitenes. Tikai pāris draugi sasniedzami ar vēstulēm, tās pašas jāraksta svešā valodā. Liekas, ka vēl būs jāuzvar daudzas cīņas, lai sasniegtu mērķi. Vai to spēsim? Kad un kā? Neatbildēti jautājumi.

Esmu labi izskolots pagājušā ziemā Kurzemē un šovasar Gotlandē. Vēl pirms gada rakstīju savās piezīmēs: Nākotnē ieeju ar ticību un pašārvību. Kabatas grāmatiņa bija izslidējusi, lienot pa sniegu uz vēdera, bet pats no elles esmu izrāpies. Esmu nocietinājis savu gribu, labāk izprotu pasaules ļaunumu. Esmu kļuvis arī pašārvīgāks Laimei un liktenim.

Atceros, toreiz vēl rakstīju: Notikumi, cīņas, bēdas un nākotnes neziņa nav manu jauno dvēseli iespaidušusi. — Vai tagad 1945. gadā esmu pārvērties? Varbūt ārēji, bet ne savā sirdī un ticībā nākotnei.

Gribēju cīnīties un cīnījos. Gribēju izturēt un izturēju. Pagājušais gads bija kā augsts sliekšnis, kuru esmu pārkāpis. Varbūt nākošais manas dzīves gads tik bagāts vairs nebūs. Bet jādzīvo tā, lai kara laiks nebūtu velti mani izaudzinājis. Vispirms jāatrod piederīgie, jāizstāsta par Kurzemi un biedriem. Kaut

kā jāsazinās ar Piebalgu. Jāizdomā, kā pievilt čeku, lai mans ziņojums, ka esmu dzīvs, nekaitētu Maijai. Bez viņas nedrīkstu savu ligzdu svešā zemē vīt.

Savu dzimumdienu nosvinu viens, citi to nezina. Un domās esmu Piebalgā.

3. augustā, 1945.

Lasu „Daugavu.” Ingrīda Viksna raksta par jauniešiem latviešu dzejniekiem, kādas viņiem kopējas iezīmes:

1. Spēcīgs individuālisms un egocentriska pasaules izjūta.
2. Kompleksa pārdzīvojums un tieksme uz pašanalīzi.
3. Noslēgšanās savu iekšējo pārdzīvojumu lokā.
4. Mistisku un baigu nojautu klātie.
5. Intelektuālisms.

Neesmu dzejnieks, bet laikam arī man ir dažas minētās īpašības. Piemēram, tieksme uz pašanalīzi. Noslēgšanos sevī. Varbūt esmu arī mistisks.

Nespēju „salauzt loku, kas mūs saslēdz ar laiku.”

5. augustā, 1945.

Svētdiena. Baumo, ka mūs pārceļot uz citu darba vietu. Varbūt uz akmens lauktuvēm. Viss iespējams. Nu, izturēsim arī tās. Vēl arvien esam šajā zemē sveši, nebrīvi cilvēki. Un mūsu svārs ir mazāks nekā istajiem kara noziedzniekiem. Miljonu tautas vienmēr būs cieņā, arī ja tās zaudējušas karu.

Kaut dzīve te nebūs vairs ilga, kaut kas jādara

brīvajās dienās. Vispirms jāizmazgā darba tērps. Vecajam kara mētelim stingrāk jāpiešuj pogas. Jāpagādā dēļa gais un telti jāierīko tāds kā galds. Jāuzraksta vēstule Alberta vecākiem uz Stokholmu. Jāpamācās arī zviedru valoda.

Jā sā.

6. augustā, 1945.

Beidzot vēstule no Vācijas, no manas mazās māšes! Pa kādiem apkārtceļiem tā nākusi! Viņi visi dzīvi! Nē, tā tikai ir diena!

Kaut nu varētu viņiem kaut ko aizsūtīt!

Vijucim: kurpītes, šokolādi, vilnas džemperī.

Tēvam: zābakus, kreklus, mēteli.

Mātei: elektrisko pavadu.

Guntim: pulksteni, somu dunci.

Vilim: arī apavus un vēl kaut ko.

Bet pārtiku vispirms. Ceru, ka izdosies. Piemēram:

Cūkas gaļa, tauki — 30 kronas

Kondensētais piens — 30 kronas

Sviests — 30 kronas

Konservi, augļi — 10 kronas

Knakmaize un biskvīti — 10 kronas, kopā 120 kronas.

To var. Ja tikai laimētos to visu dabūt bez kuponiem, kā dāvānu sūtījumu. Tas jādabū cauri, jo zviedri skaitās humāni cilvēki, viņi grib bēgļiem palīdzēt.

8. augustā, 1945.

Atombumba! — Totāla iznīcība. Šausmīgi par to domāt, bet gandarījums, ka tagad mēs esam vien-

līdzīgi ar lielajām tautām — visiem draud bojā eja.

Šorīt strādājot domāju — lai latviešu meitenes saturas pēc šī kara! Katru gadu jāgādā pa bērnam, kā mūsu senči to darīja. Nepieciešama jauna morāle, lai mēs izturētu kā tauta.

Dzīvība! Jo vairāk, jo labāk. Cik tā vērtīga, to zinām tikai nāvei blakus staigājot. — Miers visā pasaulē? Nē, kungi, miera vēl nav!

Mūsu avīzē lasīju, ka kādas tautas kultūras pārstāvēšanai vajaga vismaz 1,5 miljonu cilvēku. Mums ir un būs vēl vairāk! Kaut tikai varētu drīz atkal pulcēties savā zemē! Bet raksta autoram nav ienācis prātā, ka kopā ar lietuvjiem un igauņiem mēs esam jau gluži liela tauta. Nekādu šaubu par eksistenci. Parādīsim pasaulei mūsu isto kultūru!

Vakar nestrādāju, sāpēja galva. Laikam no lielās domāšanas par mīļajiem Vācijā. Norakstīju lietuviešu dziesmas. Varbūt tās mums ir svarīgākas par atombumbu, jo mūsu tautām jāceļ jauna valsts pie Dzintara jūras. Par to domājot, kļuva sirds vieglāka, arī galvas sāpes pārgāja. Aizrakstīju vēstuli uz Augsburgu, viņi ir tur. — Par Maiju atkal mana māsa nav nekā rakstījusi...

11. augustā, 1945.

Aizrakstīju kartiņas uz Vāciju. Varbūt laimējas atrast arī citus draugus. Uz Red Cross, Luebeck. Lejīnam — Hamburg. Detmoldas nodaļai. Fuldas latviešiem. Ozoliņam — Frankfurt. Avīzē ir sludinājums, ceru, ka to lasa arī Vācijā. Varbūt kāds atsauksies. — Baidos, ka mūs nedzen atpakaļ uz Havdhemu. Tā nebūtu laba zīme. Tad visām kūdras kaudzēm te Martebo nebūtu nekādas nozīmes.

15. augustā, 1945.

Stāvoklis sāk noskaidroties. No kūdras purva mūs pārvietošot meža darbos. Labi vismaz, ka nesūta atpakaļ uz nometni pie vāciešiem. Bet kādēļ mūs neatbrīvo pavisam?

Franču virsnieki stāsta, ka zviedri ārzemniekiem citu darbu nedod, tikai mežos un kūdras purvos. Par katru gūstekni viņi esot labi informēti, sarunās jāuzmanoties. Vispār viņi vēloties, lai mēs atgriežoties savās dzimtenēs, jo karš esot beidzies...

It kā viņi nezinātu, kāds liktenis mūs tur sagaidā!

Ko viņi teiktu, ja paši būtu izbēguši no nacistu Vācijas un ieradusies, piemēram, Ānglijā? Bet karalienē tos raidītu atpakaļ pie Hitlera. Vai tiešām tie visiem ir aizsietas acis, jeb šis zemes politiķi ir neliēši?

17. augustā, 1945.

Nopirku privāto uzvalku. Sevišķi labi nepatīk, bet draugi saka, ka sēžot uz goda, un pārdevējs lielījās, ka esot elegants fasons. 150 kronas. Liekas, ka viņi te, mantas pievedot klāt, drusku mūs apkrāpj.

Kasē paliek 160 kronas. Vēl jāpērk koferis, adītais džemperis, kurpes, divi krekli un vēl kādi nieki. Nekas pāri nepaliks.

18. augustā, 1945.

Pēdējā darba diena Martebo. Pēcpusdienas maiņa. Vakārā mēness gaisma rada mistisku noskaņu. Ātkal daudz jādomā. Pēdējo reizi atgriežoties no purva,

stāvēt uz truliša loka, bija tāda trauksmaina, it kā priekškaujas sajūta. Tāpat kā toreiz, kad no Tukuma braucu uz Rīgu, sēdēdams uz triecienmašīnas dubļu aizsega. Vai pie Lestenes uz lielgabala pretī krievu divīzijām.

Kāds dzīves posms ir atkal noslēgts, zem kājām jauns ceļš. Uz kurieni un cik tālu? Vienalga. Bet no saviem plāniem un ideāliem neesmu atteicies. Cilvēks savā būtībā to laikam nevar arī izdarīt, viņš paliek sev uzticīgs visos apstākļos. Ja viņš nav tikai sava labuma meklētājs vai pat nodevējs. Diemžēl, arī tādi ir mūsu tautā, to piedzīvojām 1940. gadā.

20. augustā, 1945.

Veļas mazgāšana grāvī. Saiņošanās, steiga un nemiers. Tik vien iedomāju, ka paliekot Zviedrijā vislabāk varētu palīdzēt savējiem un — Aistijai. Jāstrādā, jāpelna, jāuzņem sakari.

21. augustā, 1945.

Atbraucām. Šķiršanās bija diezgan nelaipna. Zviedri parādīja savu dabu, nekaunīgi plēšdamies pēc katras ēras. Toties jaunais sardzes priekšnieks ir pieklājīgs puisis, studējis Upsalā, liekas humāns cilvēks, saprot mūsu stāvokli.

Sākot darbu Martebo kūdras purvā, īsti laba sajūta nebija. Nekas arī nepiepildījās, ko cerējām. Vienīgais labums, ka esmu nopelnījis naudu un koferis tagad pilns ar mantām. Arī muskuļi nostiprināti, un tas jau ir vērtīgs ieguvums.

Sīrsnīgi atvadījies no leitnanta Šimta. Vai vēl satiksimies?

23. augustā, 1945.

Pirmā diena mežā. Darbs vieglāks nekā purvā. Arī apkārtnes iespaids labāks.

Ieradās Sarkanā krusta pārstāvis, izskaidroja mūsu stāvokli. Labas ziņas neatnesa. Arī meža darbos mūs neuzskata par civiliem bēgļiem. Iespējams, ka mūs sūtīšot uz Vāciju, jo mēs skaitoties pie vācu armijas. Gribēju runāt pretī, bet nav vērts, un beidzot tas nebūtu ļaunākais atrisinājums. Kādus numurus neesam taisījuši Kurzemē, pārdzīvosim arī to.

24. augustā, 1945.

Vēl jāiekārtojas. Četras zaļpelēkas teltis, tām apkārt žogs. Kā nu bez tā? Pašiem vismaz vajadzētu uztaisīt latviskus vārtus. Laukumā kāda vētras nogāzta priede, tā būtu jānovāc. Pie teltīm galds zem klajas debess, tam apkārt soli. Ziemeļi uztaisīja arī atzveltnes solu, uz tā sēžot kundziska sajūta, var labi rakstīt.

Iekārtojam ugunsкура vietu, visapkārt apkraujam akmeņus.

Pusdienas un vakariņas jāiet ēst kādus simts metrus uz nojumi. Ģarām sardzes barakai. Aiz virtuves ceļš uz darbu. Tieši pretī nometnei liekas vecs dārzs vai parks ar diķi. Jauks zālājs. Tālāk redzamas mājas. Tecila stāv ceļa malā, katrs to var lietot. Pie priedēm pieslieti cirvji un zāģi.

Jau krēsli. Evalds dzied — Tev, tu daiļā meitenīt! Virsleitnants un „grāfs fon Regus” tepat blakus spēlē šachu. Pie ugunsкура kapteinis smēķē, ie-grimis savās domās. Jā, ko domāt mums ir daudz, vasara jau tuvojas beigām, un nekas nenotiek...

Leitnants atkal debatē ar sardzes priekšnieku. Temats tas pats. Sāk par meža darbu tehniku, beidz ar boļševikiem. Citi piebalso, arī Eidis ar savu steigīgo valodu. Par cara laikiem, par ķeizariem un atkal par komunistiem. Zviedrs, liekas, neko nesaprot, kaut vāciski runā.

Kas tur krēslā nožāvājas? Laikam mazais „fuksis.” Astoņos vakarā jau tumsa. Jāiet pie ugunskura un jāpasēž uz akmens.

Dziedam tautasdziesmas.

27. augustā, 1945.

Mierīga dzīve. Darbs, atpūta, labs ēdiens. Vakaros var dzert kakao, cik grib. Citādi neko nevar pasākt, tikai atcerēties un domāt. Rakstu vēstules Alberta vecākiem, Uldim, Gustam, arī Tisena jaunkundzei par seržantu Līci. Lai negaida vairs. Angļu un vācu valodā, citādi nedrīkst.

Katru vakaru dziesmas pie ugunskura. Sardzes komanda klausās un brīnās. Es palieku uz sava akmens pēdējais. Raugoties ugunskurā, no oglēm kāpj laukā viena atmiņa pēc otras. Un nedod miera. Nāk prātā skolas dienu draudzene Vilma. Bija tāda kā pirmā mīlestība. Arī pirmais nedrošais skūpstis. Vēlāk viņa atrāvās, satikās ar citiem. — Tad Jānelis un Marta vidusskolas pēdējā klasē. Tieši no skolas sola uz čeku. NKVD vīru lamāšanās, sitieni. Bet izturējām, mūsu mutes palika cietas. — Ja šo atmiņu nebūtu, tad varbūt nesēdētu svešā malā pie kvēlšķām oglēm. Karsta svelme, bet jāsastingst, par to domājot.

Liekas, ka viņi, kas palika aprakti Kurzemē, vēl sauc no pazemes, lai mēs kaut ko darām. Bet ko? Pasaule pilna muļķību un nodevību.

Dienā, ar cirvi cērtot koka zarus, vēlējos, lai zara vietā būtu tā čekista ģimis, kas nobendēja manu draugu Ositi. Un ja kāds tagad ķertos klāt manai Maijai... Riebīgi domāt.

Atceros vēl savu veco mašīnpistoli. Pleca balsta dzelzs bija apdīlusi, bet labi strādāja. Numurs 5080. Viegli atcerēties. Bija uzticamāka par visām dzimtenes meitenēm...

29. augustā, 1945.

Eidis neizturēja, aizbrauca atpakaļ uz Havdhemu. Kauli par mīkstiem, nav radis. Peļņa te nav tik laba kā purvā, toties prieks, ka varu nostiprināt fizisko spēku. Arī tā ir uzvara. Pēc manām domām darbs te vieglāks un interesantāks. Pirmajās dienās bija diezgan tālu jāiet, tagad atveda armijas velosipedus — ciķeļus. Tur tie stāv piesieti pie kokiem. Un tūlīt jāatceras vasaras svētdienu izbraukumi laukos pa šaurajām lielceļu takām. Kāda bauda bija izločīties un traukties uz priekšu — augšup, lejup. Dažreiz abi ar Imantu skrējām laukā no pilsētas agri, pretī jauno bērziņu un ceriņziedu smaržām. Vasarsvētkos pat līdz Piebalgai... Man bija Ērenpreiss, Imantam Corona.

Vienam sardzes vīram izskats no mugurpuses tāds pats kā Imantam. Varbūt arī viņš šajā brīdī domā par mani.

Vakar atveda radio aparātu. Visiem liels prieks. Rīti un vakari bagātāki. Tik brīnišķa sajūta pēc labām vakariņām atlaisties paegļu skuju gultā un zināt, ka rīt būs tāda pati mierīga diena kā šodien, un klausīties Mocarta sonātu.

Sāk liet, jāiet teltī.

1. septembrī, 1945.

Peldēšanās Kapelhamnas akmeņainajā līcī. Ūdens vēss, bet tīrs. Negribas atcerēties Martebo purva grāvi. Žēl, ka vasara jau pagājusi un jūra pieejama tikai tagad.

Svinam atkal dzimšanas dienas. Pamazām atgriežamies pie kūkām un delikatesēm. Sākam jau aizmirst karavīra paiku. Tā lieta iet ātri.

Ap šo laiku sākās Otrais pasaules karš. Runāja Staļins. Bandīts. Iznīcināja mūsu valsti. Vai varam aprēķināt, cik daudz šajos sešos gados esam zaudējuši? Un gala vēl nav. Labi, Hitlers beigts, bet Staļins un viņa banda —?

Vajaga vēl kara...

8. septembrī, 1945.

Nekas ievērojams pagājušā nedēļā nav noticis. Nometnei uztaisijām vārtus latviskā stilā. Ar krusta kāšiem, apmēram tā kā veco ēku jumtos Latvijā. Zem tiem dzeltenas priedes nozāgēta ripa ar ieurbtiem zariem — Latvijas saule.

Saņēmu vēstuli no Alfona, sava klases biedra. Vēl viens paziņa atradies. Piemin arī mazo Dacīti. Visu dienu bija jādodomā, ko toreiz darījām un cerējām. Kļūst arvien skumjāk. Sāku apzināties, ka vecos draugus varbūt nekad vairs nesatīkšu. Pagātne neatgriezīsies, un varbūt tās arī nevajaga. Aistija? Naīvi sapņi.

Arvien mazāk brīva laika. Vakaros vēl tikai kāda pusstunda dienas gaismas. Sestdienās jāraksta vēstules, bet svētdienās gribas paslinkot. Dienas piezīmes retākas un īsākas.

16. septembrī, 1945.

Turos viens. Cilvēki ir nelieši, arī daži latvieši. Nevar uzticēties. Brīnos, ka arī mūsu apstākļos sāk izveidoties dažādas grupas, kas strīdas un nesatiek. Dažs ar tādām domām vien nomokās, kā varētu otram sariebt, izdomā visādas intrigas.

Vai tādas īpašības latviešiem ieaudzinātas vergu laikos? Apzināta vai neapzināta iztapšana svešām varām. Bība pret kungiem, savu tautiešu nicināšana, pat nodevības. Par apsūdzībām, demagoģiju un apzinātām intrigām cilvēkus vajadzētu sodīt ar likumu tāpat kā par citiem noziegumiem. Tad varbūt arī no tautas nezālēm izaugs derīgi stādi nākotnei.

Lieku reizi jānāk pie atziņas, ka baltu tautu asinis jāsalej kopā, tad tautai piepildīsies visi uzminētie un neuzminētie sapņi. Citādi mēs paši viens otru apēdisim. Kaut kur lasiju: „Kas mēs esam, salīdzinot ar to, kas mēs varētu būt?”

Varbūt manas sentimentālās jūtas un domas citi izsmietu. Dažreiz tomēr nožēloju, ka nepaliku Kurzemē. Ka esmu bijis vājš un izvairījies no grūtākās cīņas. Kauns, jo nākotne palika tur.

Dievs, dod atgriezties un tīrīt pa tīro!

15. septembrī, 1945.

Bijām peldēties Levbros ezerā. Sāku iepazīt Gotlandi tuvāk. Skaistas jaunceltnes. Kad visu to saņiegsim izpostītajā Latvijā? Baltās vikingu baznīcas visur vienādas. Jūmti ar vairākām pakāpēm, dažādi divi, citai pat trīs kritieni. Un torņi vienkāršas smailas. Tīrs stils.

19. septembrī, 1945.

Pirms gada šajā dienā sākās atkāpšanās no Vidzemes.

Kapteinis vakar aizbrauca atpakaļ uz Havdhemu. Sanidās, neizturēja. Nu telti garlaicīgāk, toties labāk satiekam. Gribēja uz citu rēķina uzkundzēties darbā. Kā jau būvbataljona vīrs. Tas mums nepatika. Atkal raksturīgs gadījums — kāds latvietis gribēja būt labāks par citiem. Bet miers ar viņu, mums katram sava uts.

Pulkvedim taisnība — latviešu vadoņi ir auguši dažādās skolās, katrs mācījies un piesavinājies citādus uzskatus. Citādi domā un dara, ir neiecietīgs pret otra domām un darbiem. Neesam izauguši kā viena tauta.

„Latvju Ziņas” raksta par nākošās Latvijas demokrātiju. Būšot četras partijas, izlokšņu brīvība rakstos. Neticu, ka atkal sadzīvosim. Reiz jau mēģinājām.

Andrejs Eglītis:

Tur iesim un taisnības važas skaldīs

Jauna tauta, jauna valsts, jauns Dievs valdīs!

22. septembrī, 1945.

Šie telti „dropē.” Ar cukuru un raugu var pastiprināt zviedru kvasa dzērienu. Kāpj galvā kā Vidzemes alus. Esmu mēģinājis. Bet otrā rītā sāp galva. Šovakar dzēru tikai kakao, to te var tempt litriem. Pie balti klāta galda — ar papīru. Arī tā te netrūkst.

Debesis starp kokiem jau uzlīdis oranžkrāsas mēness.

Telti iet jautri. Latvieši dzied: „Dzer, brālīt, dzer!”

Un vācieši velk līdz. Ko lai dara, vaņķas tomēr esam kopīgi situši, tagad strādājam vienu darbu Gotlandes mežā. Tad arī jādzer no viena brīvējuma. Un dažs fricis ir tiešām goda vīrs. Ne jau visi klanijās Hitleram.

28. septembrī, 1945.

Līst. Un pēdējā diena mežā. Rīt jābrauc atpakaļ uz Havdhemu. Mūs pārvietošot. Uz kuriem? Varbūt prom no salas, uz cietzemi. Vismaz sargi tā domā. Vienalga, ja tikai ceļš vestu tuvāk brīvībai. Gotlandes vasara bija skaista, paliks labā atmiņā.

Atkal liela saiņošānās. Pie tā pierasts. Kopš kara dienām. Latvieši jau saiņojās Pirmajā karā, bēgot no Kurzemes uz Vidzemi, vēl tālāk uz Igauniju un Krieviju. Mājās braucot, vāca atkal kopā savas atlikušās mantiņas. Otrā pasaules karā vezumus krāva atkal, tikai bēga uz otru pusi. Dažs ar koferi pie rokas, cits ar divjūga vezumu. Pierasts pie mūžīgās saiņošānās un pārvietošanās. Ceļmalas ļaudis.

29. septembrī, 1945.

Braucam. Ceļš likumains gar jūrmalu uz dienvidiem, uz Havdhemu. Zemas, vēju saliektas priedes. Kapellhamnā bija labāks mežs. Vietām ceļmalā dīvaini klinšu tēli, senatnē jūras viļņu izveidoti.

3. oktobrī, 1945.

Trešdiena. Pirms gada šī nedēļas vidus diena bija 4. oktobrī. Atceros tādēļ, ka, atkāpjoties caur Rīgu,

pēdējo reizi aizskrēju uz mājām. Vēl piesēdos pie klavierēm. Nodimdināju Šopēna Sēru maršu. Ātrākā tempā, jo nebija laika.

Arī tagad derēja marša mūzika, atstājot nometni. Pirmajiem aizbraucējiem zviedri māj tikai ar rokām un sauc savu „heijā.” Mūsējie tāpat atbild — hej, hej!

Man vēl dažas minūtes laika, tās pēdējām rindām Havdhemā. Gotlandes sala man paliks atmiņā kā pirmā pieturas vieta ceļā uz jauno dzimteni, uz Aistiju. Bargajās nāves dienās tā deva man patvērumu, te darbā nostiprināju muskuļus, te kļuva skaidrākas domas par pasaules notikumiem. Te bija atpūta, nomierināšanās, te vieta, no kurienes atsperties lēcienam nākotnē. Īstais darbs sāksies tikai tagad. Visi personīgie pārdzīvojumi liekas atkal sīki un nenožīmīgi, esmu stabils savā pārlicībā un zinu, kas turpmāk jādara. Jo brīvības stunda nav vairs tālu.

Sveicināta Gotlande un Baltijas jūra!

4. oktobrī, 1945, Skonē.

Gadā laikā no Rīgas līdz Dienvidzviedrijai. Tur atstāju mājas, piederīgos, draugus, tautu un zemi. Te jāsāk tas viss atgūt. Drīz jāsatiek savējie, visi tālie un tuvie, vēl atgūstamie. Arī vecās mājas. Vai klavieres vēl būs savā vietā? Vai nebūšu aizmirsis Bēthovena „Patētisko”?

Mūs atveda „Regina.” Simboliski. Šo zviedru kuģi esmu redzējis Rīgā, pretī valsts prezidenta pilij. Un tagad tas ved latviešus un vāciešus kā senāk, tikai toreiz labākos apstākļos.

Ritaismā virs Baltijas jūras domāju par Maiju. Reiz viņa tik agrā stundā dziedāja, piespiedusies pie

mana pleca — „Tumša nakte, zaļa zāle.” Melodija smeldza vēl tagad. Atdevu jūrai Gotlandē noplūktu ziedu — sveicienu no Maijas un visiem, kas palika dzimtenes krastā.

Te baraku nometne. Esmu atgriezies pie „civilizācijas.” Gulta, galds, skapis, ūdens vads, silta telpa. Būs ērta rakstīšana. Arī dažāda laba bauma mūs te sagaidīja. Drīz būsīm brīvi. Ko darīt tālāk? Patiesībā neesmu noskaņots viens palikt Zviedrijā, bez savējiem.

Londonas konference izjukusi ar spēcīgu troksni. Varbūt drīz pasaule sapratīs, ka šajā karā mēs tik vien ieguvām, ka izkarojām nākošo. Mūsu un visas cilvēces traģēdija.

6. oktobrī, 1945.

Pirmā bezdelīga aizlidoja brīvībā — Zvejnieks. Drīz nometnes vārti atvērsies arī mums. Zviedru majors jau paziņoja, ka piektdien baltiešus sūtīsot uz Ekšē, pie citiem latviešiem. It kā zēl šķirties no karavīra svārka, liekas, vēl nav īstais laiks...

Visu dienu kārtāju un tīrīju drēbes. Arī pats ar baudu nomazgājos pirtī. Tišām šķaidījos ar ūdeni kā kādreiz mājās. Sarāvos ar nevīžīgo Āti, viņš slinks un nolaidīgs, nekopj sevi. Patiesībā, kas man daļas, bet mana daba ir asa, nespēju uzvarēt pats sevi, tādēļ citi dažreiz cieš. Nezinu, kā lai tieku šim punktam pāri. Esmu nebiedrīgs, ap mani cilvēki nelip un nedraudzējas, dažiem es pat „krītu uz nerviem.” Mani var iepazīt tikai pēc ilgāka laika. Tā tas bija ar Siliņu Kurzemē. — Es draugus nemeklēju, viņš teica. — Es arī netaisos klāt, — atbildēju. Bet pēc neveiksmīgā uzbrukuma, kad viņu mazliet ieskrāmbātu pavadīju atpakaļ uz Lestenes

pili, visa atturība bija nokritusi, mēs starojām viens pret otru.

Zēni nezina, kā pavadīt garo dienu. Visi ir satraukti, nemierīgi, gaida un zīlē nākotni. Gotlandē teltīs diena jau beidzās plkst. 8.00 vakarā, te gaisajās telpās varam plāpāt, lasīt un rakstīt līdz 11.00. Divaini, un man vēl trūkst laika!

7. oktobrī, 1945.

Svētdiena. Varbūt pēdējā starp karavīriem. Gara vēstule Alberta vecākiem uz Stokholmu.

Vakarā sēžu kafejnīcā. Hā, cik smalki! Sailgojos pēc Maijas, pēc viņas pirkstiem, pēc matiem un lūpām. Pēc viņas visas. Vai dzīva vēl? Grūti par to domāt. Lai laiks ēd ātrāk manu mūžu!

12. oktobrī, 1945.

No Rinkabijas nometnes cauri Kristiamstades ielām, garām lielām un mazām ēkām, garām staciju peroniem un kioskiem, garām zviedru meiteņu pīrbonai — ar elektrisko vilcienu uz Ekšē, uz Renesletes nometni. Tur satieku Aldi!

18. oktobrī, 1945.

Baltiešu nometne. Gaiss nav gluži tīrs. Kungi „ēdas” ar kanakiem. Un mēs, pienācēji, jau esam zināma revolūcija. Mūsu pulkvedis īsts latvju vīrs. Rakstu ar nolūku — ne latviešu, bet latvju!

Bet Aldis smejas — „sūdos neviens vēl nav nosities!”

Pirmo reizi pēc mājām spēlēju klavieres.

Baumas: deviņpadsmitā esot izlauzusies uz Poliju. Kaut tā būtu! Tad puse mūsu cerību būtu sasniegtas. Varbūt dzīvs arī Siliņš un citi kauju veči.

Ko esmu ieguvis šajā vasarā zviedru zemē?

1. Esmu norūdījies fiziski, darbs vairs nebiedē.
2. Esmu atguvies garīgi un nobriedis Aistijas idejai.

3. Atrodos cietzemē kopā ar Aldi un veselu baru jaunu latviešu zēnu. Krievi mūs nav pakēruši.

Kas vēl nesasniegts?

1. Nekādu ziņu no dažiem uzticamiem draugiem.
2. Ierobežots kontakts ar ģimeni, šaubas un cēlības par Maiju.
3. Esmu mazliet iegrimis mierā, aizmirsis trako dienu sparū. Par maz esmu sācis darīt. Jāsaņem.

20. oktobrī, 1945.

Četras barakas meža malā. Sanatorijas iespaids. Blakus ceļš, jūtamies tuvāk dzīvei. Esam iekārtojušies četri vienā istabā — ērti un mājīgi. Esmu kopā ar Aldi un vēl diviem zēniem. Novēroju, ka arī citi raksta dienas piezīmes. Jāapmainās ar iespaidiem. Varbūt auglīga zeme mūsu vienībai, Aistijas idejai. Baltiešu nometne: Interneringslagret Ränneslätt — Satby, över Forsvarsstaben, avd. A, Stockholm 90.

II

Pēc „Tiesas svētdienas” publicēšanas kāda latviešu ģimene Amerikas Savienotās Valstīs man at-sūtīja otru dienasgrāmatu. Tā rakstīta sīkiem bur-tiem rūtiņu līnijās ar vienkāršu zīmuli. Autors vēl jauns, iesaukts leģionā 1944. gada februārī, no-sūtīts uz Paplaku apmācībās. Aprīļa beigās viņš saslimst ar plaušu karsoni, maijā, vēl neizārstēts, nosūtīts uz Opočkas fronti. Tur piedzīvo pirmās uguns kristības.

Jūnijā zēns saslimst otrreiz, viņu nosūta veseloties uz Vācijas dienvidiem, bet septembra sākumā at-pakaļ uz Gotenhāfenu, iedala kaujas vienībā, bet saslimst atkal ar temperatūru pāri 40 gradiem. Viņu ievieto slimnīcā izolācijas nodaļā. Decembrī viņu nosūta uz veselības rotu Berentā, no turienes uz at-pūtas namu, kuru vada pulkveža Lobes kundze.

1945. gada janvāra sākumā jauno leģionāru aiz-komandē uz Sofienvaldi, iedala 3. artilērijas divi-zionā, 5. baterijā. Tur aukstumā un pusbadā smagi jāstrādā mežā pie baļķu ciršanas un zirgu staļļu būves. Bet tajā laikā fronte strauji veļas atpakaļ, vācieši latviešiem neuzticās, artilērijas vienībai at-

ņem ieročus, leģionārus iedala būvbataljonā, un viņiem tālu jāsoļo uz Gotenhāfenas un Dancigas apkārtni. Tur frontes tuvumā jārok aizsardzības grāvji. Daudzus latviešu zēnus nonāvē, citus ievaino, bet dienasgrāmatas autors atkal saslimst ar augstu temperatūru. Krievu ielenkums kļūst arvien draudošāks, viņam jāatiet un jāturas pie vienības bez sanitārās palīdzības.

Jaunais leģionārs raksta, ka viņa māte 1941. gadā deportēta uz Sibīriju. Tēvu viņš nepiemin. Liekas, puisis nav beidzis pamatskolu, viņa pareizrakstība ļoti vāja, teikumi neveikli, bez sajūsmas un ideālisma, bet piezīmes viņš centīgi rakstījis katru dienu. Esmu labojis viņa valodu, īsinājis tekstu, bet faktus un datumus neesmu viltojis. Nezināmais kareivis pieder pie tās traģiskās leģionāru grupas, kas Zviedrijā ieradās no Dānijas salas Bornholmas. Vēlāk abi autori satiekas Renesletes nometnē.

Bet lai leģionārs stāsta pats.

28. martā, 1945.

No ielenkuma varam izklūt tikai pa jūru. Ostā stāv trīs latviešu kuģi — „Ālnis,” „Potrimps,” „Augusts.” Pēcpusdienā sākam braukt, bet vaļkas ar uzlidojumiem mēģina mūs nolaist „uz grunti.” Tas viņiem tomēr neizdodas, jo jūrā vēl stāv vācu kara kuģi, tie atklāj baltu uguni.

Pēc kāda laika pamanām, ka esam atmaldījušies atpakaļ pie ostas, jo nevienam nav kompasa. Virsnieki sāk strīdēties. Daži domā, ka jābrauc malā, jo ar tādiem kuģiņiem tālu netikšot. Beidzot tomēr uzņemam pareizo virzienu.

29. martā, 1945.

Jūra ir nemierīga. Viļņi svaida mūsu mazo „Potrimpu” kā skaidu. Ja vētra vēl pieņemsies, tad būsīm „uz grunti.” Pēcpusdienā „Augustam” rodas sūce, pārvācam ogles uz „Potrimpu” un palaižam to jūrā bez apkalpes. Diena ir miglaina, no lidmašīnām briesmas vairs nedraud.

30. martā, 1945.

Pusdienas laikā varam jau redzēt krastu, bet nezinām, kur atrodamies. Piebraucot vēl tuvāk, ar binokli var saskatīt Dānijas karogu. Plkst. 5.00 pēcpusdienā ie braucam kādā zvejnieku ostā. Krastmalā tūlīt sapulcējas dāņi, apbrīno mūs līdz vēlām vakaram. Mēs arī izskatāmies melni un novārguši.

31. martā, 1945.

Esam atbraukuši uz Bornholmas salu. Šorīt agri, gaismai svīstot, atkal ostā sapulcējas vietējie iedzīvotāji. Mēģinām sarunāties vāciski, bet viņi nesaprot, viņi runā tikai dāniski. Vērojot apkārtni, rodas savāda sajūta. Te visas mājas ir veselas un glītas, nedzird arī granātu sprādzienus un lidmašīnu gaudošanu. Esam ie braukuši kā miera ostā. Arī vācu karavīrus gandrīz neredz. Veikalos var pirkt bez kartiņām olas, desas un kūkas, bet par dāņu naudu, un tās mums nav. Beidzot mums izmaksā algu dāņu kronās, tad ejam uz pilsētu iepirkties — olas, pienu un krējumu, jo rīt ir pirmās Lieldienas, svētki jānosvin kuplāk.

1. aprīlī, 1945.

Ejam visi uz baznīcu, piedalāmies dievkalpojumā. Pēc tam atgriežamies uz kuģa un gatavojamies olu vārīšanai. Tā Lieldienas bez rūpēm pavadītas Dānijā.

5. aprīlī, 1945.

Braucam tālāk uz lielāku ostu — Renni. Krastā atkal sarodas dāņi, daži māj mums ar rokām. Rennē ierodamies ap plkst. 5.00 pēc pusdienas. Tā jau ir lielāka pilsēta, bet salas vācu komandants negrib mūs laist krastā. Viņš dod rīkojumu, ka mums jāatgriežas Vācijā. Esam sašutuši, jo tad jau nebija nozīmes uzņemties risku un atstāt Dancigu.

6. aprīlī, 1945.

Otrā rītā stāvoklis tomēr mainās. Mūsu kapteinis Ķeselis ir panācis ar komandantu vienošanos. Mūsu kuģiņiem esot nepieciešams remonts, tādēļ pagaidām varam te palikt. Plkst. 12.00 ejam uz pirti at-
utoties, jo kukaiņi mums ir visiem un karsta pirts ļoti derīga. Vakarā mums ierāda telpas kādā viesnīcā, jūtamies atkal kā cilvēki.

7. aprīlī, 1945.

Mums izdod ieročus un municiju, lai dāņi nevarētu mūs pārsteigt. Šī tauta ir naidīgi noskaņota pret vācu formām, un 10. aprīlis ir tā diena, kad

vācu karaspēks okupēja Dāniju. Esam trauksmes gatavībā, guļam apģērbusies, šautenes pa tvērienam. Pie viesnīcas ir norikota dubulta sardze un pastiprināta patruļas komanda.

10. aprīlī, 1945.

Nakts tumsā dzirdami dažī šāvieni. No rīta uz zinām, ka divi vācieši ir nošauti, bet trešais ievainots. Citādi stāvoklis liekas mierīgs, bet arī šonakt vēl guļam apģērbusies, trauksmes gatavībā.

16. aprīlī, 1945.

Sākas atkal mācības, jo kareivjus nevarot bez nodarbošanās turēt. Kājnieku ierindas apmācības mums jau sen apnikušas, mēs maļam vienu un to pašu. Domājam, ka būtu labāk, ja mūs apmācītu rīkoties ar tanku dūrēm, jo šo ieroci daudzi vēl nepazīst.

Jundā neesam labi dziedājuši, par sodu saņemam rīkojumu nakts pārgājienam — 30 kilometrus. Vakarā mūs nostāda ierindā ar visām mantām un ieročiem. Esmu pie ložmetēja pirmais numurs, man jānes 16 kg smagais ierocis. Pusceļā esmu jau paguris, uz cietajiem akmeņiem ir atspiestas kājas. Bet saņemos, jo sākas gājiens atpakaļ.

Atgriežamies plkst. 3.00 no rīta. Tūlīt ejam gulēt, jo septiņos atkal visiem jāstājas ierindā uz mācībām. Dežuranta balss jau atskan pusseptiņos — celties, sagatavoties un stāties! Miegs gan vēl nāk, arī nostāvēt nevaru, jo atspiestās kāju pēdas sāp tik stipri, ka nezinu kur rīmties. Tomēr septiņos esam jau sastājušies ierindā, ar dziesmu aizsoļojam uz

mācībām. Visus māc nogurums, jāsaņemams, lai varētu noturēt ierindas soli.

Arī te veikalos var pirkt bez kartītēm kūkas un putu krējumu, tikai nedrīkst runāt vāciski. Mēs pārādām savus rokas vairodziņus, tad dāņi ir laipni. Viņi mums skaidro, ja mēs viņiem neko ļaunu nedarīsim, tad arī viņi mūs neaiztik.

24. aprīlī, 1945.

Ierodas Bornholmas salas vācu komandants. Mūs nostāda ierindā, viņš mūs apsveic kā labus cīnītājus frontē, novēl atpūtu mierīgos apstākļos, jo drīz mums būšot jāatgriežas Vācijā un atkal jādodas cīņā. Ejam komandantam garām ierindas soli, bet domājam, ka kara beigās gan vairs ellē neskriesim.

28. aprīlī, 1945.

Izejam uz mācībām jūrmalā. Jūrā daudz laivu un kuģiņu, cilvēki bēg no Vācijas. Daži ierodas krastā un stāsta, ka krievi jau pie Helas pussalas. Tur sabēguši karavīri un civilisti, viņus apšaudot lidmašīnas un artilērija.

Nu arī Renne ir pilna ar vācu karavīriem, veikalos nekā vairs nevar dabūt. Viņi ir novērojuši, ka mums dāņi preces pārdod, tādēļ nāk līdz. Tad arī mēs vairs nevaram dabūt.

4. maijā, 1945.

Vakarā aizeju uz kino izrādi. Pēkšņi filma tiek pārtraukta, kāds dāniski kaut ko paziņo publikai,

cilvēki sāk kliegt urrā un skrien no telpas laukā. Es nesaprotu, kas noticis, aizdomas, vai nav kāda sacelšanās, tādēļ neuzkrītoši pārbaudu, vai mana pistole kārtībā. Izejot no kino, redzu, ka laukums pilns ļaužu, visi smejas un ņirdz par vācu karavīriem, tomēr nevienu neaiztiek. Ejoj uz viesnīcu, kāds dānis man skaidro, ka Hitlers esot kritis un drīz šajā salā ieradišoties angļu karaspēks. Arī es esmu priecīgs par tādu ziņu.

Vakarā pie mūsu novietnes izliekam papildu sardzi.

5. maijā, 1945.

Izdod municiju, esam trauksmes stāvoklī. Vakarā ieņemam pozīcijas jūras krastā. Rīkojums: ja salai tuvojas krievi, tad jāaizstāvas līdz pēdējam vīram, bet ja to okupē angļi, tad jāpadodas bez cīņas. Stāvam sardzē līdz rīta gaismai, bet nekas nenotiek. Tad mūs nomaiņa vācieši, varam iet mājās atpūsties. Satiekam dāņu partizānus, bet viņi mūs neaiztiek. Viņi skaidro, ka arī viņiem krievi nepatīkot.

6. maijā, 1945.

Pusdienas laikā saņemam rīkojumu pārvietoties atpakaļ uz kuģiņiem. Tie vēl arvien stāv pie pel-dētavas. Līdz vakaram gulam, tad atkal ejam uz grāvjiem un stāvam sardzē visu nakti.

7. maijā, 1945.

Rīts ir saulains un silts. Daži jau nomazgājas jūrā, tad atlaižas saulē atpūsties. Es, pārnācis no grāv-

jiem, paēdu brokastis un liekos gulēt. Pamostos plkst. vienpadsmitos. Diena ir skaista, arī es domāju šodien sauloties.

Salu pārlido svešas lidmašīnas.

Abi ar sanitāru vēl aizejam uz pilsētu iepirkties. Viņš drīz aiziet atpakaļ, es vēl palieku kādā maiznīcā. Pēkšņi atskan lidmašīnu gaudošana un granātu sprādzieni. Dāņi ir pārsteigti, pārdevējas izbijušās vaimanā. Kad uzlidojums beidzies, eju atpakaļ uz peldētavu. Pilsēta ir pārvērtusies. Kūp drupas, namiem izbiruši logi. Daži cilvēki ievainoti. Ieraugot mūsu kuģišus, tūlīt saprotu, kas noticis. Sanitāri jau nes pa laipām ievainotos, citus zvejo laukā no ūdens. Steidzos palīgā. Smagi ievainotos aiznesam uz lazareti. Atbrauc palīgā arī dāņu partizāni ar sanitārām mašīnām. Kāda bumba ķērusi pasažieru tvaini, tas deg. Dāņi ir ļoti uztraukti un sašutuši par krievu rīcību. Pret mums izturas laipnāk, dod kafiju un sausas drēbes.

No mūsu vienības krituši pieci un ievainoti deviņpadsmit karavīri. Kritušos aizved uz kapliču.

Drīz uzzinām, ka Bornholmas salu okupēs krievu karaspēks. Nevaram ilgāk kavēties, jau vakarā sagatavojamies izbraukšanai. Jūra ir nemierīga. Daži atsakās braukt līdz, paliek krastā, brīdina arī citus, ka ar tādiem kuģišiem kā „Potrimps” un „Alnis” tādos viļņos nevar doties.

Es pagājušo nakti neesmu gulējis, esmu noguris, liekos kuģītī uz auss.

8. maijā, 1945.

Mani modina. Esam pie Zviedrijas krasta. Preti izbraukusi motorlaiva. Jānodod ieroči, pēc tam mūsu kuģītis ie brauc Istades ostā. Krastā mūs sagaida

zviedru karavīri bruņojušies ar durkļiem. Bet izturas laipni. Ierāda telpas, atved salmus gulēšanai, un pusdienās ir trīs ēdieni. Tādu maltīti sen nebiju ēdis. Arī vakariņās ir trīs ēdieni. Esam noguruši, drīz nokrītam salmos un gulām.

9. maijā, 1945.

Jāiet uz atutošanos. Pārbauda arī, vai neesam ievazājuši bacilus. Vispār zviedru izturēšanās ir laipna un draudzīga. Bet pārvieto uz citām telpām, kuras iežogotas ar dzeloņdrātīm. Te esam kopā ar vāciešiem, un mūs apsargā kā gūstekņus.

Ierodas kāds tautietis, jautā pēc sava dēla leģionāra. Neviena viņa nepazīstam un nezinām, kur viņš atrodas. Interesējamies, ko zviedri ar mums darīs. Viņš domā, ka mums te būšot jāiztur tikai karantīnas laiks, tad atbrīvos un varēsim strādāt mežā vai pie lauksaimniekiem. Zviedrijā jau esot ieradušies vairāki tūkstoši latviešu bēgļu, mēs varot būt laimīgi, ka vēl pēdējā brīdī esam izglābušies.

Vakariņās mums atkal izsniedz trīs ēdienus. Vieņīgā vaina, ka tie ir saldi.

10. maijā, 1945.

Mūs sūta tālāk. Braucam ērtos pasažieru vagonos, bet mums līdz bruņota sardze. Mūs ievieto atkal dzeloņdrāšu iežogotā nometnē, gulēšanai ierāda teltis. Arī te jau priekšā vācieši, viņi ieradušies pāris nedēļas pirms mums.

Vērojot zviedru sargus, liekas, ka paši esam no-mainīti, ne vairs uz divām vai četrām stundām, bet esam atbrīvoti no posteņiem uz visiem laikiem. Va-

ram mierīgi gulēt un atpūsties, jo zviedru karavīri mūs aizsargā no visām kara nejēdzībām. Jūtamies kā kungi.

Mūsu kapteinis esot aizrakstījis vēstuli uz Stokholmu Latvijas sūtnim un lūdzis rūpēties, lai zviedri mūs uzskata par politiskiem bēgļiem. Vakaros vēl sapulcējamies un nodziedam „Dievs, svēti Latviju.” Pēc tam vēl dziedam tautasdziesmas. Zviedri stāv aiz žoga un brīnīdamies klausās.

7. jūnijā, 1945.

Izrādās, ka man kaklā vēl ir bacīļi. Kopā ar trīs citiem aizdomīgiem ievieto atsevišķā teltī. Pēc tam pārsūta uz Istades lazareti. Ātrodos te jau vairākas dienas. Mani moka klepus, naktīs nevaru aizmigt. Citus jau laiž laukā pastaigāties, bet man vēl arvien jāguļ gultā. Garlaicība un apnikums.

18. jūnijā, 1945.

Beidzot drikstu celties no gultas un iet svaigā gaisā. Bet list lietus, tāpat jādzīvo slimnīcas telpās.

Avīzēs rakstot, ka baltiešu bēgļiem jāatgriežas dzimtenē pie boļševikiem. Pēc manām domām tādā gadījumā būtu tikai divas iespējas — labprātīgi braukt uz Sibīriju vai nonāvēties tepat. Zviedru māsiņa gan skaidro, ka ar varu nevienu nespiediņot atgriezties. Ārī viņa pati staigā nospiesta un domīga, varbūt nelaimīga mīlestība. Man Gerdas ir žēl.

22. jūnijā, 1945.

Saņemam algu un smēķa kartiņas. Esam tās ilgi gaidījuši, jo bieži esam smēķa badā. Līgo svētkiem

derētu arī kāds šņabis. Lūdzam māsām, lai viņas mums to pagādā, bet viņas neiedrošinās, baidās no virsmāsas. Tā te ir istā policiste, nedrīkstam ar meitenēm pat parunāties. Vakaros mums atņem virsdrēbes jau pusastonos, tad vairs nevaram telpas atstāt, jāiet gultās.

23. jūnijā, 1945.

Uzrakstu Gerdai kartiņu latviešu valodā, novēlu priecīgus Ligo svētkus. Nezinu, ko viņa ar to darīs un ko viņa domās. Es zviedriski neprotu, un viņa tikai retu vārdu saprot vāciski.

Jāņi jāsaagaida bez šņabja un ligošanas. Jūtamies kā cietumnieki. Arī pastaigās tālāk par žogu netiekam, jo mums vēl esot bacīļi. Vakarā lūdzam māsām pagādāt vismaz kādu pudeli alus. To viņas arī atnes, bet jādzer slepeni, lai virsmāsa neredz. Citādi meitenes dabūs sodu, jo viņām te jāstrādā stingrā disciplīnā, kā klosterī.

Vakarā dežūrē Anne un virsmāsa nav darbā, tādēļ aizejam gulēt tikai vienpadsmitos. Ilgi nevaru aizmigt. Jādomā, kur pavadīju pagājušos Jāņus un kā klājas tiem, kas tagad atrodas Sibīrijā vai okupētajā Latvijā.

25. jūnijā, 1945.

Ārsts paziņo, ka bacīļu man vairs nav, viņš mani laidīšot no slimnīcas laukā. Citiem vēl jāpaliek. Vēlētos nosūtīt Gerdai šokolādi, jo viņa man daudz laba darījusi, bet kā lai to izdara?

27. jūnijā, 1945.

Jāceļas agri, jau pusčetros rītā. Jāgatavojas braukšanai. Žēl šķirties no meitenēm, sevišķi Gerdas. Sajūta, it kā esmu jau iemīlējis. — Ierodas pavadonis, ejam uz staciju. Zviedri aizdomīgi mani novēro.

Kādā stacijā sastopu privātos latviešu bēgļus, starp viņiem arī Mariss Vētra. Pirmdien viņš braukšot uz mūsu nometni dziedāt.

Patikams pārsteigums.

29. jūnijā, 1945.

Darbos mani vēl nesūta, ļauj atpūsties. Matus nogriež uz nulli, jo tajos vēl slēpjoties utu oļiņas no karavīra dienām. Drusku žēl, bet neko nevar darīt. Te jau vairāki staigā ar kailām galvām.

Aizrakstu pāris vēstules draugiem, kas palika slimnīcā. Būtu jāsūta viņiem arī kaut kas ko lasīt. Bieži jādodomā par Gerdu, trūkst viņas roku un acu skata. Vienīgā piemiņa no viņas — fotogrāfija un viena spraudīte.

Guļu saulē un mācos zviedru valodu.

3. jūlijā, 1945.

Šorīt arī mani norīko darbā. Ejam kopā ar fričiem sardzes pavadībā. Visu dienu jādodomā par gaidāmo koncertu. Četros pēcpusdienā atgriežamies nometnē, citi mūs grib piemānīt, ka mākslinieki jau bijuši un aizbraukuši.

Sešos vakarā notiek dievkalpojums. Sēžam zem

klajas debess un klausāmieš mācītāja vārdos kā sastinguši. Visa diena bija apmākusies, bet tagad spīd saule. Pēc dievkalpojuma seko koncerts. Jociņa sajūta, ilgi neko tādu neesam dzirdējuši.

Vēlāk visi kopā nofotografējamies. Mariss Vētra vēl grib ar mums parunāties, bet Ķeselis velk viņu projām. Esam sašutuši.

Runā, ka mūs atbrīvošot jau šo mēnesi. Tā ir priecīga ziņa.

6. jūlijā, 1945.

Esmu nolēmis atmet smēķēšanu. Turos, zobus sakodis. Darbā dūšīgi strādāju, tad pīpošanu var vieglāk aizmirst.

Vakaros staigāju gar žogu un skaudīgi noskatos uz brīvajiem cilvēkiem. Zviedri nāk mūs apbrīnot — kā krātiņā iedzītus zvērus. Ar nepacietību gaidām to dienu, kad mūs atbrīvos. Par to runājam rītos un vakaros, visiem prātā tikai viena doma — brīvība. Dažreiz staigājam saīguši, esam neiecietīgi viens pret otru. Ja arī kādam pasprūk joks, neviens par to nesmejas. Esam notrulināti un vienaldzīgi. Kapteinis gan sola, ka šo mēnesi tiksīm laukā, bet viņš laikam to saka tādēļ, lai uzturētu mūsu garastāvokli.

Baumo, ka mūs sūtīsot uz Vāciju, angļu okupācijas joslu. Ja tas notiks, tad sāksu atkal smēķēt, bet ja tikšu brīvībā tepat, tad noteikti nesmēķēšu.

15. jūlijā, 1945.

Vakar atklāja mūsu skatuvi. Bija dažādi priekšnesumi, dziesmas un humors. Noskatījās arī zviedru virsnieki.

Šorīt notiek sporta svētku atklāšana. Laukumā esam sapulcējušies visi nometnes karavīri. Dažādās sporta nodarbībās latvieši iegūst pirmo vietu.

Pēcpusdienā ejam uz ezeru peldēties. Vācieši atkal uzstājas ar dziesmām. Turpat netālu peldas zviedru meitenes, nespējam atraut acis.

Pārnākot mājās, mani gaida vēstule no Gerdas — zviedru valodā. Laikam atspēlējusies par manu latviešu rakstu. Nezinu, kā lai pārtulkoju. Bet garastāvoklis labs, dzeru alu un iedomājos, ka tas ir šnabis.

27. jūlijā, 1945.

Pie kāda saimnieka rokam grāvi. Katram ir nodota sava norma, un darbu beidzam jau līdz vienpadsmitiem. Tik agri mājās nedrīkstam iet. Saimnieks ir ļoti laipns un pateicīgs, cienā mūs ar kūkām, katram sešas. Tad arī mēs esam laipni un pēcpusdienā izrokam vēl vienu grāvi citā vietā.

4. augustā, 1945.

Jau vairākas dienas nejūtos vesels, nekāds strādātājs vairs neesmu. Nākot mājās no darba, aizgāju peldēties un vakarā nejutos labi. Otrā dienā pieteicos par dieninieku, gulēju un valstījos bez darba. Sāpēja galva un vakarā temperatūra. Vakar aizgāju uz ambulanci, atbrīvoja mani no visiem pienākumiem. Šorīt jūtos vēl saguris. Arī uz pirti neēju, sāp vēl galva.

10. augustā, 1945.

Neesam apmierināti ar kapteiņa Ķesēla rīcību. Viņš raksta zviedru kara ministrijai vēstules visu mūsu vārdā un pieprasa atpakaļ kuģīšus, lai varam braukt tālāk. Tāds lēmums nav pieņemts, mēs gribam palikt Zviedrijā. Tādēļ arī mēs parakstījām vēstuli kara ministrijai. Ķesēlis, dabūjis to zināt, vakarā izsauca mani no telts, sāka lamāt un piedraudēja ar arestu. Lai soda, bet lūgties jau neiešu.

20. augustā, 1945.

Pārkrāsoju savu formas tērpu, jo citādi pie privātām drēbēm nevar tikt.

Vakar visu dienu bija lietus bez apstājas. Mūsu telts jumts caurs, arī pa apakšu nāca iekšā ūdens. Īsti plūdi. Lai apturētu straumes, saplēsām gultas maisus un klājām uz teltīm. Ejot pēc paikas, izmirkām līdz ādai, arī telti slapjums un aukstums. Atceros, tā reiz bija arī Krievijā. Paldies Dievam, te vismaz esam labi paēduši.

Šodien atkal skaidrs laiks, tas te ātri mainās. Vakarā noskatāmies vāciešu varjetē izrādi. Kaut valodu labi nesaprotu, pasmieties var. Tā ir mūsu vienīgā izprieca.

27. augustā, 1945.

Paģājis jau vesels gads kopš stāvēju sardzē. Kas to zināja, ka tagad pats būšu aiz drātīm un apsargās mani. Toreiz vēl bija cerības aizbraukt uz Latviju, šogad laikam nebūs, jo tur vēl valda sarkanais nezvērs.

Saņēmu no Gerdas ilgi gaidīto vēstuli. Domāju, ka mani jau aizmirsusi. Arī draugs atrakstīja no slimnīcas.

Naktis kļūst aukstākas, un teltis nav krāsniņas. Gulot salst.

7. septembrī, 1945.

Šorīt mani aizsūtīja, lai izdarītu rentgena uzņēmumu. Arī izmeklēja. Bija interesants brauciens, jo tik tālu ārpus nometnes biju pirmo reizi. Gar ceļa malām glītas mājas, visapkārt skaisti dabas skati ar kalniem un ielejām.

Atgriežoties atkal vēstule no zviedrietes.

11. septembrī, 1945.

Bija jāpārceļas uz citu telti. Būšot jābraucot uz sanatoriju, jo man vēl esot iekaisušas plaušas. Bet vakar ambulances ārsts man paziņoja, ka plaušām nekādas vainas neesot, tikai plēves iekaisums, un to varot izārstēt tepat nometnē. Esmu priecīgs.

Ar ilgošanos gaidām konferences lēmumu, vai vaņķām pavēlēs iziet no Latvijas. Mēs te spriežam visādi, arī par atombumbu. To vajadzētu uzgāzt uz Kremli, lai izput Staļins. Un ja vajadzētu vēl karot, es ietu ar prieku kaut nakts vidū.

13. septembrī, 1945.

No rīta atkal gāju uz ambulanci. Pateica, ka pleurīta dēļ man jāgulot tur. Āp plkst. desmitiem paņēmu savas mantiņas un soļoju šurp. Pleurīts

man jau atkārtojas trešo reizi. Arī pagājušā gadā gulēju ar šo kaīti, tagad atkal slimošana. Temperatūras nav, bet sānos sāpes pastiprinās. Vajadzētu atnest smēķēšanu. Esmu mēģinājis, bet tas nav tik viegli izdarāms.

17. septembrī, 1945.

Esot atbraucis Sarkanā krusta pārstāvis. Gaidām vakaru, kad viņš mums kaut ko paziņos par mūsu stāvokli. „Centrālais baumu birojs” ziņo, ka Vācijā esot noorganizēta latviešu divīzija, esot stingras apmācības. Bet vakarā uzzinām, ka pārstāvis neesot nekā pateicis, bija tikai vienas dienas prieki.

Avizē lasām, ka pie mums būs atkal koncerts.

19. septembrī, 1945.

Pēcpusdienā ieradās arī mans draugs E. Viņam izoperēta bruka, nevar vēl staigāt. Nu esam kopā ambulancē.

Sodien atbrauca gaidītie ciemiņi, mācītājs Teriņš un dziedone Marija Vintere. Bija arī zviedru viesi, visi labi noskaņoti. Rādīja arī kino par skaisto Zviedriju, tikai nelaime, ka sāka liņāt, izrāde bija jāpārtrauc. Tagad man ir mazliet temperatūra, jo pirmo reizi pēc nedēļas biju laukā. Tas nekas, bet satikām atkal latviešus. Jau domājām, ka esam aizmirsti.

23. septembrī, 1945.

Uzzinām, ka mūs atšķirs no vāciešiem. Tas ir liels solis mūsu labā, to sen gaidījām. Tomēr privātā

dzīvē vēl netiekam, tas sapnis laikam būs izsapņots.

Šodien atkal bija ciemiņi. Noturēja dievkalpojumu ar garīgām dziesmām. Deklamēja dzejoļus, pēc tam bija draudzīgas sarunas. Staļins esot atteicies no varas. Bet varbūt tikai CBB ziņas.

25. septembrī, 1945.

No rīta pamodos puspiecos. Pagalmā liela kņada. Vācieši pārceļas uz citu nometni. Par godu spēlē kapella un dzied koris. Nu vienreiz esam no fričiem vaļā. Arī mūs pārceļot citur.

Šodien rakstu vēstuli Gerdai. Kaut kas savāds ar mani ir noticis, liekas, esmu iemilējies. Katru dienu par viņu jādomā, arī naktīs redzu sapnī. Tas sākās tūlīt, kopš atbraucu no slimnīcas. Vakaros staigāju apkārt kā mēnessērdzīgs un domāju par viņu. Esmu mēģinājis aizmirst, bet nevaru. Esmu tuvu izmisumam. Citi jau sāk mani zobot, bet es nevaru nekā darīt, jo man tāda sirds.

28. septembrī, 1945.

Manu draugu E. pārcēla uz vasarnīcu rajonu, jo viņš bija vesels. Viņa vietā ieradās Š., viņš slimo ar bronhītu.

Man ir ļaunāk kā bija. Ir arī temperatūra, un pie straujākām kustībām svistu. Būs tomēr jāatsakās no smēķēšanas, kaut tas ir grūti izdarāms. Esmu jau mēģinājis, bet nekad tas nav izdevies.

Klausos Latvijas radio raidītāju, bet tur vairāk runā krieviski nekā latviski. Latvieši laikam maz tur palikuši.

1. oktobrī, 1945.

Esam nometnē gandrīz pusgadu, bet par laukā tikšanu nekas nav dzirdēts. Ejam darbā, bet par to nemaksā ne ēras. Sola gam, ka katrs dabūšot uzvalku, bet sakāmvārds saka — solīts makā nekrit. Turpretī tie, kas atrodas Gotlandē, strādājot algotu darbu un daudz ko jau iegādājušies. Tas laikam izskaidrojams, ka viņu tur ir mazāk, bet mēs ap 130 vīru.

Zviedri baidās mūs laist brīvībā tādēļ, ka krievi ceļ protestu. Viņi baidās no kara mūsu dēļ, jo ilgi mierā dzīvojuši. Viņi arī nesaprot, cik grūti ir tiem, kam nav savas dzimtenes un mājas. Ja viņiem stāsta par krieviem, tad viņi saka, tas ir interesanti, bet līdzjūtības nav. Tāpat bija pie dāņiem. Viņi arī tik ilgi neticēja, kamēr paši piedzīvoja, ka krievi noslauka viņa pilsētu vēl pēc Vācijas kapitulācijas. Tad dāņi kļuva pret mums laipnāki.

Vainīgs ir arī mūsu Ķeselis. Viņš teicis, ka starp mums esot neuzticamas personas, pavisam kādi piecpadsmi, arī es. Mēs neesot labojami, tādēļ viņš rūpēšoties, lai mūs izsūta no Zviedrijas, citi varēšot te palikt un strādāt. Bet mēs, vecie kamaki, nepadosimies, mēs neesam nekādi spiegi un komūnistu.

4. oktobrī, 1945.

Vazājos apkārt pa nometni, jo uz vietas grūti nogulēt. Dabā jau rudenīga ieskaņa, koku lapas dzeltē un birst. Bet mūsu dzīvē nekas nav mainījies, dzīvojam tāpat teltīs un salstam. Reizēm atnāk pie žoga kāda meitene, paskatās, pamāj ar roku un

atkal aiziet. Kaut viņas ir svešas, tomēr jūtams kāds siltums.

12. oktobrī, 1945.

Aizvakar atkal mani nosūtīja uz rentgena caurskati. Nofotografēja labo plaušu, domāja, ka tajā kāds iekaisums. Bet šodien paziņoja, ka plaušai nekādas vainas neesot. Arī sāpes nejūtu.

Pilsētā nopirku koferi, tur ir lētāk. Te kantīnē viņi nem trīs kronas vairāk.

Vakarā atbrauc ilgi gaidītie gotlandieši, arī mūsu kaimiņu tautu brāļi igauņi un lietuvieši. Ir jau tumsa, spīd tikai auto uguns, no mašīnas viens pēc otra izkāpj karavīri. Bet nedzird klaigas un smieklus, visi ir klusi un nopietni. Tad atveras nometnes vārti. Viņu sejās ne mazākās prieka pazīmes. Tikai ie-nākot uguns gaismā, kāds kareivis ierauga paziņu, viņi apkampjas un tikko savalda asaras. Pēc tam visi dodas uz teltīm, runā par kauju gaitām un kā atkūlušies šajā krastā.

13. oktobrī, 1945.

Šodien pirms gada Rīgu ieņēma sarkanie. Tikko pamodos, klausījos Latvijas radio raidītāju. Kāds Krūmiņš, kas 1940. gadā bijis izpildu komitejas priekšsēdis Madonas apriņķī, lielījās ar saviem varoņdarbiem sarkanarmijā. Bijis kontuzēts, bet vēl šāvis ar prettanku lielgabalu. Astoņi cilvēki at-turējuši astoņus uzbrukumus. Tādas pasakas viņš var stāstīt saviem bērniem, bet ne mums, veciem kanakiem. Sirds aizžņaudzas domājot, kā tagad lat-viešiem klājas dzimtenē un Sibirijā.

Šodien mums izdalīja zviedru armijas drēbes un puloverus, tikai ar privātām pogām, bez zīmotnēm.

Nevaru nociesties bez smēķēšanas. Aizņēmos naudu no C. un nopirku atkal tabaku. Debatējam, vai mūsu kantīnes peļņu nevajadzētu izlietot, lai jauno baraku sienas un griestus izkrāsotu ar latviskiem ornamentiem. Turp pāriesim ne ātrāk par 17. oktobri, jo telpas vēl neesot iztīrītas.

15. oktobrī, 1945.

Vakarā vācieši izkāvās mūsu K. dēļ. Viena daļa viņu aizstāvēja ar krāsns „rorēm.” Divus smagi ievainoja galvā, viens nokrita bez samaņas. Viņus aizsūtīja uz citu nometni.

18. oktobrī, 1945.

Ķeselis atteicās no sakarnieka amata. Viņa vietā nāca pulkvedis Gailītis, laipns un izpalīdzīgs cilvēks.

Vakarā sakūrām ugunsgrāvu, dziedājām tautasdziesmas un karavīru ziņģes. Bija arī akordeons un cītara. Dažam paspruka jautrs anekdots.

19. oktobrī, 1945.

Pēdējais vakars šajā nometnē. Rītā pāriesim uz jaunu vietu, uz ziemas mītnēm. — Šodien spēlēju futbolu, tagad sāp kājas un visi locekļi.

20. oktobrī, 1945.

Šorīt agri biju augšā. Naktī ceļa jūtis bija caurs miegs, arī kājas vēl sāp. Nu esam jaunās barakās, tuvāk pie ceļa, atšķirti no fričiem. Te apgrozās vairāk tautas. Iekārtojamies ērti, četri vienā istabiņā. Visus rīkojumus tagad dod pulkvedis Gailītis.

III

Šajā laikā abi dienasgrāmatu rakstītāji atrodas Rennesletes baltiešu nometnē. Abi atzīmē turpmāko dienu notikumus. Viens raksta isi, aprauti, otrs pārdzīvo leģionāru likteni ar ideālista aizraušanos. Vēlāk abus ievieto arī vienā slimnīcā. Sekojot dienasgrāmatām, tās izvēršas par sava veida dialogu — gotlandietis un bornholmietis. Tādēļ turpmāk viņus apzīmēsim ar G. un B.

23. oktobrī, 1945.

G.: Turpinu piezīmes Zviedrijā. Te baltiešu nometnē paredzams 4—5 mēneši brīvs, netraucēts laiks, tas jāizmanto. Jāmācās: zviedru valoda, rasēšana, auto mehanika. Nevienu mirkli nedrīkstu aizsnausties.

Darāms tūlīt: jāsakārto gulta, jāizsaiņo koferis, jādabū tīri salmi un segas. Jāaizraksta savējiem un dažiem draugiem uz Vāciju, Franciju. Alberta vecākiem uz Stokholmu. Jāiekārto kalendāra lapiņas, pie sienas jāpieliek karte. Vēlāk ar Elmāru English

conversation. Dabūju veco, labo angļu dziesmu grāmateli, sāku atkārtot angļu valodu. Žēl, ka te nav Alberta.

Jāpieprasa anketas, lai piederīgie varētu ieceļot Zviedrijā. Katra diena, ko noguļu, ir grēks pret mazo māšeli.

25. oktobrī, 1945.

G.: Baigu nojautu klātieņe. Varbūt ķer kādu no draugiem Kurzemē.

Vakar atteicos no Burosas latviešu dāvanām. Tādēļ, ka tās nedalīja visiem baltiešiem.

Ienesu puķes istabā — baltābolus.

Jāsūta dziesmas „Jupitera” redakcijai. Viņi gribot izdot karavīru dziesmu krājumu. Jo ātrāk, jo labāk, sevišķam laikam nav jātaupa. Starp citu, „Jupiters” man nepatīk. Latviešu žurnālam neder piecstūru zvaigzne un divdomīgais svešvārds. Nepatīk arī citu tautiešu aizskaršana.

Istabas biedrs O. arī bijis čekā. Vēstures biedri.

Aldim mazliet trūkst nopietnības, to viņam pateikšu.

Otrā barakas galā spēlē Vincets. Pūsis atstāj iespaidu ar saviem rakstiem uz vācu ēdiena katliņa, ar savu kokli. Visur zem svešas formas cērtas cauri mūsu asinis.

Te vakaros miers. Līdz šim tā reti bijis. Viens lasa, otrs blakus raksta. Pašreiz esam pārnākuši no ēšanas „lielajā mājā.” Maza uzkavēšanās pie Augusta un virtuves vīru radio aparāta. Dienā esam gulējuši, miegs nenāk, daži nezina ko iesākt. Tad iet ciemoties no vienas istabas otrā. Vakaros mums ir arī plosīšanās stundas un zobošanās.

Nezinu kā ķerties klāt pie iecerētā milzīgā darbu kalna. Esmu pieradis darīt tūlīt, vai to varēšu arī te? Jāiedomājas, ka te paliksim tikai pāris nedēļas, tad katru dienu varētu vairāk padarīt.

Mūsu tuvākā apkārtnē lēnām pārveidojas. Drīz tā pieņems īsti latvisku formu. Vēl jāsakārto latvju tautasdziesmu izlase un jānokopē. Pēc tam vajadzētu ar Augustu noorganizēt mazu korīti.

26. oktobrī, 1945.

G.: Angļu valodas diktāts. Pēc tam rokam stabiem bedres.

Ar Aldi un Elmāru esam sākuši mācīties zīmēšanu pie Žilinska. — Lasu „Green Hat.” Neinteresanta grāmata, un cietuma apraksti tagad nenāk par labu.

Vakar spītējāmies. Ātteicāmies nest virsnieku gultas un mantas. Izņemot pulkveža. Viņi taču tādi paši cilvēki kā mēs. Gūstekņu nometnē tas būtu jāapzinās. Turklāt es esmu deviņpadsmitās vīrs no Kurzemes, bet viņi aizlaidās uz Vāciju. Vai viņi mani atveda uz Zviedriju? Es lieku citus mierā, neļaušu arī sevi dancināt.

Nebaida kašķīga cilvēka apzīmējums. Bet nedomāju nevienam izpatikt un pakļauties.

Saņēmu „Daugavu” un „Kalpa zēna vasaru.” Vairāk nekā vistīrākais kreklis ar latvju rakstiem sestdienas vakarā.

27. oktobrī, 1945.

G.: Pirmā zīmēšanas stunda pēc tik ilga laika. Izdodas uzzīmēt Augustu. Tā jau ir gatavošanās

savam arodam. Jāvingrinās arī tādēļ, lai izdotos labākas Kurzemes skices. Jāraksta Vilnim, lai kaut ko atsūta no arhitektūras. Mēģinu atcerēties „Ornamentus.” Jāpiedomā.

Starp citu, nav jābaidās nostāties pret rupjībām. Mēs esam karavīri, ne zaldāti.

28. oktobrī, 1945.

G.: Svētdienai: vēstule „Jupiteram.” (Kā man nepatīk šis vārds!) Jāsāk gatavot „Dainas.” Jāraksta Vilnim, lai pagādā grāmatas arhitektūrai un zīmēšanai. „Ornamentenschatz.”

Jāizdomā kā meklēt Jūli, Albertu, Kārlēnu, Maiju. Kam rakstīt? Kartotēkām? Latvian Red Cross? English Red Cross? Croix Rouge? To New York Harrieta Lasting?

Vēl: zīmēšana, angļu valoda, dainas, „Daugava,” iekārtošanās.

„Latvju Vārda” 58. numurs: „Mūsu leģions arī ir še. Līdz pēdējam vīram lepns uz savām cīņām un dziļas nicināšanas pilns pret tiem, kas ar muti vai mugurkaulu grib tikt pie tās vīru slavas, kas tikai cīņā gūstama. Kā putns ar pārcirstām spārnu dzislām, kas no internēto nometnes redz pats savu nesen dižo lidojumu.”

Līdz šim ne mirkli nav bijis šaubu, vai bija vērts cīnīties. Ka Skudriņš, Osītis nav par velti krituši. Ja arī es būtu viņiem palicis blakus, zinātu, ka pareizi darīts. Ne nolādētā Hitlera dēļ, bet pret boļševikiem esmu cīnījies, kas tik daudz ļauna mums darījuši. Kas cits viņus par to sitīs?

„Ziņās” sludinājums: Dipl. ing. K. Sirmāis meklē sievu un dēlu Zviedrijā. — Ālis palika Kurzēmē vai,

Dievs dod, Vācijā. Vai māte būs varējusi viņu izglābt? Ceru. Alim jābūt!

30. oktobrī, 1945.

G.: Nevienas tautas piederīgie nekad nav tik daudz sēdējuši aiz dzeloņu žogiem kā šobrīd latvieši. Neviens mums nelīdzinās ne tikai ciešanās, bet arī stājā par savu taisno cīņu. Mēs, jā, tieši mēs (un cik tas smagi!) esam pirmie, kas gājuši pret mūsu laika lielāko cilvēces ienaidnieku.

Cik daudz izdevīgāk bija nostāties viņu pusē! Sevišķi zinot, ka viņiem bija lielākas izredzes uzvarēt. Vai šajā nozīmē mēs nebijām taisnāki par brāļiem, kas nāca pret mums Ziemassvētkos?

Arī nākošo reizi darīsim tāpat. Lieku cerību mums nevajaga, mums pietiek ar taisnības apziņu un dzimtenes mīlestību.

P. S. Jāorganizē bijušo Laumaņa vecu Tradīciju savienība.

31. oktobrī, 1945.

G.: Šodien esot kāda ticības svētku diena. Nedaru nekā. Tāda pirmā reize, bet pēc tam nejūtos labi. Arī galvas vaina mazliet uztrauc.

2. novembrī, 1945.

B.: Vakar mums izsniedza radio aparātus. Tūlīt steidzām ievilkt vadus, lai vakarā varētu klausīties.

Arī šorīt mani pamodināja mūzika. Jūtamies mājīgāk, aizmirstam, ka ap mums ir žogi, pazūd drūmais garastāvoklis.

Jāiet uz vāciešu nometni, uz rentgena caurskatī. Kājas tik stipri vairs nesāp, var jau palaist kādu likumu skriešus. Pēc tam gan vēl jūt.

Vāciešu nometnē bez vajadzības nedrīkstam vairs ieiet, neļauj ar fričiem sarunāties. Sargi stāv visapkārt. Laikam bail, ka nesākam atkal kauties.

Zviedru kareivji pieteikuši streiku. Esot slikta paika. Ko viņi darītu frontē, kur dažu dienu nekā nebija ko ēst? Iesviestu šautenes krūmos un bēgtu atpakaļ, ko kājas nes.

Trumens savā runā esot teicis, ka visām valstīm jābūt brīvām. Arī mēs cita nekā nevēlamies kā brīvu savu dzimteni. Par to esam atkal ar mieru „vilnu mest” un novelt komunistu jūgu.

Šodien nosūtīju draugam vēstuli ar privāto pastu. Tas gan ir aizliegts, ja noķer, tad soda. Vēstules jāsūta caur cenzūru.

2. novembrī, 1945.

G.: Šī vakara zīmēšanas stundā Žilinskim padevās teiciens — nav labi cilvēkam sadalīties, jāiet tikai uz vienu mērķi, un laimīgs tas, kas to atradis.

Savu mērķi zinu. Zīmēšana un arhitektūra man ir līdzeklis latviešu īpatnības izteikšanai un radīšanai. Mana mūzika, rakstīšana, runāšana veltīta tikai tam. Un galīgais mērķis — sasniegt aistisku, vienotu valsti.

Fotografijā brīnišķi smaida Maija. Iedvesmo un dod spēku.

Sākšu mācīties lietuviešu valodu.

4. novembrī, 1945.

B.: Šorīt atbrauca kāds lietuviešu mācītājs. Viņam esot štāba atļauja, tomēr komandants nelaida no-metnē. Dažiem karavīriem bija atbraukuši paziņas, arī viņus neielaida. Esam ļoti sašutuši, jūtamies kā noziedznieki.

6. novembrī, 1945.

B.: Kapteinis Ķeselis nāksot atpakaļ pie vadības. Spriežam, runājam un nolemjam, ka jāraksta ko-mandantam ziņojums — mēs viņa negribam. Rak-stām arī par viņa politisko nostāju. Ziņojumu pa-raksta 77 kareivji un instruktori.

Latvijā krievi gatavojas revolūcijas svētkiem. Arī mēs taisām revolūciju.

6. novembrī, 1945.

G.: Kapt. Ķeselis ar intrigām ticis par mūsu va-dītāju. Reaģējām ātri. Petīcija ar parakstiem, ka viņa negribam, nebūtu ļaunākais, bet nepiedodu sev, ka parakstīju rakstu (gan ar piezīmi, ka paskaidro-jumus nevaru sniegt), kurā kāds latvietis apsūdzēts svešiem par politisko nostāju. Parakstīju tādēļ, ka visi to darija. Esmu novirzījies no saviem principiem. Citiem pateicu to, ko nebūtu ērti teikt pašam vai-nīgajam.

7. novembrī, 1945.

B.: Šodien notiek mūsu nometnē vecākā vēlēšanas. Aģitācijas kampaņā visi gribam Lielkāju, viņu arī ievēlam. Esam panākuši, ka Ķeseli aizsūta atpakaļ pie vāciešiem. Man un arī citiem viņš ir solījis sodu, divus mēnešus, tagad pats iekrita. Mūsu barakā valda liela vienprātība. Ja nebūtu viņa atcelšanu panākuši, mēs būtu sākuši badā streiku.

7. novembrī, 1945.

G.: Ķeselis aiziet, ievēl Lielkāju. Gaiss te nav kaut kā tīrs. Nepatīk daži tipi. Apnīk arī personīgie apvairojumi. Darīšu tam galu.

8. novembrī, 1945.

G.: Šance pie gatera.

Likvidējam „gotlandiešu” biedrību. Strīpa pāri tā laika nesaskaņām. Pulkvedis ir goda vīrs. Teica, ka nav svarīgi, vai cilvēks bijis SS armijā vai SD vienībā, galvenais, ko viņš tur darījis.

Dzied „Āugšā aiz zvaigznēm.” Neapklusināmas ilgas pēc Maijas un citiem. Ne rakstot, ne zīmējot tās nevar apklusināt.

9. novembrī, 1945.

B.: Dabā jau rudens ieskaņā. Nāk sniegs ar lietu, arī spēcīgs vējš. Koki apsniguši, slapjdraņķis. Ziemas sākums.

Pagājušo nakti man stipri sāpēja kakls. Baidos, vai neesmu saķēris difteriju vai angīnu. Dienā gan nesāpēja, bet vakarā sāk atkal.

10. novembrī, 1945.

G.: Pirmais sniegs. Pagājušo gadu ap šo laiku sniegu sagaidījām Vanagos. Toreiz vēl bijām kopā — Putniņš, Zaube, Stilbiņš. Rakstījām vēstules. Ēgad zīmēju atmiņu skices un mācos lietuvju valodu.

Laiks skrien ātri, maz var nedēļā padarīt. Ja būtu brīvas tikai vakara un svētdienu stundas, paveiktu to pašu.

11. novembrī, 1945.

B.: Gatavojamies svinēt Lāčplēša dienu. Prasām komandantam atļauju, vai drīkstam dziedāt „Dievs, svētī Latviju.” Nesapņēām. Tomēr tautas lūgšanu nodziedājām. Zviedru virsnieks gan stāvēja klāt, bet viņš nesaprata, ko mēs dziedam. Karoga mastā plīvo zviedru karogs, bet Latvijas karogu tur trīs kareivji. Pulkvedis Gailītis saka runu. Āiz žoga sanāk daudz ziņkārīgo un noskatās mūsu svētkos.

11. novembrī, 1945.

G.: Lāčplēšu un Latvijas armijas diena. Mūsu karogu nes trīs zaļpelēki stāvi — šodienas latvju karavīri. Patiesi, tik daudz asiņu ir lijis, cik karogā

sarkanās krāsas. Dzīvo ir šaurs, balts pavediens.

Blakus man stāv draugs Aldis un kāds vecāks, pasculi redzējis vīrs. Es, tu, viņš un neviens cits esam Latvijas armija. Dvēseļu, nojautu un nemierīgo asiņu armija. Mūsu jundā un himnā ir kādas lielākas patiesības jēga. Neesmu nekad izstājies no ierindas, ne cīnā pret čeku, ne 19. divīzijā, ne arī tagad aiz dzeloņu žogiem Zviedrijā.

Latvijas karogu atkal redzu pirmo reizi kopš 18. novembra 1944. gada. Triecienvada svinībās Vanagu zālē. No šaujamlauka aizskanēja granātas. Kamēr plīvos Latvijas karogs, esam dzīvi. Tikai neaizmigt.

Pieminot kritušos, atceros dažus draugus. Domāju par daudziem nezināmiem. Kas noticis ar Albertu? Vai viņš jau atdevis visu? Albert, vai tev jau viss atņemts? Divaini, ne reizes neesmu viņa redzējis sapnī, kopš mūs izšķīra Kurzemes krasts.

Iesīt silts vilnis, lasot Alberta piederīgo sludinājumu, ka viņi gaida kādas ziņas. Varbūt atraduši karavīru sarakstos Vācijā.

13. novembrī, 1945.

G.: Zīmēju Aistijas tēlu. Pēc atmiņas uzrakstīta dziesma „Pret svešnieku ļaunu.” Nodevu korim. Vai Prešņikovs dabūs gatavu harmonizējumu? Vai šī dziesma atkal skanēs? Ja nedziedās koris, tad dziedāšu pats ar saviem draugiem. Dziesmai jāskan.

18. novembrim mācos Vomāra dzejas. Pulkvedim sagatavošu runu. Man jau ir prakse, zinu, kas tādās reizēs jāsaka.

16. novembrī, 1945.

B.: Atbrauc ģenerālis Tepfers, apsveic mūs uz 18. novembri. Par mūsu likteni viņš nevar nekā pateikt. Arī zviedri jau sien suņus pie sētas, it kā mēs būtu noziedznieki. Vai nepietiek ar sargiem, kas staigā ar uzliktiem durkļiem stobru galos? Esam skumjā garastāvokli. Vienīgais prieks, ka 18. novembrī ir solījušies mūs apciemot mācītājs un mākslinieki.

18. novembrī, 1945.

B.: Ieradies mācītājs Teriņš, bet viņu negrib ielaist nometnē. Svinīgais akts tomēr notiek. Pulkvedis runā, tad nodziedam „Dievs, svētī Latviju.” Pusdienas laikā ielaiž arī mācītāju, bet dievkalpojums viņam jānotur vācu valodā. To tulko latviski. Bet vāciski mācītājs saka kaut ko citu, latviski mēs dzirdam savādāk. Tas sarkanais nezvērs rūc un rūc, mācītājs saka, bet zviedri to nesaprot.

Pēc dievkalpojuma uzzinām, ka mācītājs atvedis sliktas ziņas, mums draud izsūtīšana uz plašo dzimteni. Visiem garastāvoklis purvā. Vakarā pulkvedis mūs nomierina. Nevarot izsūtīt mūs vien, tad jāizdod visi Baltijas bēgļi.

Ēdam pie kopēja galda. Garastāvoklis pamazām uzlabojas. Atskan dziesmas un humors, stāstām anekdotus.

18. novembrī, 1945.

G.: Izdarīts. Pirmais redzamais solis uz Aistiju. Pulkvedis labi ievadīja — meklēsim nākošos ceļus.

Tad 160 latviešu karavīriem pavēstīju Aistijas ideju. „Mūsu ideoloģija — karavīrs karavīram.” Saturs labs, runāt vēl nemāku. Bet bija, kas acumirkli pievienojās.

Aktā teicu Vomāra „Arāju.” Pulkvedis referēja.

Bija atbraucis mācītājs Teriņš, Ainas skolotājs. Meitene viņu tik bieži redzējusi. Raugoties mācītāja sejā un klausoties viņa runā, tiekos ar Ainu, ar māšeli, ar Balviņu, Dadzīti.

Mācītājs teica, ka ap mums biezē mākoņi. Pēc pulkveža mierinājumiem un paša pārdomām, stāvoklis man rādās šāds:

1. Krievi mūs pieprasa tiesāšanai. Varbūt mūs izdos, varbūt ļaus izceļot uz rietumiem.

2. Mūsu liktenis tiek izlemts, bet mums nekā neziņo.

3. Atbrīvošana vismazāk iespējama. Vairāk ticu, ka būs jāgaida jauns lēmums pavasarī. Pirms mēneša nekas nenotiks, tādēļ laikā jāsaprotavojas. Jābrīdina ārpusē draugi.

Iespējas: 40 proc. — jāpaliek nometnē līdz pavasarim.

30 proc. — jābrauc tālāk uz rietumiem,

20 proc. — uz plašo dzimteni,

10 proc. — atbrīvos.

Daudz par to negribas domāt. Kā būs, būs. Laiks vēl jāizmanto darba darīšanai. Jāraksta, jāzīmē, jāmacās lietuvju valoda. Labi, ka mums neļauj garīgi aizmigt, esam nomodā.

Pagājušā gada 18. novembrī Vanagu zālē vēl bija friču virskundzība. Bet arī kauju draudzība. Draugs Stilbiņš teica kaut ko labu. Priekšā stāvēja karš un cīņas, biju ierindā. Cerību nebija vairāk kā tagad, bet nākošais 18. novembris liekas vēl daudz tālāk. Neticu, vai pareizi zīlēts, ka pēc gada būsīm mājās, viss kārtībā un bijušais aizmirsts.

Manai idejai šodien bija dzirdīgas ausis, un tas sver vairāk nekā daži kritizētāji. Mani neuztrauc ne mazākā mērā, ja uzveļu sev „piedauzības akmeni.” Daru savu. Ja te nodzīvosim līdz Ziemassvētkiem, mēģināšu kaut ko tuvāk pateikt par latviskiem svētkiem. Te ir istā vieta. Lielākā daļa jauno karavīru ir ar atsaucīgām sirdīm un līdzīgu jušamu.

19. novembrī, 1945.

B.: Vakarā izlozē Zviedrijas latviešu saziēdotās mantas. Man loterijā krita sporta kurpes, gluži jaunas. Bet kāds kaprālis dabūja galīgi vecus darba zābakus, nodrāztus baltus, pie tam vēl 47 numura. Kauns par tādiem latviešiem, kas izsmej savus karavīrus!

20. novembrī, 1945.

B.: Pusdienas laikā pārnākot no darba, esam pārsteigti — aizslēgti nometnes vārti. Izrādās, ka ģenerālis Tepfers pirms dažām dienām ienācis pie mums bez atļaujas. Tā viņam dota tikai 18. novembrim, bet viņš te bija 16. novembrī. Nometnes vadība ceļ skandālu, ka pie mums nākot privāti cilvēki. Mēs nevaram to noliegt. Tādēļ pagaidām vārti stāvēšot aizslēgti, kamēr uztaisīsot žogu, kas savieno vācu nometni ar otru. Bet pa vidu iet ceļš, kā viņi žogu ierīkos?

Tam sargam, kas mūsu ģenerāli ielaida, draudot sods — daži mēneši. Zviedru kareivji ir stulbi, viņus var piemulķot. Ja viņiem parāda kādu aprakstītu

papīru, viņi tam notic. Viņi lepojas tikai ar šauteni un domā, ka viņi ir lieli vīri, bet patiesībā no viņiem nav ne velna.

21. novembrī, 1945.

B.: Esam nolemti izdošanai krievi. Tā raksta „Stockholms Tidningen.” Tādēļ mēs gatavojam kādu rakstu ar paskaidrojumiem, kas ir latviešu leģions. Ja zviedri to neievēros, tad uz Padomju Savienību varēs aizvest tikai mūsu līkus. To mēs esam svēti katrs savā sirdī apņēmušies. Ar rītdienu mēs esam pieteikuši bada streiku. Iesniegumu esam jau parakstījuši.

21. novembrī, 1945.

G.: Ziņa, ka mūs izdos krievi. Saņēmu šifrētu kartiņu no Doniņa. Sākam gatavoties. Vispirms „vagai.”

Kas steigā darāms? Jānozīmē karte. Jāiznīcina liekie papīri. Jāsagatavo drēbes.

Lasām viens otra dienasgrāmatas.

22. novembrī, 1945.

B.: No rīta pieteicām bada streiku. Paziņojums nometnes komandantam tika iesniegts plkst. 6.00. Darbā ejam. Zviedrus neaizskaram ne ar vārdiem, ne darbiem. Tā nu visi esam devušies „goda nāvē,” ne pašnāvībā.

Arī es šodien biju darbā, bet ēst vēl negribas. Pagaidām visi puīši izturas jautri. Arī vietējie nav mūs aizmirsuši. Ārvien kāds aizbrauc gar žogu ar divriteni vai tur pastaigājas. Ja būs kas jauns, viņi mūs brīdinās. Kāda latviete ir iesūtījusi šifrētu vēstuli. Zviedriem nepatīk, ka mēs pielietojam šāda veida streiku.

Nometnes komandants ir kļuvis ļoti laipns un izpalīdzīgs. Vēlē mums to labāko no visas sirds. Vakarā plkst. 20.00 ir atbraucis arī mācītājs Lamberts, viņš nav mūs aizmirsis šajā grūtajā brīdī.

Sākot ar šo vakaru, drīkstam iziet no barakām tikai pa vienām durvīm. Gar žoga iekšpusi staigā patruļa, viņi stingri raugās, lai kāds neizdara muļķības vai „neņem vagu.”

Bijusi slepena sapulce. Kas tur runāts, to neviens nedrīkst zināt, tam jāpaliek nometnē.

22. novembrī, 1945.

G.: Sākas kopēja cīņa — bada streiks. Memorands karalim un parlamentam. Bet darbu nepārtraucam, nobeidzam drāšu žogu.

Nedrebam.

Es Vilim un Aldis Zivertei pa kluso nosūtām vēstules, lūdzam naudu. Vēstules vēl steigā iet uz visām pusēm, manas uz Angliju, Alda uz Parīzi.

Latvieši ārpusē palīdz. Brālis Lamberts notur dievkalpojumu.

23. novembrī, 1945.

B.: Rakstām vēstules, varbūt pēdējās. Vakarā atkal dievkalpojums un dievgalda pieņemšana. At-

braucis arī katoļu mācītājs, viņš te paliks līdz svētdienai. No rīta mums vēl bija garastāvoklis labs, bet tagad zinām, ka mūsu liktenis ir izšķirts, mūs izdošot krieviem.

Savācām naudu, lai varētu nosūtīt telegrammas angļu un amerikāņu sūtniecībām, arī Zviedrijas karalim. Streiku turpināsim, kamēr mirsim bada nāvē.

23. novembrī, 1945.

G.: Šodien plkst. 14.00 pateikšot mūsu likteni. Lai saka, ko grib, mums vienai. Viens ceļš būs ērtāks mums pašiem, otrs nozīmīgāks mūsu slavi. Ja viņi pielietos varu, mēs izģērbsimies, sadedzināsim drēbes, piesiesimies pie kokiem ar dzeloņu drātīm. *Vaņķas mūs dzīvus nedabūs!* Un beidzamais solis būs aktīvs. Jo vīram pieklājas krist cīņā. Tā mēs darīsim savu tiesu, lai atmodinātu pasauli, lai tā atvērtu acis. Esam laimīgi, ka mums dota atkal izdevība cīnīties. Ne tikai par savu dzīvību, bet arī par citu latviešu likteni, jā, lai iespaidotu visas cilvēces likteņus. Par mums runās, mūs atcerēsies.

Ne par velti būs izstaigāti Kurzemes asins lauki, ne par velti esam pārvarējuši Baltijas jūras vētru. Krišanai arī te ir nozīme. Varbūt vēl lielāka nekā Kurzēmē, jo tā notiek visas pasaules priekšā. Nedrebēsim.

Kas darāms?

1. Katram gadījumam jānoraksta garīgais testaments.

2. Vēl raksts mūsu avīzei.

Izmisums —? Nē, izmisuši neesam. Zinām, ko darām.

Uz mani skatās Maija un mazā māsa Vija. Tēvs,

māte un visi tuvie. Viņi mani stiprina garā un pavadīs mani visās manās gaitās. Nē, nekāda izmīsums.

24. novembrī, 1945.

B.: Jau trešo dienu dzīvojam bez ēšanas. Jūtu mazliet nogurumu, bet tas nekas. Šodien mēs saņemām ziedus no zviedriem, apsietus ar viņu valsts krāsu lentu. Nebijām to gaidījuši. Tas dod spēku turpināt cīņu līdz galam. Par mums iestājas arī zviedru karavīri, viņi iesnieguši valdībai protestu par mūsu izdošanu.

Komandants šodien netika noietnē, jo viņi bija vairāk par sešām personām. Divi kareivji tika izsaukti laukā, lai pie mums varētu ierasties komandants ar ārstu. Rīt būšot vispārēja ārstu apskate, vai nav jau kādam badošanās sekas.

Vakarā vēl saņemam puķes.

24. novembrī, 1945.

G.: Vakar mums pateica, ka zviedru valdība paliek pie sava lēmuma — mūs izdos. Bet lietu vēl skaidrošot, cerību maz. — Štrunts!

Mēs uzvarēsim:

1. ja mūs atbrīvos vai atļaus izceļot uz rietumiem,
2. ja visi kopā izcīnīsim cīņu līdz galam. Mūsu nāvei ir neaptverama nozīme.

Zaudēsim:

1. ja kāds mēģinās ņemt vagu (sākumā domāju citādi), jo bēgšana nozīmētu, ka neesam stingri

karavīri, neizturam cīņu par savu taisno lietu līdz galam,

2) ja pietrūks cietas gribas un daļa no mums uzkāps uz krievu kuģa.

Mēs pašreiz atrodamies it kā uz skatuves aiz divkāršiem dzeloņu žogiem. 7—12 prožektoru, bez tam katrā staba galā spuldze. Sargi redzami kā parasti, bet mežs pilns slēpņiem. Mūs un fričus (tie šodien taisījuši burkšķi) sarga divi bataljoni un 64 valsts slepenie! — Lūdzu!

Šodien saņemām zviedru armijas baltās ziemas mices. Vai cerību cepures? Ierakstu vārdu. Nu visi izskatāmies vienādi kaujas biedri.

Baznīcu pasaule ir satraukta, sākot ar baptistiem, beidzot ar Vatikānu. Sieviešu organizācijas pasniedz puķes ar zviedru krāsām. Tādam žestam tomēr liela garīga nozīme.

Šodien bombardēts karalis. Saviem juristiem prasījis veto tiesības, kas reti noticis Zviedrijas vēsturē.

Vakarā svētais vakarēdiens. Mācītāja vārdi un puķes — kā uz miršanu. Lai!

Dzīvei ir tikai tad vērtība, ja var ko lielu izdarīt. Liekas, ka nekad nebūs tik goda pilna nāve kā šeit. Savos kaulos jūtu — esmu atkal karavīrs.

Un Aldis. Šajā nāves ēnā cinisks un sarkastiski nicinošs. Īsts kaujas biedrs. Arī visi pārējie. Man liekas, ka mēs par sevi mazāk drebam nekā viņi tur ārpusē.

Aldis, nupat pienācis, saka: „Es vēl neesmu interesanti bāls...”

Kāda runa! — — — Varens miers ņem manu sirdi,
Ko var zaudēt, ko var gūt —
Kādēļ bēdās sevi tirdi?
Tā, kā ir, tā vajag būt!

Žēl, ka nedrīkstam uz galdiem gravēt, kā reiz

darījām uz ēdamdozēm. „Ēdisim un dzersim, jo rīt mēs mirsim!”

Nav ko ēst — tādēļ...

Šodien trešā diena, to vairs nemana. Aizvakar jutu izsalkumu, un vakar bija dulla galva.

Interesanti atzīmēt izjūtas. Kaut kādās lūgšanās maz gremdējos. Noteikti mazāk nekā Kurzemē vai mājās. Mūsu Dievs un Laima mūs redz.

Vakarā atkal saņemam puķes — sarkanbaltas krizantēmas. Ak tu, kociņ! Citreiz uz jundu iesim ar ziediem.

Aldim trīs idejas:

1. Iešmaukt un nobeigties baznīcā.
 2. Tēlot ārprātīgo.
 3. Novēlēt savu liķi Zviedrijas Akadēmijai.
- Ļoti nopietni priekšlikumi.

Nāk prātā cita dziesma: Jāceļas būs augšā,

Jā tik varēs tikt —
Pašam sev uz kapa
Bleķa kroni likt.

Līdz 26. novembrim visam jāizšķiras.

25. novembrī, 1945.

B.: Stāvoklis bez pārmaiņām. Šodien, kā pie svētdienas, aiz žoga saradies daudz ziņkārīgo. Bet tuvāk par divi simti metriem viņi netiek.

Arī Stokholmas strādnieki streikojot mums par labu. Un te katru dienu notiek dievkalpojumi. Jūtamiem kā uz nāvi notiesāti. Esmu jau nolēmis, ja bruks man pakal, tad — dunci ribās!

Mans veselības stāvoklis ir sliktāks. Nogurums, sāp pakrūte un arī galva.

25. novembrī, 1945.

G.: Ticību, drosmi, izturību!

Labā diena, kaut nakts sapnis un rīta puse tādu nesolīja. Nospodrinu zābakus, uzrakstu sev un pāris citiem lūgumrakstus karalim. Bija man to zināt, kad 1929. gadā kā zēns viņu Rīgas jūrmalā sveicināju ar Zviedrijas karodziņu! Un tomēr no šīs zemes man paliks laba atmiņa — zviedru tautas dāvināta nacionālā lente.

Jundā stājos ar sārtu rozi pie krūtīm.

Uzrakstu Alberta tēvam, ka viņš mans mātes brālis. Liekas mazliet jocīgi un mulķīgi, ka visi tagad ķeras pie salmiņiem.

No rīta dažus aizveda uz lazareti. Ārī tur viņi turpinā bada streiku. Tiešām velni. Mūsu Pučkovskis jau sen guļ slimnīcā reumatisma lauzts, arī viņš pievienojies streikotājiem. Tāda stāja iespaido visus.

Ziemeļitis saka, ka vienīgā izeja ir nazītis. Tikai šaubās, vai to paspēs lietot, ka nepārsteidz. Ārī mēs ar Elmāru aizvakar ļoti solidi apsvērām visas no-likvidēšanās iespējas. Mans reālais lēmums — pie mīestas ar plāksteri paslēpt žiletas nazīti.

Šis tas pasaulē notiekot. Mūs esot pieprasījis Amerikas sūtnis. Stokholmā par mums vien runājot un skolnieki demonstrējot pie karaļa pils. Sociāldemokrātu deputāts prof. Lundkvists teicis, ka viņš savā 17 gadu politiķa praksē tādu kauna darbu vēl neesot piedzīvojis.

Visās zviedru baznīcās notiek aizlūgumi par mums. Ļoti sirsnīgs ir katoļu mācītājs Vilnis. Es viņam teicu, lai saka viņiem tur ārpusē, lai viņi nebēdā, mēs nedrebam.

Visapkārt prožektori. Tie mūs izcēlušī visas pašas gaismā. Par to pulkvedis jauki runāja, un vēl

par sentēvu gariem un mūsu savienošanos ar tiem.

Tad vēl viens labs žests, vairāk kā žests — lūdzām kapteini Ķeseli atgriezties pie mums. Latvieši tomēr ir vienoti paša beidzamā priekšā.

Kas vēl būtu jādara?

1. Testaments par laicīgām lietām.

2. Vēstules uz Vāciju. Varbūt vēl sasniedz pierīgus.

3. Sludinājums avīzei.

4. Ko darīt ar Viļņa atsūtītajām 25 kronām? Sūtīšu atpakaļ, jo lūdzu tikai aizdot.

Zēni saka: karalim ir sūdīgāk nekā mums. Viņš vecs vīrs un viņam visa valsts...

Kas vēl jāatzīmē, tāds sirdij tuvāks?

Andrejs Eglītis: „Svešuma putekļu aplipsis un sīko runu vairīdamies, es šodien stāvu savu mirušo priekšā, atsegts līdz dvēselei — lai mani tiesā! Un pagriežas pret mani mātes vaigs ar nāves lielceļā mīlu roku neaizspiestām acīm, un es zinu: neesmu tai devis kapa vietu. Nu dienas un nakts iešu viņas vaiga uzlūkots, zinādams, kas man jāpilda. — No nāves skuju zaļuma mani raugās kara ratu samīts bērnis, jā, atceros pamestu bēgļu māti ar visu šūpuli tēvzemes ceļmalā.”

(Arī es atceros to grūto māti pie Tukuma. Viņa staigāja mierīga, kamēr mēs drebēdami gatavojāmies kaujai).

„Un nāk meitene ar saplēstu miršu vainagu, piedod — es sevi nāves stundā vairāk milēju par Tevil Tur kareivis un kaujas lauks, ko pametu, tur tēvzeme atstāta karstā cīņīņa brīdī.

Spriediet tiesu, mirušie, šī ir jūsu pulcēšanās diena! Vediet mani dzīvās un mirušās tautas taisnības priekšā — par maz esmu cīnījies!”

A. Eglītis

Es glābos pats.

Kaut varētu ar savu dzīvi un nāvi to izpirkt!

26. novembrī, 1945.

B.: No rīta atbrauc mācītāja Lamberta meitas, bet neļauj ar viņām sarunāties.

Pagājušā naktī noticis kāds pašnāvības mēģinājums ar nazi. Sirds nav ķerta, mazliet par augstu. Šodien atkal aizved uz slimnīcu vairākus mūsējos. Viens jau izskatījās kā pusmironis, bez samaņas. Ar katru dienu te paliekam mazāk, bet streiku neviens nedomā lauzt. Mūsu liktenis vēl arvien ir neskaidrs.

Ierādās preses fotografi. Nofotografēja visvecāko karavīru, kam 64 gadi, vidējo ap 30 gadiem un jaunāko — tikai 17 gadus vecu.

26. novembrī, 1945.

G.: Kaprālis Vilks pagājušo nakti iegrūda krūtīs kabatas nazi. Virsleitnantu Plūmi aizveda pusnesamaņā, ar aukstām kājām. Dievs, dod viņiem spēku izturēt! Arī Maucis šķīrās no brāļa, aizbrauca uz slimnīcu, un vēl daži. Tur viņi turpina badošanos.

Grūti piecelties. Jākustas lēnām, citādi gar acīm sagriežas melns. Mazliet spiež arī pakrūtē. Izsal-kuma nejūt. Šodien ie baudijām mazliet sāli, laikam palīdz psiholoģiski. Gribu vēl izturēt vismaz trīs dienas. Jāiztur!

No rīta te ieradās ap 20 korespondentu. Trakums — abi ar Aldi tēlojām galīgi beigtos. Vedu viņu zem

rokas apakšbiksēs uz ateju izpūrušiem matiem. Lai šiem būtu viela sensācijām. Ja esam nāvei nolemti, tad varam atļauties arī nīrgt par sevi un citiem.

Vai nebūs žēl, ja šis cīņu dienas izbeigsies? Mēģinu sev iestāstīt un mazliet arī ticu, ka tāda dzīve man patīk.

Vakarā brālis Lamberts mūs patiesi stiprina. Īsts garīgais tēvs. Kāds teica: „Tas ir gan vecītis, pats nelaimē, bet mūs neaizmirst!”

27. novembrī, 1945.

B.: Mūsu stāvoklis ir uzlabojies. No Stokholmas bija ieradusies ārstu komisija, visus pārbaudīja. Sotlija, ka krievi mūs neizdos. Un par mani kā nepilngadīgo ir uzņēmies gādību Grīna kungs.

27. novembrī, 1945.

G.: Mūsu draugam dzimšanas diena. Tāda! Abi ar Aldi uzdāvinājām „Mēness upi.” Grāmata nu stāv uz pelēkā barakas galda starp puķēm un zviedru lentām pie latvju standartīņa. Tā palīdz. Brižiem gan domas no tās atraujas, traucē starmeši un viss tas, kas ap mums notiek. Jaušu robežu starp dzīvību un nāvi.

28. novembrī, 1945.

B.: Mani un pārējos ved uz slimnīcu, jo visiem ir kāda vaina. Mašīnā iekāpu bez bailēm, bet kad

brauciens sākās gar jūrmalu, tad domāju, vai tik neved uz ostu, vai mūs nelādēs kuģi? Tas tomēr nenotika, desmitos vakarā sasniedzām slimnīcu. Arī kāds zviedru garīdznieks brauca mums līdz.

Te mūs uzskata par smagi slimiem.

28. novembrī, 1945.

G.: Pagājušo nakti vēl neaizveda. Nogalinājies Lapa — leitnants. Tikko dabūjis zināt, ka sieva un bērni veseli Vācijā. Tāds liktenis!

Vai mūsu rindu retināšana reiz nebeigsies?

Iedodu Aistu zemes attēla kartiņu ar ierakstu lietuviešu vecākam. Viņi visi spiež man roku. Vai šis būs pēdējais darbs manai sašķeltai Aistu zemei?

Vina reibuma un meiteņu maiguma daudz nesmu baudījis. Romantisko dzīvi maz pazīstu. Nevajaga. Man pietiek darītā Tēvzemei — Rīgā, Kurzēmē, te Zviedrijā. Varu arī beigt šīs pasaules uzdevumu.

Ierastā kārtība. Nāvīgs miers. Dzelžaina pašdisciplina.

Vēlā vakarā:

Glābti! Vismaz uz laiku.

Ātveda uz Erebrū, Zviedrijas vidienē, 50.000 lielā pilsētā. Cauri citai pasaulei. Tā likās tik bezgala tāla aiz sanitārās mašīnas loga. Mirdzošu pilsētu ugunis, jautri puši un meičas, ēd kūkas un tērzē. Tuvākas likās mēnesnīcā bāli spīdošās ezermalas un kuplu krūmu pļavas. Bet šajās slēptuvēs neguļ neviens šīs zemes vīrs. Cik draugu man nedreb dzimtenes krūmos un mežos! Un cik trūka, ka es pats būtu viņu vidū.

29. novembrī, 1945.

B.: Atrodamies policijas uzraudzībā. Slimnīcā strādā arī kāds latviešu ārsts, viņš ir ļoti laipns. Šajā pilsētā esot pavisam kādi 15 latvieši. Šovakar divi atnāca mūs apmeklēt, bet tā kā esam slimi, viņi ilgi pie mums neuzkavējās.

Streiku turpinām arī te, kaut spēka vairs nav.

2. decembrī, 1945.

G.: Ir dažādas ziņas. Ne tikai labas. Galvenais, jāpaliek te, cik ilgi varēs. Likšu šeit lietā savu veco TBC. Redzēs.

Latviešu ārsts. — Turpinām badu.

3. decembrī, 1945.

B.: Mana sirdsdarbība ir vāja, dabūju „sprices.” Vienīgais mierinājums, kuģis esot aizvedis vāciešus, bet mēs turpinām bada streiku.

4. decembrī, 1945.

B.: Naktī nemierīgi gulēju, bija silkta dūša. Vakarā atkal atkārtojās, biju tuvu ģibonim. Bet tas nevilcās ilgi, jo dabūju divas sprices sirds darbībai. Ēst vēl nedrīkstam, jo mūsu stāvoklis ir bez pārmaiņām. Esam jau badojušies 13 dienas.

4. decembrī, 1945.

G.: Esam astoņi vienā istabā.

Domāju, sapņoju. Protams, par ēšanu un mājām. Ļoti interesanti. Bieži atrodos jaunajā valstī, brīvajā Rīgā. Visi nabadzīgi ģērbusies, bet priedīgi. Iedomājos — sākumā atvērsu veikalu ar lietotiem priekšmetiem — apaviem, velosipediem utt. Rupjmaizes kūka no sakaltušas maizes — pieci santimi. Sapnī jau ēdu šo maizes gabalu.

Apakšā, mūsu mājas pirmajā stāvā, vecajā dzīvoklī atgriezies Malda ar mazo.

Nekā cita tagad neēstu kā skābo kāpostu viru ar rupju maizi. Tāds kairinājums laikam no K. stāstiem par ēdieniem Romas viesnīcā. Un Maskavā. Vira a 60 kap. no sēnēm, bez gaļas. Vakaros vienmēr par to runājam. Sak, varbūt pēdējais vakars bez ēšanas, jāizmanto. Un divaini, ja pats par ēdienu runā, tad ēst vairs negribas. Vispār, izsalkuši nesam. Sievišķi rītos ēdiens nenāk prātā.

Naktī esmu it kā citā pasaulē. Tikai no rīta mostoties atjēdzos — ak tā, es taču esmu Zviedrijā, badojos, uz nāvi notiesāts!

Dienā pusmiegā radās laba ideja. Atgriežoties brīvajā Latvijā, jāizdod skaista grāmata par Baltiju. Krējumkrāsas audeklā, uz vāka ģeografiskās kontūras, karodziņi vai vapeniši. Saturā: Vai pasaule var iztikt bez mums? Raksti par Igauniju, Latviju, Lietuvu. Arī par Baltrutēniju. Kultūra, vēsture. Un Aistijas ideja. Gleznu reprodukcijas, dabas skati, kartes, daudz izskaidrojošu skiču, ne statistika. Grāmata bez maksas jāizdala pasaulē baltiešu draugiem.

5. decembrī, 1945.

B.: Man jau dotas 6 sprices, bet labāk netiek. Ja slihta dūša, uzdzeru ūdeni, ja gribas ēst, uzpīpoju cigareti. Šovakar iedeva „zāptes” ūdeni, ar spricēm vien netiek galā.

Citādi nekas prātīgs nav zināms. Dzird, ka par mums sāk atkal lemt, bet ko, to nezinām. Streiks esot jāturpina un jācer labākais. Es gan domāju, ka ar rītdienu sāksu likt mājā.

6. decembrī, 1945.

B.: Vakardienas cerības vējā. Pienāk brokasta laiks, pusdienu, no ēšanas nekā, tikai citrona ūdens. Mūsu streika komitejas priekšnieks ar šodienu atteicies pat no ūdens, lai ātrāk saņemtu izšķirošo atbildi.

Šodien mēģināju pirmo reizi staigāt. Kājas klausā, bet galva griežas un sirds kļūst vāja. Turpina sprices. Tikai viens sliktums, sāk samazināt cigarešu devu.

6. decembrī, 1945.

G.: Pirmā sprice, kaut sirds man strādā labi. Liekas, ka tas laiks, kad atkal ēdisim, ir tālu mūžībā. Žēl, ka dažkārt agrāk esmu maz ēdis. Jociņi, kādēļ vispār cilvēkam jāēd? Pie tam vēl trīs līdz četras reizes dienā. Vajadzēs vēl kādreiz badošanos pamēģināt, kad būšu brīvs.

Nekas sevišķi nesāp, bet, pieceļoties no gultas, reibst galva. Gars un griba — kā parasti.

8. decembrī, 1945.

B.: Eichfuss esot atteicies no streika vadības, jo neēšana uz vājākiem varot atstāt ļaunu iespaidu.

Ar ilgošanos gaidām, kad atnāks ārsts un pastāstīs kaut ko jaunu par mūsu likteni. Māsiņas saka, ka drīz mēs varēšot sākt ēst, varbūt jau šodien. Ar nepacietību gaidu, kad varēšu atkal paikot.

Šovakar sākšu ēst, jo mans veselības stāvoklis esot hīstams, ārsts neuzņemas risku par manu dzīvību.

17. dienas vakarā sāku paikot. Pārējie turpina badoties, lai gan citās slimnīcās streiku jau esot beiguši. Citādi stāvoklis nav grozījies ne uz labu, ne ļaunu, kāds bijis, tāds ir vēl tagad.

Domāju, ka saņemšu piena viru, bet iedeva tikai zemeņu ievārījuma ūdeni.

8. decembrī, 1945.

G.: Aizveda jauno zēnu D., laikam uz citu istabu. Viņam pulss — 39. — Citur streiku esot beiguši, mēs gaidām telefonogrammas apstiprinājumu.

9. decembrī, 1945.

B.: Guļu viens pats atsevišķā istabā kā uz nāvi notiesāts vieninieka kamerā. Ir svētdiena. Bro-

kastīs saņēmu krūzīti uzsildītā zemeņu ievārijuma un tādu pašu atšķaidītu dzeršanai.

10. decembrī, 1945.

B.: Brokastīs dabūju vienu trešdaļu krūzītes ar miltu tumi. Gribēju vēl, bet nedeва. Pusdienās krūze augļu sulas, tā labi garžoja. Tas viss, ko sākumā dabūju ēst.

Šodien man ir labāk. Cik māsiņa ienesa, tik izdzēru. Viņa tikai brīnās, kur tas viss paliek...

Saņēmām arī algu, tā mums pienākas. Tikai nezinu, kādēļ nenāk vairs latviešu ārsts, gaidu ar ilgošanos. Viņa vietā ir viens zviedru ārsts.

11. decembrī, 1945.

B.: Pusdienās saņēmu divus sausīņus un pienu. Sirds darbība ir labāka. Latviešu ārstu nevaru sagaidīt, varbūt pārcelts uz citu slimnīcu.

Šodien ir sākuši ēst arī citi. Streiks līdz turpmākam pārtraukts.

11. decembrī, 1945.

G.: Izturam 19 dienas!

Sākām 21. XI pl. 6.00 vakarā (pēdējo reizi ēdām, dzēru kakao ar biezpiena maizīti).

Oficiāli: sākām 22. XI pl. 7.00.

beidzām 11. XII pl. 7.00, 1945. g.

Varbūt nu atlicis pēdējais prieks — ēst! Nosvinēt Ziemassvētkus un tad — aidā!

Plkst. 9.00: trešdaļa krūzes piena ar „vellingu” (pulveri).

Plkst. 14.00: puskrūze karsta piena ar „vellingu” un 2 sausīņi.

Plkst. 18.00: trešdaļa krūzes rabarbera ķīseļa.

Naktī sāp vēders. Labi, ka nedeļa vairāk, kaut dienā pukojāmies. Gandrīz ceru uz — dzelteno...

12. decembrī, 1945.

B.: Ir liela ēstgriba, bet nedod. Brokastīs ienesa to pašu viru mazā krūzītē kā pirmās dienas rītā. Pusdienās tikai trīs sausīņi un piens. Teicu, lai atnes biskvītus par manu naudu. Vakarā ēdiena karte mainījusies, dabūju ceptu jauno pienu(?) Ēdu arī savus biskvītus un jutos omulīgi.

Šodien bija kāda ārstu komisijas vizīte, laikam no Stokholmas.

Cītīgi rakstīju vēstules savam draugam un Pārīdzības komitejai.

12. decembrī, 1945.

G.: Naktī. — Uzvaru pats sevi...

13. decembrī, 1945.

B.: Šorīt mani uzmodināja ar dziesmu māsiņu koris. Visas ģērbušās baltos pārvalkos, ar svecēm

rokās. Sākumā nevarēju saprast, kādēļ. Bet šodien ir Lūcijas, un viņiem tā diena svinama.

Laukā ir uzsnidzis sniegs, un visu dienu putina, ka zeme un debesis griežas kopā.

Pusdienās dabūju sasmalcinātus burkānus krējuma mērcē. Vakarā krūzi mannā putriņas.

13. decembrī, 1945.

G.: Lūcijas diena. — Brīnums.

Pati svētā baltās drānās, ar degošām svecēm galvā, nāk pie mūsu gultām. Un baltu meiteņu koris. Sniedz smaigus, piparkūku sirdi un karstu vīnu. Sirdi, ko tik ļoti mīlu.

Ko citu varu darīt kā saņemt viņas roku? Un smaigu pretī. — Daži raud.

Cilvēk, cik tu tomēr esi stiprs, ja vari uzvarēt pats sevi! Un tagad šī ir brīnišķīga alga. — Mēs dzīvosim!

Snieg — bieza, bieza kārtā. Ātceros kamanas ar zvārguļiem...

Gaišs. Savā priekā sūtu vēstuli Aldim no jaunā biezā vēstuļu bloka. Lasu brīnišķu O'Henri stāstu. Dzirdu dažas taktis no „Mazās nakts mūzikas.”

Šodien dzīvības atgriešanās — Santa Lucia!

14. decembrī, 1945.

G.: Ārsts visiem uzdāvināja amerikāņu cigaretes „Lucky Strike.” Lai iet pirmā, nākošo smēķēšu, kad būs pilnā „kostē.”

Pusdienās mazā tasītē makaroni ar melleņu sulu.
Vakariņās sautētu burkānu putriņa.

Sarunas par zivīm un zvejošanu uz pirmā ledus.
Arī mēs esam uz āķa. Kāda starpība — zivs vai cilvēks?

Lasu Po un Dikensu.

Sveru 55 kg. Pāiet nevarētu.

15. decembrī, 1945.

B.: Ēdienu porcijas ir jau lielākas, un vakariņās dod mannā putru. Šodien atkal apēdu daudz biskvītu. Nezinu, vai nebūs tāpat kā pagājušo reizi, kad naktī bija jāskrien...

Šovakar pāiet nedēļa, kopš mani ievietoja te un sāka barot. Bet maizi nedod, sausu vien un plānas putriņas. Nezinu, cik ilgi tas tā turpināsies. Aiz garlaicības mācos zviedriski.

15. decembrī, 1945.

G.: Vēstule no māšeles! Dzīvi Jūlis, Modris, Alberts, Cielaviņa! Un daudzi citi! Un Namnieks goda vīrs! Ir dienas un brīži, kad cilvēks tiek pacelts citā pasaulē — nāves tuvumā vai lielā priekā. Šī diena ir tāda. Zināt, ka viņi visi ir sveiki un veseli, redzu viņus! Tas ir pirmais solis mājup. Vai tur satikšu Maiju? Vai dzīvosim?

Aizrakstu Vijai un „šiem.” Caur zviedru Sarkamo krustu vācu valodā.

Kas vēl jādara?

1. Jāaizsūta par sludinājumu 7 kronas.

2. Jāziņo Kārlim, lai aizraksta Albertam, Jūlim, Valdim.

3. Lai Vilis „šiem” abonē avīzes.

4. Jāievieto sludinājums par Uiho un Albertīni.

5. Jāraksta atbilde Kaudziša kundzei.

6. Noskaidrot, kādas iespējas piederīgiem ieceļot Zviedrijā.

Apmēram pirms gada saņēmu ziņu drūmajās Rumbās, ka viņi manas vēstules saņēmuši. Tagad atkal sakari atjaunoti. Zinot, ka visi draugi dzīvi, novēlies liels smagums. Ir labi sajust biedrus. Bet ko jūs esat darījuši Aistijas zemei? Esmu laikam vairāk kveldināts nekā viņi.

16. decembrī, 1945.

B.: Šorīt biju ar ēšanu apmierināts, bet pusdienā sanāca dusmas. Ātnesa tikai vienu karoti kartupeļu biežputras, pēc tam divas karotes saldā ēdiena, un tas bija viss. Arī vakarā ienesa tikai tasīti kakao un vienu sausiņu. Dūša galīgi purvā. Ēdu un lādos pie sevis, jo gribas vēl, bet nav. Ilgi nevaru aizmigt.

17. decembrī, 1945.

B.: Brokastīs viena ola, šķēlīte baltmaizes ar sviestu un pienu. Pagājušo nakti nemierīgi gulēju. Vairākas reizes pamodos.

17. decembrī, 1945.

G.: Ritos gaišs garastāvoklis. Vakaros domās sarunājos ar piederīgiem, ar draugiem, ar Maiju. Gulēt varu tikai ar miega zālēm.

Pie slimnīcas logiem iekārto signalizāciju.

18. decembrī, 1945.

B.: Logus nosien ar drātīm, lai nevarētu atvērt. Mūsu stāvoklis nav mainījies, viss pa vecam.

18. decembrī, 1945.

G.: Ļoti jauki brīži. Gaišs, lasu, skan laba mūzika, ēdu medu kā senās dienās. Esmu mazliet nemierīgs par galvas sāpēm, bet to vainu te noskaidros.

Daudz mūs nebaro. Vakar pirmo reizi baltmaize ar sviestu.

Saņēām vēstuli no „bārdiņas” (Eichfuss-Ātvars — A. Dz.) Rakstīta 8. decembrī. Tātad turpmāk katram jācinās individuāli. Bet cerības ir mazas. Aizrakstišu Jūlim smagu vēstuli. Ko un kā viņš par mani domā? Tagad man vienalga, zinu savu taisnību.

Dažkārt man liekas, ka esmu traks ar savu Āistiju. Bet ja cilvēks uz kaut ko tiecas ar stiprām jūtām, tad viņš ir likteņa aicināts. Šī ideja man radusies, ejot cauri trim nāvēm. Traks es gan būtu, ja neko nemēģinātu darīt. Pašam jāveidojas uz augšu, jo sevi nepiemānisi.

Ziemassvētku kartiņas „bārdiņam,” pulkvedim un citiem.

19. decembrī, 1945.

B.: Jauna ziņa: svētkos mēs palikšot slimnīcā, pēc tam mūs savediņot visus kopā un katru sīki izjautāšot. Dzird, ka uz svētkiem zviedru māsiņas mūs apdāvinās, tādēļ arī mēs noziedojam dažas kronas, lai apdāvinātu slimnīcas personālu.

Par ēšanu nevar vairs sūdzēties. Dod maizi un auzu pārslu putru, bet ēst vēl gribas tāpat, jo porcijas ir mazas.

Šodien nosūtu svētku apsveikumu kartiņas uz Dāniju, tepat Zviedrijā uz Istadi savam draugam un zviedru māsiņai Gerda.

20. decembrī, 1945.

B.: Pēc ilgiem laikiem ēdu apelsīnu. Neatceros, kad pēdējo reizi to ēdu.

Ziemassvētki jau pie durvīm. Gatavojamies tos sagaidīt, cik vien labi iespējams mūsu apstākļos. Domāju, ka rīt tikšu atpakaļ uz veco istabu, lai svētkus varētu nosvinēt kopīgi. Vienam te ir ļoti garlaicīgi.

20. decembrī, 1945.

G.: O, kāds baigs varonis esmu pret tiem tur Vācijā! Taisījis cauri nezin ko, par to vairs runāt negribas. Bet vai esmu patiess pret sevi?

Tādēļ: — lai nemeloju un nesaku to, kā nav,
— lai nerunāju to, kas man nedara godu.

Pašu galveno, ko dienā domāju, šobrīd esmu aizmirsis. — Jā — vai tas ir svarīgi, ka esmu bijis pie Lestenes, tad ar triecienlaivu pārvarēju jūru un tā joprojām? Vai es hūtu citādāks, ja man būtu dzelzs krusts? Jātver lietas dziļums, ne virspuse.

Kā ironija pret mīļajiem dzimtenē — šodien pēc pieciem gadiem ēdu apelsīnu!

Nopirkts: 250 gr piparkūku	— 1,41 kr.
2 tāfelītes šokolādes	— 0,80 kr.
1 kg apelsīnu un ābolu	— 2,00 kr.
150 gr konfekšu	— 1,00 kr.
250 gr medus	— 2,55 kr.
Pasūtīnāta torte	— 0,70 kr.

Lasu „Indiešu naktis.” Ticu, ka iegūstu atkal garīgus spēkus, vismaz ceru. Mēģinu pierast pie nāves domām. — Cik tuva tomēr Indija mūsu senajai neuzminētai, bet izjustai ticībai un parašām!

Labi, ka liktenā biedri lasa bibeli, ja viņi cita nekā nejūt un nezina. Kaut kā jāiegūst dievišķais tuvums.

Patīk temperamentīgā „sister Ingrīda.” Atgādina Austrīņu. Un māsa Aina atgādina vecu paziņu. Tāpat kā Ilze Kalnāre teica par 19-tās vīriem: jūs viņus par varoņiem nesauciet, tik gurušiem kājas noaujiet! Tā viņa man noāva kājas, kaut negribēju to ļaut.

Neesmu nekā darījis. Šajā ziņā būtu labi, ja zinātu, ka laika nav daudz. Bet gribas kādreiz atlaist grožus arī vaļīgāk.

Pirms gadaāju sarmotā rītā no Rumbām uz Ceraukstēm.

21. decembrī, 1945.

B.: Tiku atpakaļ pie puisiem uz veco istabu. Īsāks laiks, varu sarunāties un padzīt velnu. Šodien saņē-
mām katrs puskilo biskvītu, Ziemassvētku dāvana.
Daži jau pusi noēduši. Es tādā sacensībā nevaru
piedalīties, ne spēju vairāk ieēst, jo jūtos kārtīgi pa-
ēdis.

Šodien ir pagājis vesels mēnesis, kopš sākām
bada streiku. Toreiz domājām, ka nekad vairs ne-
ēdisim, mīrsim bada nāvē.

21. decembrī, 1945.

G.: Katrs grib būt dzirkstele, arī es. Bet — zinu
savu.

Tikai šodien kārtīgi paēdām. Pusdienās zivju filē,
vakariņās olu maizīte, auzu pārslu biezputra, piens.
Bez tam visu dienu gandrīz nepārtraukti: biskvīti,
piparkūkas, konfektes, medus — visādās variācijās.
Vakarā vēl apelsīns.

Rekords pieder Borīsam: 2 tafelītes šokolādes, 47
piparkūkas, 3 apelsīni, konfektes par 2 kronām, pus-
burka (250 gr) medus. Virsū 12 cigaretes.

Vai pirms mēneša varējām iedomāties, ka bado-
simies 19 dienas? Un pirmo reizi kārtīgi ēdisim pēc
mēneša? Vai to zinādami nebūtu nobijušies? Bet tā
lieta bija samērā vienkārša.

Staigāju pirmo reizi kopš 28. novembra.

Uzklāju gultas galam sarkanu segu. Saku mācai
Aīnai — sista komfort (pēdējā ērtība).

Cik atceros, uzzīmēju latvju ornamentus, jo pie
saviem koferiem klāt netiekam. Ojārs grib gatavot

„latvju tērpu” piemiņas kartiņas dāvināšanai slimnīcas abiem (zviedru un latviešu) ārstiem, māsām Aina, Ingridai, „čirkai,” „mazajai” un mūsu tantei Albertīnei.

Leitnants Alksnis uz nāves gultas. Tomēr foršs puika.

Turpinu lasīt arī „Vindzorieta.” Savādi, vai Šeks-pīram tik smaga valoda? Izlasot vācu tulkojumu, saprotu labāk.

22. decembrī, 1945.

G.: Vakar pateicu ārstam par galvas sāpēm. Rentgens rādis. Esmu gatavs jaunai, varbūt vēl smagākai pārbaudei. Ja vaina būs nedziedināma, tad vismaz ceru, ka gads dzīvei vēl atliks. Tajā laikā jāuzraksta tā Latvijas jaunatnes vēsture, kuru pats esmu piedzīvojis. Un varbūt redzēšu vēl mīļos.

Drudžains darbs.

Šīs bailes man no vasaras. Vairākas reizes galva stipri sāpēja. Arī Rinkabijā, kad rakstīju. Vai tas no pavasara purva drudža, vai no peldēšanās Martebo grāvī, vai arī no dzīves teltī? Sāp pakausī, kreisajā pusē aiz auss. Sevišķi stipri pēdējās bada dienās, arī šodien. Vakaros un naktīs vienmēr jūt. Līdz šim nebija dūšas uzzināt patiesību, jo uz nāvi notiesātam nav dzīves. Lai tagad pie reizes viss tiek skaidrs.

Vai tikai migrēna? Hā! Ja zinātu, ka tikai tā, tad vēlreiz no nāves izglābies! Ja Laima būs lēmusi izdarīt savu — izdarīšu, ja ne — labi arī tā. Ceru. Ticu Liktenim.

23. decembrī, 1945.

G.: Nāve —? Dzīvība —?

Sāp galva. Ir bailes. Un tomēr ceru.

Ienes svētku egli. Prieks.

Pirms gada sākās Ziemassvētku kaujas. Kur Zube un Putāns? Vai palika dzīvi?

Kad mana dzīve būtu
Tik mana vien,
Man viegli būtu nomest
To katru dien.

Man viegli būtu uzcelt
To katru dien,
Kad mana dzīve būtu
Tik mana vien.

Vēlu vakarā:

Zēni jau sāk staigāt uz WC. Pieceļoties pirmajā brīdī reibst galva, papēžos „dur adatiņas.” Bet ja pieturas pie sienas, paiet var. Sveru 56 kg.

Vakar un šodien nav launaga, tas rada dusmas. Taču saprotam, ka ārsts ir mūsu pusē, viņš zina, ko dara. Špiss saka: frizier, sukā ūsas uz leju! — Tas nozīmē: paika sūdiņa. Boriss karina priekšā vakar dotās zalvetes. Āina smeļ. Vispār pie mums nav garlaicīgi. Mans kaimiņš (iespējams, ka kādreiz saucies biedrs, bet nu mēs visi vienādi) runājot plātās ar rokām un mēģina simulēt. Puikas viņu par to apceļ. Saku — vēlāk būsīt labi draugi, jo, kas apceļas, tie mīlējas.

Vēl jāraksta Aldim vēstule. Īsta, atklāta.

24. decembrī, 1945.

B.: Eglīte ar elektriskām svecītēm un maziem Zviedrijas karodziņiem. Te viņi sāk svētīt svētkus jau no rīta. Aizdedzina svecītes, un māsiņas nodzied Ziemassvētku dziesmas. Uz galdiem uzklāj svētku galdautus.

Šie Ziemassvētki tiešām nav tukši. No Sarkanā krusta atnāca trīs zviedrietes, katram uzdāvināja augļus, saldumus un izdalīja Latvijas karodziņus. Atnāca arī Ziemassvētku vecītis, dabūju banānu. Šo augli ēdu pirmo reizi mūžā. Vislielākais pārsteigums bija, ka atļāva kādai latvieteī mūs apciemot, viņa atnesa puķes latviskās krāsās.

Neguļam līdz pusnaktij, gaidām dievkalpojumu.

24. decembrī, 1945.

G.: Klausāmie radio pusnakts mesu. Manas gultas kājgalā egle ar elektriskām svecītēm. Aukstas. Bet tas atkarīgs no paša, kā to uztver. Uz galda zviedru dāvinātais Latvijas standartinš un pilsētas latviešu dāvana — sarkanbaltas puķes. Vēstules, apsveikumi, arī no Alda. Viņi Kalmarā izturējuši 21 dienu!

Nezinu, vai tas uz labu, ka tik baigi paikojam šokolādi, biskvītus, apelsīnus, konfektes un nez ko vēl. Saņēmām arī no zviedru „tomten” — Ziemassvētku vecīša cigaretes, ābolus, viģes, žāvētas plūmes un banānus.

Vakarā, kad zviedru mācītājs aizgāja, dziedājām savas dziesmas un deklamējām. Māsas Ainas dziedāšana man iet labāk pie sirds nekā radio koncerts.

Taču dzīva balss. Ārī zviedru valoda dziedot liekas jauka un cildena.

No rīta meiteņu dziedātā „Klusā nakts” atsauc atmiņā Maiju. Āsiņo pārrautā dzīvības saite. Šajā pārbaudes laikā toties esmu kļuvis tuvāks garam, savam Dievam.

25. decembrī, 1945.

B.: Mums diviem nepīpmaņiem izdalīja iekrātās cigaretes. Vecāis virsseržants laiž apkārt šokolādi. Mūsu sargi policisti pasniedz torti, laikam tādēļ, ka mēs viņiem katram uzdāvinājām cigarešu paciņu. Ārī latviešu ārsts mūs nav aizmīrsis, atsūtījis vīnogas, viģes un citus augļus. Vakarā kopā ar māsām un policistiem ēdam torti un dziedam dziesmas.

25. decembrī, 1945.

G.: Pirmie Ziemassvētki. Skan mesas dziesmas. Ātkal tikpat izcili svētki kā pagājušie trīs.

Redzēt, saprast, izjust.

Visas dzīves pamatā — darbs. Jādara, lai šie svētki tiešām būtu izcili. Tas būs sveiciens mīļajiem, tā pildīšu mazu daļu no savas sūtības. Kas man un mums slava un baudas, ja varam izdarīt to, kam esam dzimuši?

Rakstu par viesuļuguni 24. decembrī. Ātri pienāk pusdiens.

Pārlasu Raiņa „Uguns un nakts.” Ir vietas, kas rakstītas šodienai un mūžībai.

Vakarā dziedam. Pūt, vējiņi. Čuči, guli, ligaviņa.

Aijā, žūžū. Un vēl. Arī Ziemassvētku korāļu dziesmas. Ar bijību dziedam kopīgi, zviedri un latvieši.

Aina dzied — „Dem, vem skall tro.”

„Kaut zeme un debess zustu, tas, kas tic — nezudis!”

Laukā snieg, viss balts.

Atceros svētkus pirms trim gadiem. Tālis, Andža, Jūlis, Balva, Māra, Maija. Piebalgas meža šķūnis. Blukis, ugunskura dziesmas. Tu brālības. Tād gājiens caur tumsu un vēju uz Kalna Kaibēniem.

Esmu uz tu ar visiem kritušiem.

Pirms diviem gadiem: Gulbenes piesnigušā mežā. Pēc tam ielās un burzmā. Apē pie krustmātes. Jau nieši un slēpošana.

Pirms gada: Kurzeme. Ziemassvētki nāves tuvumā. Uguns, asinis, kritušie. Bet darijām un izturējām. Rakstījām Latvijas vēsturi.

Un tagad: visas ērtības, izņemot brīvību un steigāšanu. Greznā eglīte, svešas tautas rūpība. Laukā gaišas nakts debesis. Mākoņi guļ pilsētas ugunos. Tiem nav sarkanīgā mirdzuma, bet sidrabains miers. Logos ledus kristalli, aiz tiem apsniguši koku zari. Un mūzika ļauj atrauties no šīs pascules.

Pirmie svētki.

26. decembrī, 1945.

B.: Šodien svētki jau drūmāki, jo dāvanas apēstas. Tikai vakarā policisti vēl cienāja ar torti un kafiju.

Saņēmām pa kluso iesūtītu avīzi. Uzzinājām, ka leitnants Alksnis iedūris zīmuli acī. Krievu kuģis šoreiz aizvedis vāciešus uz plašo dzimteni. Tagad tas viss jau garām.

Vakarā ienāca zviedru māsiņa un lūdza, lai mēs

uzdziedam kādu latviešu tautasdziesmu. Bet no virs-
niekiem saņēmām rājienu, ka trokšņojam. Kad paši
dziedāja, tad skanēja viss koridors.

Uzturs nu ir labs, dod arī gaļas ēdienus. Varbūt,
ka drīz mūs sūtīs atpakaļ uz nometni. Jauno gadu
vairs nevarēsīm slimnīcā sagaidīt.

26. decembrī, 1945.

G.: Arī šodien vēl svētki. Elektriskās svecītes to-
mēr labas, deg visu novakari.

Turpinu „Uguni un nakti.” Spīdola runā uz mani.
Tā gūstu mieru. Un šīs dienas ir ar lielāku jēgu.
Skan Hendeļa oratorija.

Logu aizkariem ir mierīgas krokas. Tikai tagad
tās ieraugu sveču gaismā.

Puķes un Latvijas karodziņš. Te tam cita nozīme
nekā mājās. — „Vēl karogs sarkanbalts nesatīts —”
Šie svētki ir labi.

27. decembrī, 1945.

B.: Vakārā mūs negaidot pārsteidz pilsētas Sar-
kanā krusta pārstāves apmeklējums. Viņa atnes li-
monādi un četras tortes uz divdesmit vīriem. Kādam
no mūsējiem ir vārda diena, tā arī nosvinam trešo
svētku dienu.

27. decembrī, 1945.

G.: Šie svētki — pirmā atlīdzība par izciesto. Atkal
sveču gaisma, tortes un dziesmas.

Aina dzied — „Himmlen och Jorden ma brinna —”

28. decembrī, 1945.

B.: Saņēmām algu par desmit dienām. Bet nepatīkama ziņa — mēs vēl nedrīkstot tik daudz ēst, kā to darijām svētkos. Ar rītdienu saņemsim atkal mazākas porcijas. Arī no ārpuses neko ēdamu nedrīkstam saņemt. Tātad mūsu stāvoklis nav vēl uzlabojies.

Šodien pirmo reizi mums uzticēja pašiem noskūt bārdas.

29. decembrī, 1945.

B.: Nepatīkams stāvoklis. Mēs trīs veči esam pasūtīnājuši medu, bet nedrīkstam neko papildus ēst. Arī uz ateju nedrīkstam iet bez māsas pavadības. Tas viss izskatās pēc slihta humora.

Vakarā mūs atkal pārsteidza kāds draudzes koris ar garīgām dziesmām. Zviedri tomēr ir ļoti līdzjūtīgi cilvēki.

29. decembrī, 1945.

G.: Šejienes ticīgie nāk dziedāt, un viņu sludinātāji labi runā. „Vēl Dievs nav visos, bet viņš var būt mūsos pašos, tad būs taisnība, miers un prieks.”

Esmu lūdzis Ainei „den vakraste song” — skaidrāko dziesmu. Viņa to dzied pie manas gultas. Vēlāk norakstu. Paldies viņai par šo vakaru! — Viņa ir solījusi man dziesmu iemācīt. Tad Aina būs mana pirmā zviedru valodas skolotāja. Kas to varēja ie-

domāties, ka tas notiks slimnīcā? Ja šim pārbaudījumam tikšu pāri, tad gan būs tik daudz piedzīvots, ka to ne sapņos nevarēju paredzēt.

Bet priekšā vēl smaga cīņa.

30. decembrī, 1945.

G.: Esot svētdiena. — Dažreiz zūd ticība, tad grūti. Tie brīži ir visļaunākie. Kamēr pats gribu, ticu un daru, tikmēr vēl neesmu zudis. Dažreiz atrodos kā viļņos — augšā, lejā. Bet nav smiekla lieta izturēt mēnesi un ilgāk un nezināt — dzīvosi vai ne. Varbūt šī reize vēl smagāka nekā Kurzemē un uz jūras. Bet varbūt arī iegūts būs vairāk. Ja ne citādi, tad slavas un goda nāve. Jeb dzīvība — pirmais gaiša sauciens Latvijai?

31. decembrī, 1945.

B.: Pasūtīnāju trīs tāfelītes šokolādes un pus kilo medus Jaunā gada sagaidīšanai.

Kāds policists nervozē, ka nevar tikt uz Jaungada balli. Biļetes viņam esot nopirktas, bet jādežūrē slimnīcā. Tādēļ viņš uzturas pie mums, lai nejustos vientuļš.

Pusnaktī mums izsniedz katram pudeli limonādes un srušņus. Ēdam arī šokolādi un apelsīnus. Jādomā, kā sagaidīju pagājušo gadu. Salām aukstā, nekurinātā zālē un nebija ko ēst. Tagad gulām siltās gultās, tirā veļā, esam paēduši, bet nezinām, ko mums nesīs jaunais 1946. gads. Vai tas būs laimīgs vai ciešanu pilns?

31. decembrī, 1945.

G.: Bija cīņu un Likteņa gads. Trīs reizes skatījos nāvei acīs — Kurzemē, Baltijas jūrā, Zviedrijā. Pēc pirmās nāves redzēju un sapratu latvju dievieti Māru. Dzīvība, miesa un zeme. Āsinis, sviedri, dzimšana un miršana. Karš un miers.

Pēc otrās nāves — Laimu, laika un Likteņa dievieti. Katra cilvēka, arī mana mūža jēgu. Dzimu otrreiz — darbam un sevis piepildīšanai.

Un tagad — pēc lēnas un ilgas pārbaudes — satiekos ar latvju Dievu. Dzīvība, dvēsele, gars. Viss labais sevī, sevis uzvarēšana.

1945. gads — nelaimīgs un neticami laimīgs. Katra diena ir bijusi bagāta. Tās, kuras bija mīrīgas un tukšas, piepildīju pats — domājot, rakstot, darot. — Cīņa un glaimi. Smags fizisks darbs un tā izturēšana. Daudz liktenīgu sagādīšanos. Tikšanās un šķiršanās no draugiem un piederīgiem — no Alberta, Kārlēna, Alda. Arī no Maijas. Meiteņu aizmiršana, bet arī smeldzīgas ilgas.

Šo gadu iesākot, rakstīju: — Jāgriež par labu tas, kas noticis 1944. Jātiek Rīgā, jāsatiek piederīgie. Jāiegūst Maija. Jāturpina darbs Aistijas labā. Šo mērķu sasniegšanai jātop cietākam. Solu sevi nežēlot. —

Esmu bijis ciets un neesmu sevi žēlojis, tomēr viss tas pats paliek šim gadam. Līdzīgi kā pirms gada jāsaka arī tagad:

1. Jādzīvo vai jāmirst ar godu.
2. Jāpauž viss nodomātais par Kurzemes cīņām.
3. Jāsatiek mana meitene, sieva un jāatstāj nākamais — manam vārdam un tautai.

Dievs, svētī Latviju!

IV

1946. gada janvāra pirmajās dienās leģionārus sāka pārvietot no slimnīcām uz izdošanas nometnēm. Dažus vēl pārveda uz citām slimnīcām. Izšķīra arī abus dienasgrāmatu autorus. Nobeigumā lasīsim viņu īsās piezīmes atsevišķi.

1. janvārī, 1946.

Bornholmietis:

Ko man šis gads nesīs? Vai atkal ciešanas, jeb tas būs laimīgāks par pagājušo?

Šodien mūs apmeklēja Ābeles kundze, tā pati latviete, kas te bija Ziemassvētkos. Atnesa puķes, katram arī vienu ābolu un apelsīnu. Vakārā ienāca slimnīcas saimniece ar smalkmaizītēm. Dziedājām zviedru un latviešu dziesmas, garastāvoklis uzlabojās.

2. janvārī, 1946.

Ieradies jauns ārsts, ļoti laipns cilvēks. Māsa Aina šodien ir slima.

No Stokholmas ir atbraukuši divi kungi, lai nopratinātu dažus virsniekus.

Mēs visi slimojam ar māgām, tas no stingrās pakošanas. Vēders ciets. Saņemam atkal mazas porcijas un diētu.

5. janvārī, 1946.

No Stokholmas atbraucis kāds ārsts kontrolēt mūsu veselības stāvokli, vai neesam jau spējīgi transportam uz nometni. No Kristianstades esot jau pārvesti. Ārsta atzinumu nezinām.

Vakarā māsa Dagmāra atnes torti un dāvanas. Patikams pārsteigums.

6. janvārī, 1946.

Mūsu Ainei ir dzimšanas diena. Katrs esam ziedojuši vienu kronu dāvanai. Ir nopirkta kristalla vāze un puķes latviskās krāsās. Viņa mūsu labā ir daudz darījusi un vēl arvien gādā par mums.

7. janvārī, 1946.

Šodien svinam vārda dienu. Esam pasūtīnājuši šokolādi un apelsīnus. Visi ir labā garastāvoklī, smejas un stāsta anekdotus. Dienas kārtībā vēl arvien teiciens: mēs uz nāvi notiesāti, labāk priecāties nekā skumt.

Norvēģu māsiņa mums katram uzdāvināja savas

dzimtenes skatu kartiņas. Skaista zeme.
Naktī dežūrē Dagmāra.

8. janvārī, 1946.

Sliktas ziņas. It kā mūs pārsūtīšot uz citu slimnīcu.
Bet vai tā nav viltība? Varbūt sagatavo izdošanai?
Šodien kārtīgi nomazgājos. Nebiju bijis vannā
vairāk nekā mēnesi.

9. janvārī, 1946.

Tomēr pārsūta mūs uz citu slimnīcu. Jau rīt. Saim-
niece un Ņina brauks līdz. Šovakar visi kopīgi vēl
nofotografējamies. Iet jautri, bet rīt varbūt rau-
dāsim.

10. janvārī, 1946.

Gatavojamies braukšanai. Atvadoties no māsām
un sargiem nevaram novaldīt asaras. Neesmu viens,
kas raud. Bijām par daudz labi satikuši un ieraduši—
kā savās mājās.

Aina un Karlsona kundze brauc transportam līdz.
Arī viens policists. Saimnieci un Ainu ielaiž pie
mums arī jaunajā slimnīcā. Vakaru vēl pavadām
kopā. Citādi te režīms ir stingrāks, pat sērkokļus
mums neuztic. Šķiroties atkal visiem spiežas acīs
asaras. Kopīgi nodziedam „Dievs kungs ir mūsu
stiprā pils.”

Liela sirsnība.

11. janvārī, 1946.

Pieņemoties tūlīt jūtam, ka kaut kā trūkst. Nav vairs to ērtību un mīlestības kā vecajā vietā. Dienas gaismā ieraugām aiz loga dzeloņžogu un policistu ar mašīnpistoli. Ēdiens te ir stingrāks un lielākās porcijās. Saņemam arī torti no Āinas un saimnieces, vakar aizbraukdamas viņas to pasūtīnājušas.

Vakarā ierodas mūsējie arī no citām slimnīcām. Viņi stāsta, ka arī krieviem tagad esot atombumba. Un pulkvedis Krīpens Beļģijā izdarījis pašnāvību. Konference izjukusi, un vispār pirmskara sajūta. Garastāvoklis nospiests, nervi saspīlēti. Jo mūsu liktenis laikiem nav vairs grozāms.

12. janvārī, 1946.

Izrādās, ka šajā slimnīcā ir ievietoti arī vācieši. Arī nometnēs mūsu puisi esot kopā ar nolādētiem fričiem. Policisti te staigā apkārušies ar rungām, un nav vairs tik laipni kā vecajā vietā.

Šodien izmaksā algu.

13. janvārī, 1946.

Atbrauc puisi no Kalmaras. Viņi ir badojušies ilgāk nekā mēs, tomēr visi jau staigā.

14. janvārī, 1946.

Mūs atkal sūtīšot tālāk, bet uz kurienu, nezinām. Varbūt uz kādu nometni vai tieši uz kuģi. Esam uztraukti.

Pasūtīnu iepirkumus par visu naudu.

15. janvārī, 1946.

Mani nosūtīja uz rentgena caurskati. Nofotografēja divas reizes. — Liekas, ka drīz brauksim uz plašo dzimteni...

18. janvārī, 1946.

Halmštatiešus šodien pārsūta uz nometni. No turienes esam saņēmuši vēstules. Puiši raksta, ka esam nolemti izdošanai, neko vairs nevarot darīt. Tikai divi tikuši brīvībā.

Nebiju domājis, ka šajā humānajā zemē var notikt tādas lietas...

21. janvārī, 1946.

Atbrauc mācītājs Teriņš, bet viņu netaisnīgi pie mums, dievkalpojumu nevar noturēt.

Uzmācas domas par bēgšanu. Bet vai tas izdosies?

24. janvārī, 1946.

Nosūtu uz Dāniju fotografijas un atvadu vēstuli.

24. janvārī, 1946. gadā bornholmieša piezīmes izbeidzas. Atgriezīsimies pie gotlandieša pārdzīvojumiem.

1. janvārī, 1946.

Darba vairāk nekā citās dienās. Rakstu par Kurzemi.

Mūzika: ērģeles — Šopēns, Mocarts.

Nemiers un miers. Visu briesmu apzināšanās, bet arī optimisms. Vēstule Aldim. Gandrīz kā uz šķiršanos.

Dienā apciemojums — latviete. Vakarā atkal kafija, saldmaizītes, dziesmas. Uz mana galda deg jauna svece, māsas Ainas dāvana. Dziedam kopēji kā vēlējos un cerēju „Himmel och Jorden ma brinna.”

Ingrīda meitene iekārdina. Bet nevajaga. Ciņa aizrauj un dod vairāk. Tā mana daļa. — Maz runāt un savas dzīves mērķi vārdos nenovazāt!

Lai gan priekšā droša nāve vai vēl kas ļaunāks, tomēr rakstu. Vēl varu to darīt. Varbūt mūžībai esmu tuvāk nekā dzīvei. Ja arī dzīvē neesmu paspējis daudz izdarīt, varbūt Dievs dos nozīmi beigām. Vai nu visa pasaule „saies dēlī,” vai būs dievturīga baltu zeme Aistija. Ticu un gribu būt uzticīgs līdz galam.

Seko īsas, aprautas piezīmes.

7. janvārī: Norvēģu meitene izdala skatu kartiņas.

8. janvārī: Aina 20 gadu.

9. janvārī: Fotografējamies visi desmit šīs istabas veči, ar Karlsonieti un mūsu Ainu.

10. janvārī: Hesleholmā, kara slimnīcā. No Erebro 500 km guļus lazaretes vagonā.

11. janvārī: Miers. Omulīga zāle un lampas. Ātbrauc Pučkovskis un citi. — Vaņkām atombumba. — Izdos...

12. janvārī. Dzīve ir darbs. Ne heroisms un baudas. Tā bija Kurzemē — smags darbs!

13. janvārī: Māšelei dzimšanas diena. Daudz laimes! Vēstule arī tēvam uz vārda dienu. — Aldis atbrauca ar pušiem no Kalmaras. Paldies Dievam, kopā!

14. janvārī, 1946.

Vismaģāk. — Jābrauc? Kad? Rītnakt, parīt? — Uz kurieni? — Mums tas skaidrs.

Darāms: 1. Sasaiņot rakstus un mantiņas, lai varētu nosūtīt uz Stokholmu.

2. Iznīcināt loriņus. Jo mazāk, jo labāk.

3. Sagatavot stiklu vai dabūt nazīti.

4. Atgūt sev ticību.

15. janvārī, 1946.

Sagatavoju burciņas vāku. Bail, vai varēšu izlietot. Vēlāk — šķemba no zaļas glāzītes.

Mazliet žēl piederīgo. Viņiem vismaģāk. Varbūt labi, ka tik ilgi nav mani redzējuši.

Nezinu arī, vai galvā nav vēzis. Tagadnes nav, tikai dzīves sarkanais pavediens ik brīdī vijas tālāk. Mirkļis — jau pagātne. Vienalga, kad tas beidzas. Vienreiz tik un tā. Labāk, ja neesmu pats sevi redzējis vāju un lai citi mani tādu neatceras...

Nav labi gultā mirt. Šī ir cīņa par taisnību, brī-

vibu, par tautiešiem, arī par zviedriem. Par Latviju, Rīgu un beidzot Aistiju.

Arī tā esmu sevi uzvarējis, ka esmu sagatavojies. Gribēju to darīt jau pirms svētkiem, bet tad attapos, ka jāgaida lielāks iemesls. Tas nu ir tagad.

Esmu ticis ar sevi galā.

16. janvārī, 1946.

Esmu pacilāts. Cīņas un darba diženums nācis pār mani.

Spēku dod Kurzemes biedra Andreja Egliša „Dvēseļu cietoksnis.” Patiesībā arī cerību nevajaga, lai cilvēks būtu mierīgs.

Vakarvakarā bija smagi. Tāpat kā Kurzemē. Vēl smagāk. Bet nu viss kārtībā. Tā nav vienaldzība. Esmu atkal uzvarējis sevi.

No Modra kartiņa, izrakstīta 31. oktobrī. Manis tur trūkstot. Atbildu — *m a n j ā b ū t t e !*

Ziņa, ka mūsu lietu vēl pārspriedišot.

Šovakar jāizrauj pēdējais „Lucky Strike.” Vēl šis tas darāms.

17. janvārī, 1946.

Atbildu Aincī par „Levande Livet.”

Ciemā pie Alda. Viņš optimists. Brīdinu viņu, bet patiesībā no jaunaļiem gūstu spēku.

Jūtos kā pirms kaujas. Ja par sevi nedomā, tad nav jādreb. Acu tīklenes nerva caurskate. Vai galvā būs kas vai ne?

Nekas nopietns! Tātad vēža nav!

18. janvārī, 1946.

Jaunie no Kalmaras aizbrauc uz nometni. Ārī Aldis. Viņi vairāk ēduši un atkopusies. Vai šķirsimies?

Ārī mēs drīz brauksim.

19. janvārī, 1946.

Angļu un amerikāņu sūtņiem lūgumraksti. Domas par neprātīgu „vagas ņemšanu.”

20. janvārī, 1946.

Avizē mums nāves spriedums. — Hoķ!

21. janvārī, 1946.

Slodze nabaža zēniem ir baiga. Tomēr Boriss vēl dzen velnu. Tēlo māsiņu ar cubi un lentu.

22. janvārī, 1946.

„Negribēt dzīvot nav labi, bet ļaunāk no nāves baidīties.”

Nosūtu mantas un rakstu Alberta tēvam.

Pašam gatavība. Un nezina kur radusies ticība un palāvība.

Vai lemts būs uzkāpt tik augstu?... Pārņem lepnuma trīsas.

Sērkociņus nost! Zīmuļu dražamais asmenis labs.

Vai nav liktenīgi? — Kurzemē pārsēju kājas arterijā sašautu puisī. Viņš no azotes izvilka dienasgrāmatu un lūdza nosūtīt brālim. Iznesa Stilbiņš un Līcis. Vai palika dzīvs?

Naktī no 22. uz 23. janvāri, 1946.

Svētais vakarēdiens. Pirmo un beidzamo reizi. Dievs un viss labais ir viens.

Nakts. Neizdarīju. Uzmodos ap pulkst. pieciem, kā biju nodomājis. Nepārgriežu kreisās rokas dzīslas.

Uz kuģa tomēr neuzkāpšu!

Tagad, paraugoties spogulī, sejā liekas pacilāta mierīguma sajūta. Un pašapziņa, paskatoties uz roku. Zinu ko darīt. Tas dod mieru un pārākuma sajūtu. Ticu savai Laimai.

23. janvārī, 1946.

Gaidu ik brīdi autobusu. Tas būs signāls. Vajaga 20 minūtes. Autobusā vairs nevarēs...

Slodze ir baīga. Ja nekas nebūtu cauri taisīts, nebrīnītos, ja kāds kļūtu „ķerts.” Kopš 20. janvāra, kad saņēmām avīzi, zinām, ka mūs izdos. Esam nolēmti drošai nāvei. — Niknums.

Pusdienā:

Paldies Dievam, ka neizdarīju naktī! Nervi izturēja, nepārsteidzos. — Vāciešus vedot arī guļus stāvoklī.

Pēcpusdienā:

Visiem niknums lādējas laukā par šiem deviņiem mēnešiem Zviedrijā. — Mēs pat dzīvību vairs ne-

varam zaudēt — lai iet pret visu pasauli! Ne kā jērus mūs aizvedīs, bet strādāsim kā vecās dienās pa tīro! — Tā lemjām visi, un tas iepriecina.

Plkst. 18.00:

Ojārs man stāsta par Gulbeni, Pēteris par Piebalgu. Dzīve patiesi bija aizmirsta. Nedrīkst to darīt!

Ar niknumu nāk atpakaļ vieglums. Vai nervu atslābums?

Plkst. 21.00:

Ir kāds lūzums. Varbūt šie nometnē ir ko izdarījuši, mums tas vairs nebūs jādara. Žēl, ka neesmu tur. Liekas, ka te vēl būsīm rīt un vēl kādu dienu.

Ja būs jādara, tad viss manas Laimas varā. Vai uzmostos vai ne — ne tas manā ziņā. Vēl strādāsim. Šī būs vēsture!

Kādēļ visi tik atdzīvojušies? Vai tikai nervi? Cīņas — vai sevis pārvarēšanas kalns?

Ja šonakt būs mašīna — zīme. Ja brauks vēlāk, gaidīšu līdz pēdējam.

Miers vai klusums pirms vētras?

Sevis nav žēl, ja tikai varētu nostrādāt uz goda. Vienā mierā.

24. janvārī, 1946.

Šodien sāk gribēties ēst. Tagad pēcpusdienā, kad puīši gul. Jaušams lūzums.

Sāku redzēt sauli. Un mūzika vairs negriež ausīs. Aizvakar atsūtītās puķes un bērzu zariņi neliekas kā apbedīšana. Sāku par jaunu mosties dzīvei un pavasarim. Tagad būtu daudz grūtāk to izdarīt kā aizpagājušo nakti.

Vai neesmu savā dzīvē diezgan brīnumu piedzīvojis? Kādēļ es drebēju?

Jā kāds vēl paliks dzīvs, tad viņam jāraksta par visu to, kas te notiek. Tā daudzi domā un runā. Vai to nevar jau tagad?

ES APSŪDZU ZVIEDRIJU

1. ka dara vēl ļaunāk nekā čeka vai gestapo (kā to iestādi sauc Zviedrijā, vai Kungl. Humanitāts Styrelsen?) — ka dara to „humanitātes un cilvēcības” vārdā, ka neļauj cilvēkam pat mirt,

2. ka netaisīti pie mums, uz nāvi notiesātiem latviešiem, mācītāju, kas varētu runāt mums saprotamā valodā, pie tam šo noziegumu aizklāj ar dievturību, biblii un Sarkanā krusta zīmi,

3. ka deviņus mēnešus pēc kārtas un visi mums melojuši, rāidīdami laipnas sejas, lieki solījuši, pat par individuālo izmeklēšanu, nolādētie,

4. ka turpinājuši pret mums tos pašus spaidus, ko darījušas abas okupācijas varas,

5. ka pārdod mūs pret poļu oglēm, pērkot kara laika grēkus un liekot krieviņiem —!

— Jā, kādēļ jūs negribat braukt mājās? Tur dabūsit darbu, un dzimtenē taču labāk! Mēs jau gribam, bet — kan man gora ingenting — nevar nekā darīt!

Ik dienas puķes un „hoppas” (cerības) — tikai ironija! Ir daži, kas par to nedomā, citi smeļ nāvei acīs.

Atkal atnāca vietējais mācītājs. Kā ironija un svētība — nebaidies nekā!

Bet nav ļauna prāta uz zviedru tautu. Aina, Karlsons, Lindbergs, Vestins — arī viņi ir zviedri. No viņiem esam gaismu redzējuši un daudz laba.

Šonakt laikam vēl nevedīs, bet vai ir uz labu mana drudžainā griba rakstīt?

Rakstu vēlākai atminēšanai, izlietošanai, vai arī citiem lasīšanai — kas to tagad zina?

Tās ir pēdējās rindas jaunā, iesāktā burtņīcā. Pārējās lapas palikušas baltas. Vēl pēdējā brīdī autors ir mēģinājis nonāvēties, bet aizkavēts. Viņš izdots Latvijas okupantu varai līdz ar citiem leģionāriem.

Zviedru „dokumentārās” grāmatas autors P. O. Enkvists un filmas režisors J. Bergenstrole apgalvo, ka pirms 25 gadiem mācītāji un latviešu virsnieki leģionāru izdošanu izvērsuši par traģēdiju. Turpretī abu dienasgrāmatu autoru liecības un pārdzīvojumi norāda, ka vergu darbiem nolemtie zēni paši apzinājās savu likteni. Un kā gan citādi, ja viņi piedzīvojuši Baigā gada necilvēcības?

Abi leģionāri ir jauni. Bornholmietis zem divdesmit gadiem, gotlandietis tikko sasniedzis pilngadību. Pēdējais ir izglītots puisis. Viņš daudz lasa, spēlē klavieres, cienī klasisko mūziku, mācās zīmēšanu, cerēdams studēt arhitektūru, deklamē, uzraksta pulkvedim valsts svētku runu. Vienmēr darbīgs un impulsīvs arī ieslodzījumā. Viņa dienasgrāmata ir izgreznota ar latviskiem ornamentiem. Pāris vietās viņš uzskicējis novietņu plānus un pašu leģionāru būvētos vārtus. Dažs teikums bija jāatsifrē, jo Latvijas vārda vietā autors ir lietojis kādu latvisku ornamenta fragmentu.

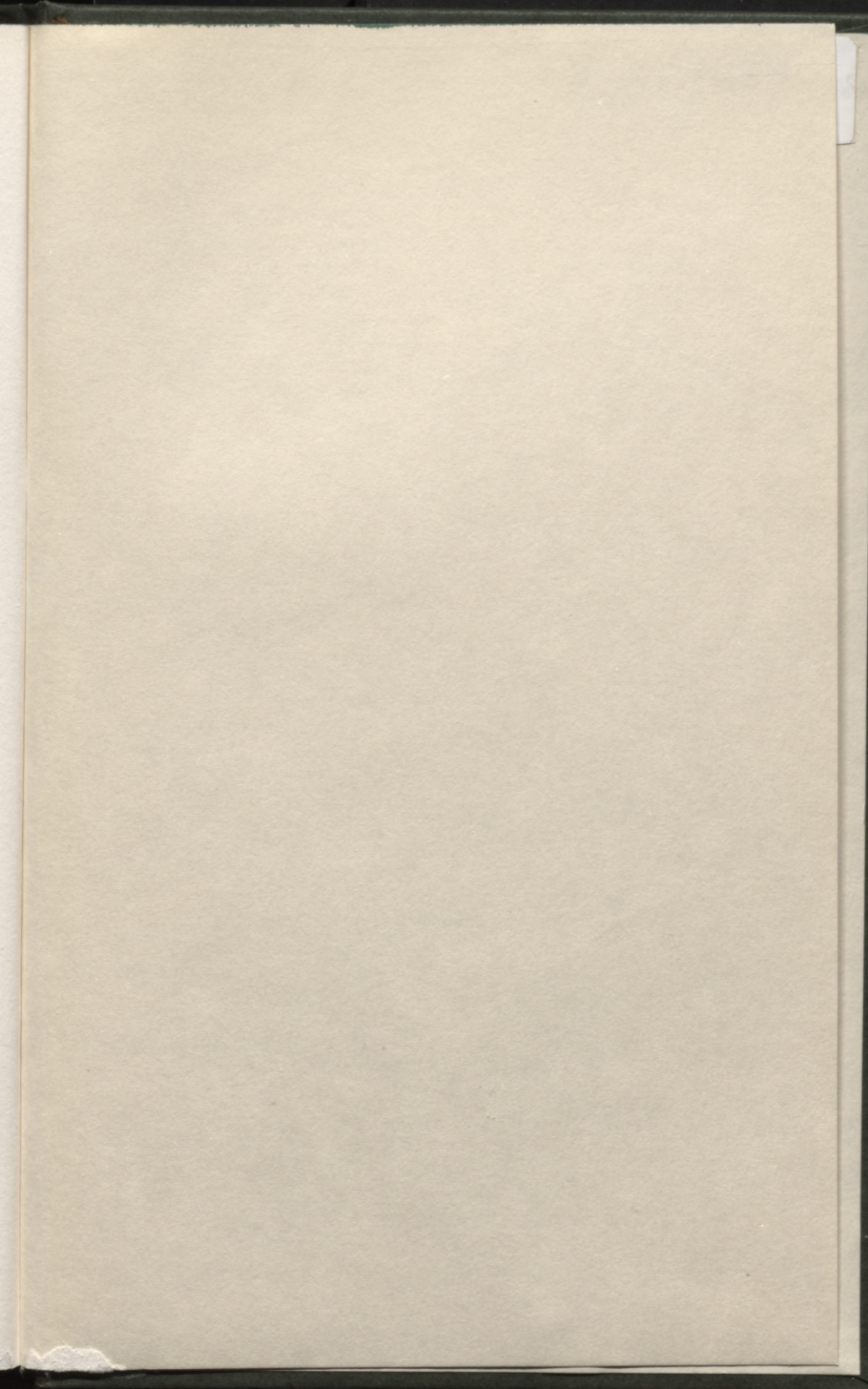
Zīmīgi, ka bada streika vadītāju Eichfūsu-Ātvaru abi leģionāri piemin tikai pāris vietās.

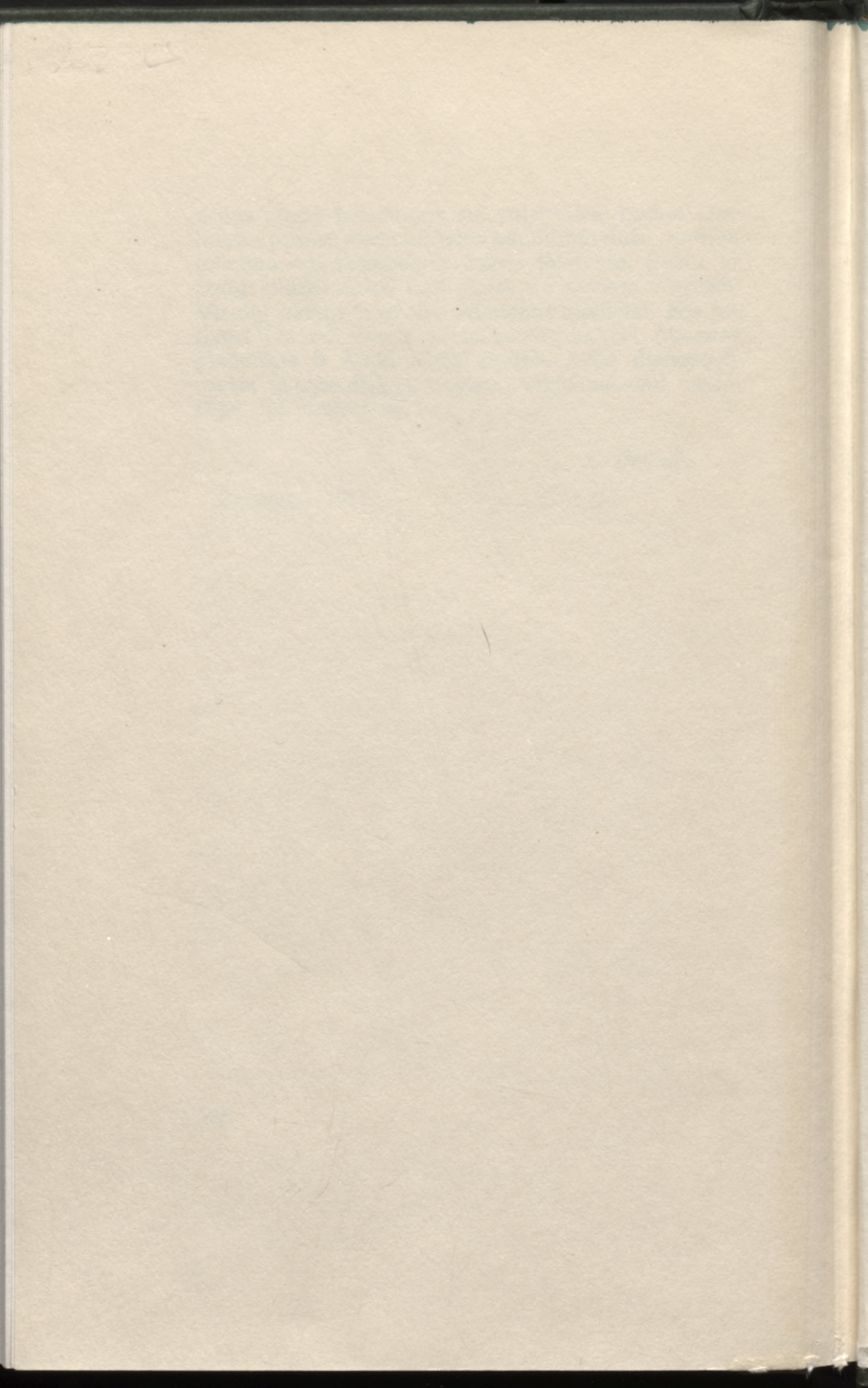
Arī gotlandieša valodu esmu labojis. Dažu vārdu kārtība, straujā tempā rakstītos teikumos, vietām ir neloģiska, tādēļ esmu tos pārkārtojis. Esmu izlaidis

dažas pārāk personīgas vai vaļsirdīgas rindas. Gotlandes posmā esmu atļāvis papildināt dažu aprautu teikumu vai nenobeigtu dabas tēlojumu. Sākot ar bada streiku esmu izsargājies no saviem vārdiem. Vienīgi autora iemīlotai dzimtenes meitenei, kas palikusi Latvijā, esmu devis segvārdu, arī ģimenes piederīgie ir saukti citos vārdos. Abas dienasgrāmatas ir autentiskas, nevienu faktu neesmu noklusējis vai piedzejojis.

A. Dziļums

Zviedrijā, 1971.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304087874

